ბუნება ეროვნებისა

975/2
2002

№10-12(60)
2002

გელარიონ ჯორჯანაძის საზოგადოების მშობლიური

მთავარი რედაქტორი და გამომცემელი
გიორგი გოგოლაშვილი

მთავარი რედაქტორის მოადგილე
ნინო (ციცინო) კვანტალიანი

პასუხისმგებელი რედაქტორი
რუსუდან ლანდია

რედაქტორები:
მარინე კიკონიშვილი,
ნანა ლილაძე,
რამაზ ქურდაძე,
ინგა ლუტიძე
ნინო ბუმბურიძე.

მხატვრული რედაქცია და დიზაინი
ირაკლი ბაგლიანისა

კომპიუტერული
იოსებ ბუმბურუძე

მხატვარი
გია ლაშხი

საredაქციო საბჭო:
მარინე ბერიძე,
გენადი ბურჭულაძე,
ლეილა გეგუჩაძე,
კახა გაბუნია,
თორნიკე გოგოლაშვილი,
ლილი გოკსაძე,
ქეთევან დათუკიშვილი,
ნანა ურთაშვილი,
ბაბუკა ქირია,
მიხეილ ქურდიანი,
ლევან ლეონიძილია,
გიორგი წიბახაშვილი,
თამაზ ხმალაძე,
ნინო ჯორბენაძე.

დირექტორი
† მირიან ხაჭვანი

რეგისტრირებულია ქ. თბილისის მთაწმინდის რაიონის სასამართლოს მიერ 12.04.99. № 4/9-88.

მისამართი:
3. ინგოროყვას ქ. №8
ტ. 99-75-48

E-mail. burji@posta.ge

ქებათა ქება

ბაბილონს ენათ ირევა
ჩვენი ლოცვა მგონია:
როგორც ერთმანეთს ვეპყრობით,
რა ყური გასმგონია?!
მღინარეს უნდა გავიღეთ,
ვერ გვიპოვნია თონია;
უნდა ერთურთი ვითრიოთ,
მეტი არ არის ლონია.
ერთი რომ მეორეს ჰკლავს,
მით ძალი შეუწონია.
გამრავლდა ჩვენს ქვეყანაში
მიჯიტანი და ქონია...
მტერს კი ვერა ვმტრობთ, თვალან
დავკარგეთ ქცევა და გონია.
დავჩერებივარ ჩვენს ყოფნას, -
რა თერთად დასმენია!..

ეკატერინე ბურჯანაძე

1894 წელი

შინაარსი

სახელმწიფო ენა

ა. არაბული, ქართული ენის სწავლების მდგომარეობის შესახებ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში 2

გ. გოგოლაშვილი, ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა..... 8

თ. ღონღაძე, „ვისწავლოთ ქართული!" 10

ნ. შარაშენიძე, კ. გაბუნია, ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლების პრინციპები და შესწავლის პროცესთან დაკავშირებული სირთულეები 13

ალიდებს სული ჩემი უფალსა

არქიმანდრიტი რაფაელი, ხატის ენისთვის 16

შორეული ახლობელი

ჰაინც ფერნიხი, დედამიწის ვერცხლის შუბლთან (მოგზაურობა საქართველოში) 20

მწერლის ენა

ნ. კოტინოვი, „ვეფხისტყაოსნის" ენის ძირითადი თავისებურებანი 25

თვალსაზრისი

ე. დგებუაძე, პოეზია მათთვის ბედისწერა იყო (ტერენტი გრანელი და კოსტა კარიოტაკისი) 28

ჩვენი ენა ქართული

გ. გოგოლაშვილი, ეთერი – ღია თუ პირდაპირი? 31

გამოთხოვება

როგორ გვიყვარდით, გვეიმედებოდით!.. 32

ხსოვნა

დ. მელიქაშვილი, გივი მაჭავარიანის გახსენება 33

ბ. ჯორბენაძე – 60

ბესარიონ ჯორბენაძეს მიეძღვნა 34

ინფორმაცია 35

აბიტურიენტთა საყურადღებოდ! 36

ახალი წიგნები 4,5,6,9,12,24,27,34,37

ბურჯი ეროვნებისა

BURJI EROVNEBISA

№10-12 (60)

2002

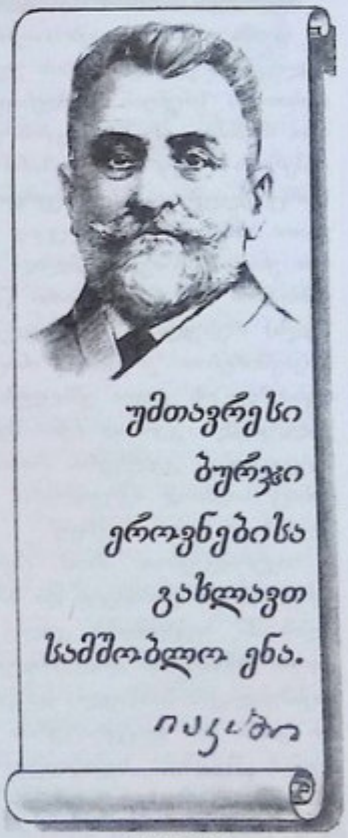

გამოდის თვეში ერთხელ

ფასი 1 ლარი

გარეკანზე **ელენე ახვლედიანის** ნახატები

2002 წლის 28 ნოემბერს გაიმართა საქართველოს პრეზიდენტთან არსებული სახელმწიფო ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისიის სხდომა, რომელსაც უძღვებოდა ბატონი ედუარდ შევარდნაძე. სხდომის დღის წესრიგი ასეთი იყო:

1. ქართული ენის სწავლების მდგომარეობის შესახებ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში (მომხსენებელი პროფ. ა. არაბული)

2. თანამედროვე ქართული დამოუკიდებელი პრესის ზოგადი ენობრივი მიმოხილვა (მომხსენებელი დოც. შ. აფრიდონიძე)

3. ფუძისეული ხმოვნის საკითხი ზოგიერთი რთული ზმნის აწმყოს პირველი და მეორე პირის ფორმებში

4. ი-ზე ფუძეგათავებული ზოგიერთი ზმნის აწმყოს პირველი და მეორე პირის ფორმების მართლწერა

5. -გან თანდებულიანი პირველი და მეორე პირის ნაცვალსახელთა მრავლობითის ფორმების ხმარებისთვის.

შევეცდებით ჩვენი ჟურნალის შემდეგ ნომრებში გამოვაქვეყნოთ კომისიის მიერ დამტკიცებული ქართული სალიტერატურო ენის ნორმები და ჯონ შუქია აფრიდონიძის მოხსენება. ამჟამად გთავაზობთ ავთანდილ არაბულის მოხსენებას.

კომისიის სხდომის შესახებ ჩვენს შთაბეჭდილებებსაც აქვე გაგიზიარებთ.

ქართული ენის სწავლების მდგომარეობის შესახებ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში

ფარული საზოგადოებისათვის კარგად არის ცნობილი, რომ ქართული ენის უფლებებისა და ხელშეწყობისათვის ბრძოლას, რამდენადაც ეს შესაძლებელი იყო, მაშინაც არ მოაკლებია ყურადღება, როდესაც იმპერიის ცენტრიდან მიზანმიმართული პოლიტიკა ხორციელდებოდა ჭეშმარიტი რესპუბლიკების ენათა ანბარეულის შესაკეცად და ერთიანი საკავშირო ენის დასამკვიდრებლად. მაგალითისათვის გავიხსენოთ ის, რომ 70-იანი წლების ბოლოს (1979 წელს) რუსული ენის სწავლების გაძლიერებასთან დაკავშირებით კრემლის ინიციატივის საპასუხოდ რესპუბლიკის ყველა უმაღლეს სასწავლებელში სავალდებულო კურსად იქნა შემოღებული ქართული მეტყველების კულტურა, რისი შენარჩუნების აზრიანაც საგანგებო აქტიურობა იყო მთელ შემდგომ წლებში – ოვით დღემდე!

საყურადღებოა, რომ რესპუბლიკის პარტიის ცენტრალური კომიტეტი და მინისტრთა საბჭო 1983 წლის 27 სექტემბერს ისევ უბრუნდება ამ საკითხს. შესაბამისი დადგენილება ამგვარად ეღერს: „რესპუბლიკის სასწავლო დაწესებულებებში ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მდგომარეობის შესახებ" საქართველოს კპ ცენტრალური კომიტეტისა და საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს 1979 წლის 10 აპრილის დადგენილების შესრულების მიმდინარეობისა და ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების და შესწავლის სრულყოფის, ქართული სალიტერატურო ენის შემდგომი განვითარების დამატებით ღონისძიებათა შესახებ".

ამ დირექტივის, მაშინდელი (ასევე არცთუ დასაწუნი) წესის მიხედვით, ინტერიერულად მოაკლეს საქართველოს სსრ უმაღლესი და საშუალო სპეციალური განათლების სამინისტროს კოლეგიის გადაწყვეტილება, რომელშიც, სხვათა შორის, აღნიშნული იყო, რომ „რესპუბლიკის ზოგიერთ უმაღლეს სასწავლებელში ჯერ კიდევ ყველა ფაკულტეტსა და ყველა სპეციალობაზე არ არის შემოღებული ქართული ენისა და მეტყველების კულტურის კურსი. სისტემატური კონტროლი არ ხორციელდება იმაზე, თუ რიგორ მიმდინარეობს ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლება არაფილოლოგიის ფაკულტეტებსა და სპეციალობებზე..." და ა. შ. და უმაღლეს სასწავლებლებს ეძლეოდა იმპერიული მითითება: „უმაღლესი სასწავლებლების სამეცნიერო სხდომებზე განიხილონ საკითხი... განუხრელად შეასრულონ სამინისტროს კოლეგიის 1979 წლის 19 აპრილის გადაწყვეტილება და დააწესონ მკაცრი კონტროლი იმაზე, რომ უმაღლესი სასწავლებლების არასპეციალურ ფაკულტეტებზე (ქართულ ხელტორებზე) ქართული ენა იკითხებოდეს **სავალდებულო კურსის სახით, ორი სემესტრის განმავლობაში,** უმაღლესი სასწავლებლების სპეციფიკის გათვალისწინებით".

ბევრ დროის წაიღებს, ალბათ ალბა ამ დადგენილების ცალკეული ადგილები ამის დასადასტუ-

22490

> ქართული ენა და ლიტერატურა უნდა იცოდეს ყველამ, ისევე როგორც საქართველოს ისტორია. ეს საგნები არ შეიძლება გავათანაბროთ არც მათემატიკასთან, არც ფიზიკასთან და არც სხვა საგანთან. ეს არის აუცილებელი ადამიანისოვის. არ იცის ქართული? არ უნდა მივიღოთ უმაღლეს სასწავლებლებში, თუკი ჩვენ გვინდა ვიყოთ უნივერსიტეტი, გვერქვას უნივერსიტეტი. რაგინდ მცირე კონკურსიც იყოს, არ შეიძლება უმაღლეს სასწავლებლებში წერა-კითხვის უცოდინარი ხალხი მივიღოთ, ამას უნდა შევეგუოთ. ასეთი „სპეციალისტები" საქართველოს არ სჭირდება. ყოველგვარი ხაბრისპირი აზრის მტკიცება აბსურდია.
>
> *აკაკ. რობინ მეტრეველი*

ქართული ენა ... ენა ... ...

ვითარების ამგვარი შესწავლა-ანალიზი, ცხადია, ვინმეს კერძოობით გამოვლენას და, მით უფრო, განკითხვას არ შეიძლება ისახავდეს მიზნად. მისი მიზანია პრობლემის ობიექტური წარმოდგენა და მოკვლევის შედეგების შესაბამისი კონკრეტული გზების დასახვა. ამიტომაც არც აქ წარმოდგენილ მონაცემებს ექნება კონკრეტული მისამართები და არც მათგან გამომდინარე სათანადო დასკვნებს.

საერთო სურათი ასეთია: სახელმწიფო ენის სწავლების მდგომარეობა არაერთი შემთხვევაში მნიშვნელოვნად არის გაუარესებული იმასთან შედარებით, რასაც ხაბჭოთა პერიოდის ზემომითითებული დადგენილებები ასახავდა.

ამის ობიექტური გამოხატულებაა ის სურათი, რასაც ჩვენ ქართული ენის პრაქტიკული ფლობის თვალსაზრისით ვაწყდებით რიგორც სკოლის, ისე უმაღლესი სასწავლებლის, უფრო ზემოთ კი – საზოგადოებრივი მოღვაწეობის სფეროში. თანამედროვე ზოგადსაგანმანათლებელი და უმაღლესი სკოლა ამ მხრივ ქმნის ერთგვარ მოუგადოებულ წრეს: სუსტი მოწაფე – სუსტი სტუდენტი – სუსტი მასწავლებელი – სუსტი მოწაფე და ა. შ. – გაუარესების ტენდენციით, ისე, რომ უკვე ვართ მოწმენი ისეთი შემთხვევებისა, რიცა სტუდენტმა წერა-კითხვაც კი არ იცის შესაფერის დონეზე.

თავისთავად გასათვალისწინებელ მატერიალურ მხარეს რომ გვერდი ავუარით, თუთ სისტემისათვის ნიშანდობლივი რა ძირითადი მიზეზები იკვეთება შექმნილი ვითარების ასახსნელად?

1. აშკარა და თვალშისაცემია უკანასკნელ წლებში წარმოქმნილი დისბალანსი ე. წ. უცხოური ენების ბუმთან მიმართებით. სრულიად საერთაშორისოდ არის აღიარებული განათლების სამინისტროს შესაბამის დასკვნაში: „გლობალიზაცია სკოლას განსაკუთრებული ძალით შეეხო. სხვანაირად არც შეიძლებოდა". საერთაშორისო ურთიერთობების ინტენსიფიკაციამ და, განსაკუთრებით, ეკონომიკურმა მიგრაციებმა მნიშვნელოვნად გააქტიურა ლტოლვა უცხო ენების, პირველ რიგში, ინგლისურის შესწავლისაკენ. ამგვარ სიტუაციურ დაკვეთას შესაბამისად გამოეპასუხნენ ჩვენი განათლების კერები და, რამდენადაც საგანმანათლებლო „ბაზარზე" კონკურენტუნარიანობის ძირითადი პირობა სწორედ უცხო ენა გახდა, არსებითად დაირღვა დირებულებით-კონკურენციული სალდო მშობლიური ენის ფუნქციონირებისა და სწავლების სასარგებლოდ.

უფრო კონკრეტულად: სკოლაში რეალურად მნიშვნელოვნად დაიწია უცხო ენების შესწავლის საწყისმა საფეხურმა, გაიზარდა შესასწავლი უცხო ენების რაოდენობა, იმატა სწავლების დატვირთვამ და ინტენსიურობამ; უმაღლეს სასწავლებლებში, ასევე, რეალურად ბევრად უფრო აქტიური და ინტენსიური გახდა უცხო ენების სწავლება. თუ მშობლიური და უცხო ენების სწავლების ზოგად შეფარდებას ავიღებთ, ის საშუალოდ ერთი ათთან მაინც იქნება უცხოურის სასარგებლოდ (ზოგ შემთხვევაში ამ შეფარდებამ 30-ს გადააჭარბა). თუ ამას კერძო სასწავლებლების ფართო ქსელსა და სრული ძალით ამოქმედებულ სარეპეტიტორო სისტემასაც დავუმატებთ, იქნებ რამდენადმე მაინც წარმოვიდგინოთ ის ვითარება, რასაც შეიძლება საზოგადოდ სახელმწიფო ენის საარსებო სივრცე ეწოდოთ.

ზედმეტი არ იქნება, აქ ზოგი სტატისტიკური ცნობაც მოვიხმოთ:

ოფიციალური მონაცემებით, რუსულ ენას სწავლობს საქართველოს ზოგადსაგანმანათლებელი სკოლის ყველა მოსწავლე და რიბელიბე სხვა უცხო ენას, ასევე, თითქმის ყველა მოსწავლე. ამგვარად, ჩვენს სკოლაში ორი უცხო ენის ერთდროული სწავლების პრაქტიკა შენარჩუნებულია. ამავე დროს, უცხო ენის გაღრმავებულ სწავლებაში ჩაბმულია 89021 მოსწავლე. მოსწავლეთა საერთო რაოდენობის (485 115) თითქმის 20%. ამავე დროს, ნიშანდობლივია ის, რომ უკვე დაწყებით (I-IV) კლასებში ეროვნულიურად მატულობს უცხო ენების შემსწავლელთა რაოდენობა: თუ 1997-98 სასწავლო წელს 1302 კლასი იყო ასეთი, 2000-2001 წელს – უკვე 1835 დაწყებითი კლასი გახდა (ამ შემთხვევაში კერძო სკოლების პრაქტიკის გათვალისწინება, ვფიქრობთ, ალარც არის აუცილებელი). საყოველთაო გამოცდილებით კი, რასაც ამ საკითხში ერთ-

ახალი წიგნი

ერთი ყველაზე უფრო კომპეტენტური პიროვნება – პროფ. გ. რამიშვილი არა- ერთგზის მიუთითებდა, უცხო ენის სწავლება IV კლასამდე მაინც მიზანშეწონილი არ არის და შემდგომაც რაციონალურად უნდა იქნეს შეხამებული მშობლიური ენის განმტკიცებასთან, რამდენადაც ბავშვის ფიზიკური, ფსიქიკური და ინტელექტუალური შესაძლებლობები უსაზღვრო არ არის და შეიძლება ამგვარი ძალდატანებით სერიოზულად დაზიანდეს.

სკოლების ოფიციალური მონაცემებიდან აშკარად ჩანს, რომ უცხო ენების სწავლების I-II-III კლასებში დაწყება არსებითად არალეგალური ხასიათისაა. სხვათა შორის, გ. რამიშვილი იმასაც საგანგებოდ მიანიშნებდა, რომ „საქართველო დიქტყლა ისეთი ხბავშვი ბაღებით, სადაც უცხოური ენის სწავლება დიდ ადგილს იკავებს (ხშირია მთლიანად უცხოური კერძო ხბავშვი ბაღიც). ბევრი მშობელი ფიქრობს, რომ რაც უფრო ადრე დაიწყებს ბავშვი უცხო ენას, მით უფრო კარგად დაეუფლება მას". ცხადია, მეცნიერი ამ კონტექსტში ბავშვის მშობლიური ენის გარეშეში აღზრდის აუცილებლობაზე მიუთითებდა.

უცხო ენების ინტენსიური სწავლება, ბუნებრივია, მის საგანგებო რეჟიმს გულისხმობს. მაგალითად, ასევე გამოქვეყნებული ინფორმაციის თანახმად, ერთ ასეთ „სკოლაში, ინგლისური ენის სტანდარტს ზეგით სწავლებასთან დაკავშირებით, მეშვიდე კლასში, ძირითადი სახელმძღვანელის გარდა, იქსფორდის უნივერსიტეტის მიერ გამოცემულ სახელმძღვანელოს გავდიეარო". იქსფორდის სახელმძღვანელო, უეჭველია, ქართული სკოლისათვის არ იქნება გამიზნული და, ამდენადვე, ჩვენი მეშვიდეკლასელი მოსწავლის დრეისა და გონებრივი შესაძლებლობების მცირე წილს არ მოითხოვს, მით შორის – უფუფდ მშობლიური ენისათვის კეთვნილსაც!..

ამ ფონზე ქართული ენის სწავლება საგრძნობლად მოიკოჭლებს. არსებითად ადარ მოქმედებს ქართული ენის გაკვეთილებზე ჯგუფების რაოდენობრივი შეზღუდვის წესიც.

2. იქსფორდული სახელმძღვანელოს დასახელება კიდევ ერთ სერიოზულ პრობლემას წამოჭრის: ჩვენი სასკოლო წიგნი – სახელმძღვანელოც, დამხმარეც და საშეცნიერო-პოპულარულიც – მეტწილად თითქმის ყურეკერი პარამეტრით ვერ უწევს კონკურენციას შესაბამის უცხოურ ლიტერატურას, თვით რუსულსაც კი, და კვლავ კუთხეში მიკუნჭული ღარიბი ნათესავის მდგომარეობაშია. სტატისტიკის დონეზე ამის ობიექტური გამოხატულებაა ის, რომ ქართული სასწავლო დანიშნულების წიგნი საშუალოდ ორ-სამჯერ იაფი ღირს შესაბამის უცხოურთან შედარებით, ხოლო მისი საბაზრო ტირაჟი (მოთხოვნა) დაახლოებით 10-ჯერ ჩამორჩება უცხოურისას. აღარას ვამბობთ იმაზე, რომ საკმაოდ ჩამოვრჩებით შესაბამისი პროცესების შესწავლაში, პროგნოზირებასა და დაგეგმვაში. ზემოდასახელებული სერიოზული პრობლემებიც რომ არ არსებობდეს, მხოლოდ პოლიგრაფიული მიზეზებიც კი საკმარისი იქნებოდა იმისათვის, რომ ჩვენი ეროვნული განათლების ხიბლულებზე გვლაპარაკა. ამდენად, ქართული წიგნის პრობლემის მოგვარება ერთი აუცილებელი პირობაა იმ ამოცანების უზრუნველყოფისა, რასაც განათლების სფეროში სახელმწიფო ენის სრულფასოვანი ფუნქციონირება გულისხმობს.

კიდევ ერთი ასპექტი, რომელიც ახალ სასწავლო ლიტერატურასთან არის დაკავშირებული: განათლების უახლეს მოთხოვნათა შესაბამისად, ოპერატიული წესით შეიქმნა თუ ითარგმნა არაერთი სახელმძღვანელო, განსაკუთრებით უმაღლესი განათლების სფეროში. ამ სახელმძღვანელოებს, ბუნებრივია, ახალი ტერმინოლოგია და სპეციალურ ენებთან დაკავშირებული პრობლემები მოსდევს თან: შესაბამისად, ეს ახალი ლიტერატურა და, ასევე, შეიძლება ახალი თაობა სალიტერატურო ენის ტრადიციულად ჩამოყალიბებულ ნორმებთან და მდგომარეობასთან „ადაპტაციის" ახალ პირობებს გვთავაზობს და ამ ენების სათანადო შესწავლასაც მოითხოვს, რაზეც, სხვათა შორის, საქართველოდ არის ყურადღება გამახვილებული ოთხლეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტის შესაბამის დასკვნაში.

3. ამავე

კუთხით უნდა იქნეს გააზრებული ის ვითარება, რომელიც საბიუჯეტო და არასაბიუჯეტო სასწავლებლების კონკურენტულმა თანაარსებობამ შექმნა. კერძოდ, სახელმწიფო სასწავლებლების სათანადოდ დაუფინანსებლობამ ისინი იძულებული გახადა არასაბიუჯეტო სექტორების გაზრდაზე ეზრუნათ და ისევე დაეწიათ საკონკურსო პირობები, ისევე ეზრუნათ კონტინგენტის შენარჩუნებისათვის, როგორც ამას ე. წ. ფასიანი სასწავლებლები აკეთებდნენ. ამან კი, შესაბამისად, დასცა როგორც სტუდენტობის პრეტენდენტთა, ასევე უკვე სტუდენტების მიმზიდველობის დონე, მათ შორის, იმავ საგანში, როგორიც ქართული ენაა, რომელიც მხოლოდ რიგითი სასწავლო დისციპლინა კი არ არის, არამედ განათლების, სწავლების საფუძველია ნებისმიერ დარგსა და სპეციალობაში.

სხვათა შორის, შესაძლებელია ისიც, რომ თვით ტრადიციულ უმაღლეს სასწავლებლებში საგრძნობლად შეიცვალა დამოკიდებულება საგანმანათლებლო პროცესში სახელმწიფო ენის ადგილისა და როლის მიმართ. ეროვნულ შემთხვევაში, შეიძლება აქ პირდაპირ ითქვას ის უხერხული ამბავი, რომ არაერთ უმაღლეს სასწავლებელში ქართული ენის ისევდაც მჭლე კურსი უკანასკნელ წლებში სხვადასხვა ფაკულტეტების მხრიდან ჩერმანენტული შეტევის ობიექტია და ხოგჯერ არცთუ წარმატებით ახერხებს თავის დაცვას. სამწუხაროდ, ზოგიერთი კოლეგა ძალზე გაოცებულად ეკიდება ესოდენ დიდმნიშვნელოვან საკითხებს და ამით ძალაუნებურად სახელმწიფო ენაზე ბაღლა აყენებს თავს!

ახალი წიგნი

უნდა ითქვას, რომ ნაირგვარობის ის ამპლიტუდა, რაც მოწოდებულ სტატისტიკურ მონაცემებში ჩანს თავს, ზოგჯერ უფრო აშკარად მჟღავნდება იმ მოსაზრებებში, რომლებსაც განათლების სხვადასხვა დაწესებულებათა ხელმძღვანელები გვაწვდიან. კერძოდ, თუ ერთ რეგიონს მიაჩნია, რომ ქართული ენის სწავლება არაჰუმანიტარულ სპეციალობებზე უფრო უნდა გაძლიერდეს და სახელმწიფო გამოცდით დამთავრდეს, მეორე საერთოდ ზედმეტად მიიჩნევს ქართული ენის სწავლებას სკოლის შემდგომ პერიოდში. მოვიხმობთ ორ დამახასიათებელ ციტატას:

1. „ყველა უმაღლეს სასწავლებელში ყველა ფაკულტეტზე აუცილებლად უნდა ისწავლებოდეს ქართული ენა. არაჰუმანიტარულ დარგებზე – ერთწლიანი კურსი მაინც, ჰუმანიტარულზე – ორწლიანი და მეტიც.

უმაღლეს სასწავლებელში უნდა იმაღლდეს მოიმთხოვნელობა როგორც წერითი, ასევე ზეპირმეტყველების მხრივ.

სახელმწიფო გამოცდებზე სტუდენტებს უნდა მოეთხოვებოდეს ქართული ენის საფუძვლიანი ცოდნა და მეტყველების „კულტურა“.

2. „უმაღლეს სასწავლებლებში არაფილოლოგიურ სპეციალობებზე ქართული ენის სწავლება სავალდებულო არ უნდა იყოს...

უფრო მეტიც, ქართულ ენას ქართველი ბავშვი დაბადებიდან სწავლობს. ამიტომ გაუქართლებელია უმაღლესი სასწავლებლების არაფილოლოგიურ სპეციალობებზე ქართული ენის სწავლებისა და უცხო ენის სწავლებაზე გამოყოფილი საათობრივი რაოდენობის შემცირება და აქედან დასკვნების გაკეთება.

ამრიგად, პასუხისმგებლობა ქართული ენის სწავლებაზე უნდა დაეკისროს საშუალო სკოლას და არა მის ნაცვლად უმაღლეს სასწავლებელს“.

ამ ციტატებს ამჯერად უკომენტაროდ ვტოვებთ.

არსებული მონაცემები რომ შევაჯამოთ, რა ვითარებაა დღეს უმაღლეს სასწავლებლებში, სხვადასხვა ფაკულტეტებსა და სპეციალობებზე, სახელმწიფო ენის სწავლების თვალსაზრისით?

მოკლედ და პირდაპირ შეიძლება ითქვას: სრულიად არაერთგვაროვანი, კერძოდ:

1. უპირველეს ყოვლისა, სრული არაერთგვაროვნება ჩანს უმაღლეს სასწავლებლებში შემსწავლელთა ცოდნის დონის შემოწმების მხრივ. ყველასათვის ცნობილია, რომ ზოგ სასწავლებელსა თუ სპეციალობაზე შესახვლელად მშობლიური ენის ცოდნის შემოწმება საერთოდ აღარ ხდება, ანდა მას მხოლოდ ფორმალური სახე

ტობრივ მოხსნა ქართული ენის კურსის საჭიროება შესაბამისი კონტინგენტისათვის. ესეც უპირატესად შელავათიანი მიღების ტენდენციამ განაპირობა...

2. ქართული ენის სწავლების თვალსაზრისით დიდი განსხვავებაა თვით ფილოლოგიური მიმართულების სპეციალობებზე როგორც საერთო დატვირთვის, ისე სასწავლო გეგმის კალენდარული განაწილების თვალსაზრისით. მიუხედავად იმისა, რომ არსებითად ყველა უმაღლეს სასწავლებელს დღეს უნივერსიტეტის სტატუსი აქვს და ამოცანებიც უფრო უნიფიცირებული უნდა იყოს, ყოველ შემთხვევაში, სახელმწიფო ენასთან მიმართებით.

3. სახელმწიფო ენის სწავლების თვალსაზრისით ასევე ხრული ხიჭრელეა იმ ფაკულტეტებზე, რომლებიც ძირითად სპეციალობად რომელიმე უცხო ენის (დასავლურის თუ აღმოსავლურის) დაუფლებას ისახავენ მიზნად. კერძოდ, თუ ერთგან ქართულ ენას საერთო ჯამში 32 საათი ეთმობა, მეორეგან – 48, მესამეგან – 144 და მეოთხეგან – 240; შესაბამისად, ზოგან ჩათვლით მთავრდება ეს კურსი, ზოგან კი – გაძიერდით.

კიდევ უფრო დიდი ხიჭრელეა სხვა ჰუმანიტარულ სპეციალობებზე.

4. რაც მთავარია, უმაღლესი სასწავლებლების არაჰუმანიტარულ ფაკულტეტებსა და სპეციალობებზე ძირითადად ალარ ჩანს დაცული ის მოთხოვნა, რომელიც 1983 წლის ზემოთითებული სპეციალური დადგენილებით იყო განსაზღვრული. აქაც დიდი არაერთგვაროვნებაა, თვით ერთი სასწავლებლის შიგნითაც კი. კერძოდ, სხვადასხვა სპეციალობაზე კურსის მოცულობად მითითებულია 16, 22, 30, 32, 64, 75, 80 საათი, ყველა შემთხვევაში – ჩათვლით.

შემოსული მონაცემების მიხედვით, არსებობს ისეთი უმაღლესი სასწავლებლებიც, სადაც სახელმწიფო ენის სწავლებისათვის ადგილი ალარ აღმოჩნდა.

5. ქართული ენის პრაქტიკულ კურსს სასწავლო გეგმაში არ უნახს მტკიცედ განსაზღვრული ადგილი. ზოგან ის I კურსზე ისწავლება, ზოგან – II-ზე, ზოგან – III-ზე და IV-ზეც კი!

6. არასპეციალურ ფაკულტეტებზე ქართული ენის სწავლება აბრეშბრიებული და დანერგილია პრაქტიკული კურსის (მეტყველების კულტურის) სახით. შესაბამისად, ეს კურსი მოითხოვს მკვიდრ ჯგუფებთან პრაქტიკულ მუშაობას, მსგავსად უცხო ენების სწავლებისა თუ სხვა პრაქტიკული სამუშაოებისა. სინამდვილეში ამ საგანში ჯგუფები სალექციო კურსის მსგავსად არის გაერთიანებული და

> დავა იმის თაობაზე, რომ ქართული ენასა და ლიტერატურას ყველგან უნდა ვასწავლიდეთ, მიმაჩნია აბსურდად. რას ვასწავლით ჩვენ უმაღლეს სკოლებში? – მეტყველების კულტურას. შეიძლება უამისოდ ვზრდიდეთ მასწავლებლებს, აგრონომებს, ინჟინრებს, ექიმებს? ვზრდით იმისთვის, რომ ვილაცას რაღაც უთხრას და ასწავლოს: ყრუ-მუნჯთა სკოლისთვის ხომ არ ვამზადებთ კადრებს? სკოლაზე გადაბრალება, იქ ვერ ასწავლეს კარგადო, საქმეს არ უშველის; საქმე ჩვენ უნდა გამოვასწოროთ; ამაზე უნდა ვიფიქროთ.
>
> **აკად. რევაზ მეტრეველი**

არცთუ იშვიათად პედაგოგს მუშაობა უწევს 100 და 200-კაციან აუდიტორიაში, რაც სრულიად გამორიცხავს სასურველი შედეგის მიღწევას.

აი, ძალზე მოკლედ და ძირითადად ის, რასაც შესასწავლი საკითხის გარშემო შეკრებილი ინფორმაცია გვიკარნახებს.

ყოველივე აღნიშნულს თუ იმასაც დავუმატებთ, რომ საქართველოში არსებობს და, განათლების კანონის საფუძველზე, მომავალშიც იარსებებს არაქართულენოვანი საგანმანათლებლო დაწესებულებები, რომელთა სპეციფიკის გათვალისწინება სრულიად აუცილებელია სახელმწიფო ენის ფუნქციონირების თვალსაზრისით, მით უფრო ხერხიზელად და მასშტაბურად წარმოგვიდგება შესასწავლი პრობლემის არსი.

დასასრულს აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოს განათლების სამინისტრომ და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა (აგრეთვე ზოგმა სხვა უმაღლესმა სასწავლებელმა) პრეზიდენტის დავალების პასუხად წარმოადგინეს მნიშვნელოვანი შენიშვნები და მოსაზრებები, რომლებშიც გამოკვეთილია როგორც სახელმწიფო ენის სწავლების ოპტიმალიზაციის გზები, ისე ის ფაქტორები, რაც ამ მიზნის განხორციელებას უშლის ხელს – მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის, კადრებისა თუ სასწავლო-მეთოდური მასალების სახით. ყველა ეს მოსაზრება საგულისხმოა და სამომავლოდ პრაქტიკულად გასათვალისწინებელი.

ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა...

ქართული ენის მუდმივი სახელმწიფო კომისიის სხდომა მაისში უნდა გამართულიყო, მაგრამ მიზეზთა გამო გადაიდო. ამით, გარკვეულწილად, დაირღვა დამკვიდრებული ტრადიცია, რომლის მიხედვითაც წელიწადში ერთხელ, გაზაფხულზე იმართება ხოლმე სხდომა (წინა სხდომა ჩატარდა 2001 წლის 12 აპრილს).

სხდომა ასეთი წესით წარიმართა: ჯერ მოვისმინეთ ყველა მოხსენება და შემდეგ გაიმართა მსჯელობა, რამაც, ფაქტობრივად, აგვაცდინა ძირითად პრობლემებს. უმჯობესი იყო, ცალკეული საკითხები განხილულიყო თანმიმდევრულად...

***

დღის წესრიგის მიხედვით, მესამე საკითხად ხალიტერატურო ენის ნორმათა სამი პროექტი იყო წარმოდგენილი (1. **ვდგევარ** თუ **ვდგავარ**?; **ვგევარ** თუ **ვგავარ**?; **ვჯევარ** თუ **ვჯავარ**?; 2. **მლერიხარ** თუ **მლერი**?; **ტყუიხარ** თუ **ტყუი**?; 3. **ყოველი ჩვენთაგანი (თქვენთაგანი)** თუ **ყოველი ჩვენგანი (თქვენგანი)**;)? პროექტები ენათმეცნიერების ინსტიტუტში მომზადდა და მათის დამტკიცებას წესით წინააღმდეგობა არ უნდა შეხვედროდა, მაგრამ კომისიის ცალკეული წევრისთვის ზოგი რამ სადავო აღმოჩნდა. სამართებულად აღინიშნა, რომ ასეთი სპეციფიკური ენობრივი საკითხების შესახებ კომისიის სხდომაზე კამათი არ უნდა გაიმართოს; ენათმეცნიერებმა სადავო საკითხები პროექტის მომზადებისას უნდა მოაგვარონ. ამიტომ შემდგომში სასურველი იქნება, ხალიტერატურო ენის ნორმათა პროექტების მომზადებაში სპეციალისტთა ფართო წრე მონაწილეობდეს; ყოველ შემთხვევაში, სახელმწიფო კომისიის ენათმეცნიერი წევრები მაინც.

სხდომაზე იმ აზრმაც გაიელვა, არის თუ არა საერთოდ საჭირო ნორმათა პროექტების სახელმწიფო კომისიაზე განხილვა. ეს აზრი მართებულად უარყოს. ხალიტერატურო ენის ნორმებს რომ კანონის ძალა ექონდეს, სწორედ სახელმწიფო კომისიის მიერ უნდა იყოს დამტკიცებული. ფაქტია, ამგვარი ნორმის დაცვის მეტი გარანტია იარსებებს... ბატონი პრეზიდენტის მოსაზრება, რომ საჭიროა, გადაისინჯოს კომისიის ფუნქციები, ზუსტად განსაზღვრის მისი დანიშნულება, აქტუალურია, მაგრამ არა იმ მიმართულებით, რომ მას მოეხსნას ხალიტერატურო ენის ნორმათა დამტკიცების უფლებამოსილება.

***

დოკუმენტმა შეაჯა იერიდინიძემ სხდომას გააცნო „თანამედროვე ქართული დამოუკიდებელი პრესის ზოგადი ენობრივი მიმოხილვა". შესაძლებელია ვინმესთვის მოსაწყენიც კი იყო კონკრეტული ენობრივი დარღვევების ვრცელი ნუსხის მოხმენა, მაგრამ მოხსენება იყო ნაოფლი დასკვნი იმისა, რომ მდგომარეობა საგანგაშოა.

ნორმალურ ვითარებაში პრესა (და, საერთოდ, მასობრივი ინფორმაციის საშუალებები) ხელს უნდა უწყობდეს სწორი ქართულის გავრცელება-დანერგვას. ხდება კი პირიქით. ხრული განუკითხავია. ცხადია, ამგვარ შემთხვევაში უნდა არსებობდეს საკითხის მოგვარების მექანიზმი. პრეზიდენტის წინადადებით; კანონში „პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებათა შესახებ" უნდა შეკიდეს პუნქტები ქართული სალიტერატურო ენის ნორმათა დაცვის დინისძიებათა შესახებ.

ვნახოთ... არადა, საქმე დღითიდღე უარესდება.

***

სხდომაზე თავდაპირველად ასეთი საკითხი მოვისმინეთ: „ქართული ენის სწავლების მდგომარეობის შესახებ ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლებსა და უმაღლეს სასწავლებლებში". აღინიშნა, რომ ქართული ენის სწავლების მდგომარეობა (საგანმანათლებლო სისტემის ნებისმიერ ეტაპზე). თუნდაც უახლოეს წარსულთან შედარებით, მნიშვნელოვნად არის გაუარესებული; ეს გზა ქართული ენის დაღუპვის გზაა. სხდომაზე ითქვა, რომ ამ მოხსენების საფუძველზე პრობლემის მოსაგვარებლად მომზადდება საგანგებო დადგენილება. რა სახის იქნება ის, ვის რას დაავალებენ, ბოლო აღუდგება წინ კატასტროფული სიტუაციის მომავალ უკუსვლის პროცესს, – ეს ნათლად არ გამოკვეთილა. ისეთი შთაბეჭდილება დარჩა, რომ ენის სახელმწიფო პალატის თავმჯდომარემ, ბატონმა ლევან ლონკილიამ და პარლამენტის ქართული ენის ქვეკომიტეტის თავჯდომარემ, ქალბატონმა მანანა გიგინეიშვილმა მსჯელობა განგებ გადაიტანეს სხვა თემაზე - სახელმწიფო ენის შესახებ კანონპროექტზე... იმის თქმა კი არ გვინდა, რომ ენის კანონი ნაკლებად პრობლემურია; უბრალოდ, დღის წესრიგში სხვა პრობლემები იდგა...

***

ბატონმა ლ. ლეონიძემ ამ კანონპროექტთან დაკავშირებული კერძო თუ ზოგადი საკითხების თავისებური განხილვა მოაწყო. ოპონენტებთან ანგარიშსწორებასაც ჰგავდა მისი გამოსვლა... უფლებად ერეოვნული, სამართლიანი და აუკილებელი იყო მწერალ თამაზ ჭილაძის გამოსვლა. ბატონმა თამაზმა ერთხელ კიდევ მიანიშნა, თუ რა გამოუსწორებელი პრობლემების წინაშე დგაგიყენებს კანონპროექტის ამ სახით მიღება.

ქალბატონმა მ. გიგინეიშვილმა კანონპროექტის მოწინააღმდეგეთა პოზიციის გაბათილება და გამწვავებული პრობლემების გაურკვევლობა სცადა. გახმაურებულ მე-12 მუხლთან დაკავშირებით აღნიშნა, რომ საქმე ეხება სოფლის საკრებულოებში საქმის წარმოების ენას. არადა, პროექტში სოფელი არ არის ნახსენები. გარკვევით წერია, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოებში საქმის წარმოების ენის საკითხს საკრებული წყვეტს: რაც, ცხადია, მხოლოდ სოფელს არ გულისხმობს.

კარგა ხნის წინათ, ოფიციალურად გამოცხადდა, ენის შესახებ კანონპროექტის განხილვის გადადება თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტიდან მიღებული დასკვნის საფუძველზე მოხდაო (დასკვნა გამოქვეყნდა ჟურნალში „ბერეკი ეროვნებისა" №7-8, 2002 წ.). ქალბატონმა მ. გიგინეიშვილმა ამ დასკვნის გაურკვევლობაც სცადა; რამდენჯერმე გაიმეორა, რომ კანონპროექტი ფილოლოგიის ფაკულტეტზე განიხილეს და იქ ძირითადად, არაარსებით საკითხებზე იყო მსჯელობაო (მ. გიგინეიშვილი მოლაპარაკედ გამოაცხადეს...) ნახს, ქალბატონ მ. გიგინეიშვილს არ აქვნია სწორი ინფორმაცია. სამწუხაროდ, არ მოგვეცა საშუალება, კომისიის წევრებისთვის განგვემარტა, სინამდვილეში რა მოხდა, რა დასკვნა წარადგინა უნივერსიტეტმა პარლამენტში.

სინამდვილეში კი ასე იყო: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის დიდ სამეცნიერო საბჭოზე პროფ. მ. ნათაძემ დასვა საკითხი, რომ უნივერსიტეტს მხარი დაუჭირა მწერალთა საერთო-ეროვნული კავშირის პოზიციისთვის ენის შესახებ კანონპროექტის თაობაზე. მწერალთა საერთო-ეროვნული კავშირის მიმართვა პარლამენტისადმი „ლიტერატურულ საქართველოში" გამოქვეყნდა. უნივერსიტეტის რექტორის, აკადემიკოს რ. მეტრეველის აზრით, უმჯობესი იქნებოდა, უნივერსიტეტს გამოეთხოვა კანონპროექტი და მოწვეო მისი საჯარო განხილვა. დასკვნაც ამის საფუძველზე გამოიტანა. პარლამენტიდან მიღებული კანონპროექტის განხილვის ორგანიზება ფილოლოგიის ფაკულტეტის დეკანს, პროფესორ ა. გიმაროველს დაეკვალა. 2002 წლის 29 ივნისს უნივერსიტეტის სხდომათა დარბაზში გაიმართა კანონპროექტის განხილვა. განმარტებით კანონპროექტის თაობაზე გამოვიდა ენის პალატის თავმჯდომარე ლ. ლეონიძე. განხილვაში მონაწილეობდნენ უნივერსიტეტის პროფესორ-მასწავლებლები. გამოთქმული შენიშვნებისა და თვალსაზრისების შეკრება და დასკვნის ჩამოყალიბება დაეკვალათ პროფესორებს გ. წიბახაშვილს, ზ. ჭუმბურიძეს, ა. გიმაროველს, ა. არაბულს, გ. გოგოლაშვილს. ეს დასკვნა გადაეგზავნა პარლამენტს; თანმხლებ წერილს ხელს აწერდა უნივერსიტეტის რექტორი, ბატონი რ. მეტრეველი. ასე რომ, ეს არის საუნივერსიტეტო განხილვის შედეგად მიღებული დასკვნა. კერძო პირებზე (მათ უმეტეს, ქალბატონ მ. გიგინეიშვილზე, რომელიც განხილვას არ ესწრებოდა) არავის უსაუბრია...

ჩანს, ბატონი პრეზიდენტი არ იზიარებს კანონპროექტის მე-10 მუხლის ბოლო რედაქციას. მან გარკვევით აღნიშნა: მე ახლაც იმ აზრისა ვარ, რომ სახელმწიფო ენა ქვეყნის ყველა მოქალაქემ უნდა იცოდეს; ეს საჭიროა იმისთვის, რომ საქართველოს ყველა მოქალაქე, ეროვნების მიუხედავად, საზოგადოების სრულუფლებიანი წევრი იყოს. და კიდევ: ბატონმა პრეზიდენტმა აღნიშნა, რომ კანონის მიღების პროცესი ხელოვნურად არ უნდა დაჩქარდეს. კვლავ დაეუბრუნდეთ ამ საკითხს, კარგად ვიფიქროთ და მივიღოთ სრულფასოვანი კანონი, რომელიც უპასუხებს ჩვენი ქვეყნის ინტერესებსაც და ევროპულ სტანდარტებსაც.

დიახ, ისეთი კანონი გვინდა, ჩვენი ქვეყნის ინტერესებს რომ უპასუხებს; თუ ასე არ იქნება, მაშინ ამგვარი კანონის საჭიროებაც არ იარსებებს - ეს აზრიც გამოითქვა ქართული ენის სახელმწიფო კომისიის სხდომაზე...

გიორგი გოგოლაშვილი

ახალი წიგნი

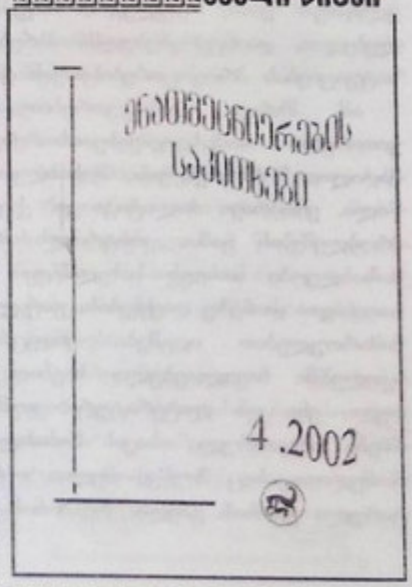

„ვისწავლოთ ქართული!“

ა. წ. 15 ოქტომბერს ახალციხეში, ახალქალაქსა და ნინოწმინდაში საზეიმოდ გაიხსნა ქართული ენის ინტენსიური სწავლების კურსები ადგილობრივი ხიმშურეთელი მოსახლეობისათვის (საკარო მოხელეებისთვის). პარლამენტის, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოების, თსუ სამცხე-ჯავახეთის ფილიალის ხელმძღვანელ პირებთან ერთად ამ ღონისძიებაზე მოვლენას ესწრებოდნენ ევროპის უნიშრეთისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის ოფიციალური წარმომადგენლებიც...

საქართველოს დამოუკიდებელ ქვეყნად ჩამოყალიბების შემდეგ ჩვენი ქვეყნის სახელმწიფო ენად ქართული გამოცხადდა. მართალია, სამჭოთა კავშირის არსებობის პირობებშიც ქართული თურიდიულად სახელმწიფო ენის სტატუსს ატარებდა, მაგრამ რეალურად სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფებს (მათ შორის საქართველოს ტერიტორიაზე მცხოვრებთა) შორის ურთიერთობის ენად რუსული გამოიყენებოდა.

დღევანდელ დღეს ქართულის, როგორც სახელმწიფო ენის, ცოდნა საჭიროებულია საქართველოს ყველა მოქალაქისათვის. მიუხედავად მისი ეთნიკური წარმომავლობისა: ამასთან, სახელმწიფო ენის ფუნქციონირების სფერო შეუფარდებლად გაიზარდა და ქართული ენის ცოდნა არა მხოლოდ საჭიროებული, არამედ აუცილებელი და საჭიროც (შინდა პრაგმატული თვალსაზრისითაც) გახდა ქვეყნის ყველა მოქალაქისათვის. სამწუხაროდ, სახელმწიფო სტრუქტურები სრულყოფილად ვერ უზრუნველყოფენ ეთნიკური უმცირესობის წარმომადგენლებისთვის სახელმწიფო ენის სწავლებას, რაც, საუბედოდ შესაძლებელია, დაინტერესებულმა პირებმა კონფლიქტური სიტუაციების პროვოცირებისათვის გამოიყენონ.

ამ მხრივ განსაკუთრებით ფეიქებადსაშიში ვითარებაა სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში, სადაც მაღალია ხიმშურეთელი მოსახლეობის პროტესტული წილი, ენიბრივი პოლიტიკა კი, ქვეყანაში არსებული პრობლემების გამო, კონტროლს არ ექვემდებარება. მოსახლეობა ითხოვს სახელმწიფო ენის სწავლების სათანადო დონეზე დაყენებას, გარკვეული ნაბიჯები ამ მიმართულებით იდგმება კიდეც: ამ რეგიონის სკოლებში საჭიროებული ხდენ ისწავლება ქართული ენა და ლიტერატურა. თუმცა, გადაუჭრელი რჩება ზრდასრული ასაკის მოსახლეობის პრობლემა, რომელთათვისაც მიუწვდომელია თუნდაც ამ ელექტრონული კურსის გავლა, რეგიონის განათლების სამინისტრომ რომ სთავაზობს სკოლაში.

ევროპის უნიშრეთისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის ეგიდით საქართველოში მხარდაჭერილი პროექტი ხორციელდება – არაქართულენოვანი ზრდასრული მოსახლეობისათვის შეიქმნა სახელმწიფო ენის შესწავლის ინტენსიური კურსის სახელმძღვანელო, რომლის მეშვეობითაც ახალციხის, ახალქალაქისა და ნინოწმინდის ხიმშურეთელი საკარო მოხელეები 1 წლის განმავლობაში დაეუფლებიან ქართულ ენას.

სახელმძღვანელოს შექმნის ინიციატორებს სურდათ, შედგენილიყო ახალი ტიპის სახელმძღვანელო, რომელიც უპასუხებდა თანამედროვეობის მოთხოვნებს და ხაინტერესოს გახდიდა სწავლების პროცესს.

წიგნის ავტორია (ეკრძალი, **ნინო შარაშენიძის** ინიციატივით) წინადადებით, სწავლება 3 ეტაპად განიხილება. პირველი ეტაპი გულისხმობს ენის ძირითადი ლექსიკური ფონდისა და გრამატიკული სტრუქტურის მიწოდებას. მეორე ეტაპი ამ ცოდნის გამდრმავებელი იქნება. ხოლო მესამე ეტაპი სპეციფიკური – საკარო მოხელის საჭიროებისათვის გამოსადეგი. სამივე ეტაპის გავლის შემდეგ საკარო მოხელეები შეძლებენ სახელმწიფო ენაზე საუბარს, წერასა და კითხვას. მათ შესაძლებლობა მიეცემათ, დაეუფლონ საკანცელარიო ხასიათის, სხვადასხვა სახის ოფიციალური დოკუმენტების შედგენის ძირითად პრინციპებს, აგრეთვე სხვადასხვა, საკარო გამოსვლების ქართულ ენაზე წარმართვის უნარ-ჩვევებს.

პროექტი უფასოდ აქტუალურია: სახელმძღვანელოს შედგენისას, უმირველეს ყოვლისა, გამოსახულები იყო **მიზანი – საქართველოში მცხოვრებმა ყველა მოქალაქემ, რომელსაც ამა თუ იმ ფორმით უხდება სახელმწიფო დაწესებულებასთან ურთიერთობა, უნდა იცოდეს სახელმწიფო ენა** და, ამასთანავე, უნდა ფლობდეს სახელმწიფო ენაზე დოკუმენტაციის შექმნის შესაძლებლობებს. ეს მიზანი ინტენსიური კურსის სამივე ეტაპის გავლის შემდეგაც, ეფექტიანი, მიღწეული იქნება.

წიგნს ავტორებმა „ხაიმედი“ უწოდეს...

ეს, რა აქვს წინასიტყვაობაში წამძღვარებული სახელმძღვანელოს:

„ამ წიგნს ასე დავარქვეთ, რადგან ბევრი, ეს ხაიმედი შეამაყალი იქნება ქართველთა და არაქართველთა შორის.

იმედი მომავლის რწმენაა, ხოლო **ხაიმედი** –

იმედის მომცემს ნიშნავს. აი, რიგორაა ეს სიტყვა ახსნილი ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რვატომეულში:

„საიმედო – 1 ვისი ან რისი იმედიც აქვთ, იმედის მომცემი, იმედის აღმძვრელი.

2 უშიშარი, უვნებელი, დაცული.

ყველა ერის ცნობიერებაში ეს სიტყვა მიმაგალის,ენაა მიმართული და ოპტიმიზმს ბადებს. ის, რაც, საიმედოა, თავისთავად, „უშიშარი, უვნებელი და დაცულია"... ეს კი იმას ნიშნავს, რომ საქართველოს მკვიდრი და ქართველის მკვიდნე აქ კარგად და დაცულად იგრძნობს თავს, თუ იგი ერის ყველაზე დიდი საუნჯის – ენის – თანამგლობელი იქნება. აი, ეს იმყოფ დევს ამ წიგნში. ეს წიგნი ალბათ გარკვეულ მხიას შეასრულებს ამ დიდ საქმეში.

ასე რომ, იგი საიმედოა ჩვენთვისაც და საიმედოა ოქვენთვისაც. ანუ ყველა იმისთვის, ვისაც ქართულ ენობრივ სამყაროში შემოსვლა უნდა. ეს სამყარო თავისთავადია. იგი ბევრს საინტერესოს მოიცავს, ბევრს ჩვენებრივს და ბევრსაც არანორმალურს. ენა საკომუნიკაციო საშუალებაა. მაგრამ, იმასთანავე, სამყაროს აღქმის თავისებური სისტემაა: ენით გამოხატავს ადამიანი ფიქრებსა და განცდებს, ენით უკავშირდება საზოგადოებას, ენის მეშვეობით შეიმეცნებს გარესამყაროს და ენით აღნობიერებს დროს, რომელიც თავის არსში მოიცავს ერის წარსულს, აწმყოსა და მომავალს.

ყოველი ენა ახალი სამყაროა და ამ ახალ სამყაროში შესვლა პიროვნების უფლებად ამოდგება.

ასე რომ, ყველას დაუფლიაროთ ამ გზას, რომელიც მას ქართულ ენობრივ სამყაროში შემოიყვანს.

ჩვენი დევიზი კი ასეთია:

ვისწავლოთ ქართული!"

ამ წინასიტყვაობაში კარგად ნანს ის ხ

ბი და რეალური, რაც წიგნის ავტორებმა ქართული ენის სამყაროში შემოშვებულების დაახვედრეს.. ამ წიგნში მარილიც განსაკუთრებული ეროვნულია და შრომულია წარმოსინდეს იმ ადამიანში, ვინც საქართველოს, ქართული ხელის ფენომენს ზიარება გადაწყვიტა...

სახელმძღვანელოთი მოწოდებულია ენის ძირითადი ლექსიკური ფონდი, გაანალიზებულია ქართული ენის სტრუქტურა და მოცემულია ყველა ის ენობრივი საშუალება, რაც პიროვნების დასტურდება თავისუფლად მეტყველებისა და აზრის ფიქსირებისათვის. სახელმძღვანელის ასლავს საგარეუბნოების წიგნი და ავტორთა ასლა (2 კასეტა), რაც ხელს შეუწყობს შეტანილი ცოდნის განმტკიცებასა და დაუსაბუთება შესასწავლი ენის უფრო ადვილებაში.

ახლადშექმნილი სახელმძღვანელის გაცნობისა და მისი დამუშავების მიზნით, 2002 წლის 14-30 სექტემბერს მოეწყო ტრეინინგი ახალციხის, ახალქალაქისა და ნინოწმინდის იმ მასწავლებლებისთვის, რომლებიც კონკურსის წესით შეირჩნენ საუკეთესო მოსამსახურეებისთვის სახელმწიფო ენის ინტენსიური კურსით სწავლების ერთწლიანი პროგრამის ფარგლებში (სულ 24 მასწავლებელი; აქედან 4 – რეზერვისტი). ტრეინინგს უძღვებოდნენ გამოცდილი მეთოდისტები – მათ შორის უცხოელებიც (ქალბატონი **ეთერ აფხაზავა**, ბატონი **ზურაბ ბალაშვილი**, ლიტველი ქალბატონი, პროფესორი **ბრიგიტა სილინა**. შესანიშნავი სპეციალისტი და, უბრალოდ, არაჩვეულებრივი ადამიანი); ტრეინინგს ესწრებოდნენ წიგნის ავტორებიც (ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი **ნინო შარაშენიძე** და ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი – **კახა გაბუნია**). რამაც შესაძლებლობა მისცა მონაწილეებს, ეჯერ გეგეთ, გაეთავისებინათ და აეთვისებინათ სახელმძღვანელის შინაგანი იმპულსი, სტრუქტურა-შეკვეთილობა და მწყობრი ლოგიკა, რომელიც, თავდაუზოგავი შრომის შედეგად, სახელმძღვანელის 300-გვერდიან ვარიანტში ჩამოყალიბდა (170 გვერდს მოიცავს საგარეუბნოების ტექსტი). ორი კვირის განმავლობაში მეთოდისტები და ავტორები საკუთარ გამოცდილებას, ახალ მეთოდებსა და პრინციპებს უზიარებდნენ მასწავლებლებს; თავის მხრივ, რეგიონის პრობლემებში გათვითცნობიერებული მასწავლებლები თავიანთ შენიშვნებსა და ოვალსაზრისებს ხთავაზობდნენ წიგნის შემქმნელებს... ტრეინინგში წარმოდგენილი ჩაიარა, რაზეც მონაწილეთა მიერ წიგნისათვის მიცემული მაღალი შეფასებები:

„დიდი მადლობა მინდა გითხრათ იმ შრომისათვის, რაც ამ წიგნის შექმნისას გასწიეთ. წიგნი „საიმედო", ღვთის წყალობით, საიმედო მეზობლად გვევლება ჩვენც და იმ ადამიანებსაც, ვისთვისაც დაწერა იგი..." (თინათინ თათიშვილი).

„ჩვენი აზრი საერთოა... კარგია, რომ, როგორც იქნა, დაწერა ასეთი სახელმძღვანელი, რომელიც სპეციალურად ჩვენი რეგიონის არაქართველი მოსახლეობისათვის არის განკუთვნილი. ამ წიგნში ყველა ის სპეციფიკური ნიუანსია გათვალისწინებული, რაც ძალიან სამეცნიერო-ჯანმეცნიერებითია დამახასიათებელი.

ეს უკვე ბევრს ნიშნავს!

...ჩვენ ვიფიქრეთ სახელმძღვანელის ავტორების დიდსულოვნება, ხელგაცვალა. მახეხსენებლობა მათი „ალბალიანი ფილოსოფიაში" და ისევ ვფიქრობ, „ძმიბლები" შენიშვნების გაკეთებაც ძალიან, თუ საჭირო იქნება, კიდევ უფრო დახვეწენ მას..." (ალი ალიევა-

მელაძე, შორენა თეთვაძე, თეკლე ვახტანგიშვილი და ეკა მურვანიძეული).

„მინდა გადავუხადო დიდი მადლობა ყველა თქვენგანს - მათ, ვინც უშუალოდ განახორციელა და მასაც, ვინც გახლავთ ხელმძღვანელი და ვინი იდეაცაა ამ ლამაზი, დიდმნიშვნელოვანი და ურთიერთმგებრული საქმის განხორციელება" (ს. ხანამიანი).

„ავტორთა მიმართ მხოლოდ აღფრთოვანება და მადლიერება შეიძლება გამოვხატოთ იმ მუშაობისთვის, რაც მათ გაუწევიათ. ეს, ფაქტურად, ახალი გზის ძებნაა, თუ რა და რიგორ ასწავლო..." (ნ. მიქაძე, ვ. ფეფანაძე, ქ. გრძელიშვილი, ნ. სვანიძე, ლ. ზედგინიძე).

„ხახელმძღვანელი ხრულყოფილია, შეთანხმებულად გამართულებული, ხელმისაწვდომი და მისაღები. ყოველივე დასაძლევია, მთავარია, ხურვილი. წადილი გაუჩნდეთ მსმენელებს..." (ნანა კარაბეკიანი, ეკონომიკა, ეკონომიკა).

„ხუთი წელია, რაც ვასწავლი ქართულ ენას ხიმხურ სკოლაში და ყოველთვის ნება ოცნების საგანი იყო მსგავსი ხახელმძღვანელის არსებობა..." (ნინი ხასდაძე).

„მინდა გამოვხატო მადლიერების გრძნობა ხახელმძღვანელის ავტორების მიმართ. ხახელმძღვანელი „ალიმფადი" არის პირველი წიგნი, რომელიც გვაძლევს საშუალებას, სისტემურად, გარკვეული პროგრამით ვიმუშაოთ არაქართველ მოსახლეობასთან. გთხოვთ გააგრძელოთ ხახელმძღვანელოებზე მუშაობა, რათა მარილაც ხალმდელი, ხრულყოფილი ხახელმძღვანელი გვქონდეს" (ქეთინი ნასყიდაშვილი).

„ამ წიგნით დავინახეთ ავტორების ის დიდი ერთგულები ხელი და გულისტკივილი, რაც მათ ჩააქსოვეს თითოეულ გაკვეთილში. წიგნით ერის ტკივილს წამალი მოუძებნეს. იარას გაამთლიანებენ და გადატეხილს წელში გაასწორებენ..." (ლეონა ტალახაძე).

ახალი ხახელმძღვანელის შექმნის პერსპექტივამ ხახელმწიფო ენის შესწავლის გაცილებით მეტი მსურველი მოიზიდა, ვიდრე ეს გათვალისწინებული იყო პროექტით (რეგიონის მასშტაბით გათვალისწინებული იყო 200 კაცის მოზიდვა); მსურველი გაცილებით მეტია, რაც ამ ტიპის პროექტების განვითარება-გაგრძელების შესანიშნავ პერსპექტივას ქმნის. გამოითქვა სურვილი, შეიქმნას ხახელმძღვანელოები ცალკეული დარგის სპეციალისტებისთვის სპეციფიკური ტერმინებისა და ხახელმწიფო ენაზე პროფესიული ამოცანების ჩვეულების განმტკიცების ამოცანის გათვალისწინებით. რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, მასწავლებლებმა ინატრეს, ასეთივე მაღალხარისხოვანი, ლოგიკურად გამართული და თანამედროვეობის მოთხოვნებს შეხამებული ხახელმძღვანელი ხიმხურენოვანი სკოლებისთვისაც დაწერილ...

დასასრულ, არ შეიძლება მადლიერების გრძნობით არ მოვიხსენიოთ ის პირები, რომელთაც დიდი წვლილი მიუძღვით ხახელმძღვანელის შექმნასა და, საერთოდ, აღნიშნული პროექტის რეალურად განხორციელებაში: წიგნის ხიმხურ ნაწილზე მუშაობდნენ საყოველთაოდ ცნობილი არმენოლოგები: ბატონი **ზაზა ალექსიძე** და ქალბატონი **ნინო აფციაური**. შეთანხმების ხახელმძღვანელოზე მასწავლებელთათვის – ბატონი **ზურაბ ბადაშვილი**. განსაკუთრებით აღსანიშნავია პროექტის კოორდინატორის, ბატონი **შალვა ტაბატაძის** დვაწლი, რომლის ძალისხმევითაც, კიდევ ერთხელ, მუშა ჯგუფმა შეუძლებელი შეძლო – უმოკლეს ვადაში შეექმნა და დაეფინა პირველი აგური იმ გზაზე, რომლითაც (დიდხანს ვფიქრობთ ერთ-ერთი მასწავლებლის გამონათქვამს) „...ქართველ ხალხთაში შეძლებენ ჯანახეთში მცხოვრები ადამიანები".

თამარ ლონდაძე

ახალი წიგნები

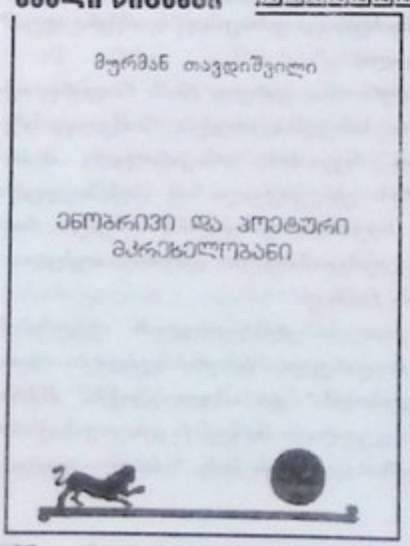

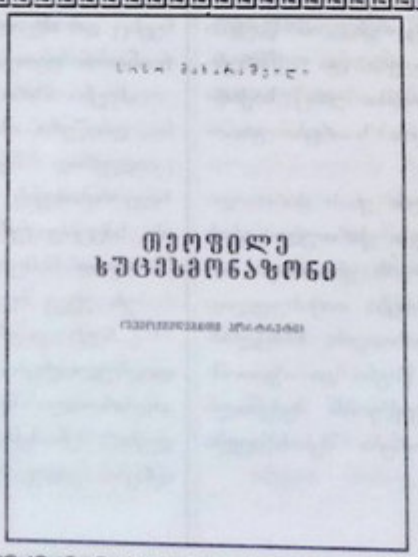

ნინო შარაშენიძე, კახა გაბუნია

ქართულის, როგორც მეორე ენის, სწავლების პრინციპები და შესწავლის პროცესთან დაკავშირებული სირთულეები

ევროპის უმაღლესებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის ეგიდით საქართველოში მნიშვნელოვანი პროექტი ხორციელდება – არაქართულენოვანი მოსახლეობისათვის შეიქმნა სახელმწიფო ენის შესწავლის ინტენსიური კურსის სახელმძღვანელო. რიგების შემცველობითაც ახალციხის, ახალქალაქისა და ნინოწმინდის სიმხლეენოვანი საუკარი მოხელეები 1 წლის განმავლობაში დაეუფლებიან ქართულ ენას.

სახელმძღვანელოს შექმნის ინიციატორებს სურდათ, აეგებულიყო ახალი ტიპის სახელმძღვანელო, რომელიც უპასუხებდა თანამედროვეობის მოთხოვნებს და ხითხეტრეულის გახდიდა სწავლების პროცესს. სწავლება 3 ეტაპად განისაზღვრა. ლექსიკათვის ეგეთ მზად არის I წიგნი. რომელიც ქართული ენის საფუძვლების დაუფლებას, ძირითადი ლექსიკური ერთეულების ათვისებას და მარტივ სიტუაციებში სახელმწიფო ენის გამოყენებას უზრუნველყოფს.

ქართული ენა იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახს განეკუთვნება და, ბუნებრივია, ქართული ენის სტრუქტურა-შედგენილობა საკმაოდ განსხვავდება ინდოევროპულ ენათაგან, რაც გარკვეულ სირთულეებს ქმნის სწავლების ეტაპზე აბორიგენებისა მეოთხეების გამოყენების თვალსაზრისით.

ქართული ენის არაერთი თავისებურებელი და სახელმძღვანელო არსებობს. ენის ბუნებიდან გამომდინარე, გრამატიკას ამ სახელმძღვანელოებში წამყვანი ადგილი უჭირავს. **გრამატიკული სტრუქტურის შესწავლიდან ენის შესწავლამდე** – ძირითადად ამ პრინციპს ეყრდნობა აქამდე არსებული ეტაპი გამოცემა.

ენათა სწავლებისადმი (იგულისხმება მეორე ენის სწავლება) თანამედროვე მიდგომის გათვალისწინებით, ახალი სახელმძღვანელოს საფუძვლად განსხვავებული პრინციპი იქნა არჩეული: გრამატიკის საკითხებს სახელმძღვანელოში **დამხმარე** მნიშვნელობა ენიჭება. იგი **დამატებითი. ამხსნელი** ფუნქციის მქონეა. შეიძლება ითქვას, **სახელმძღვანელოს სტრუქტურა** განსაზღვრავს მასალისადმი ახლებურ მიდგომას: **ამოსავალია არა გრამატიკული სტრუქტურის შესწავლით ენის დაუფლება, არამედ საკომუნიკაციო კონსტრუქციებისა და ფრაზეოლოგიის პრაგმატული გამოყენებით ენის სამყაროში შესვლა.** გრამატიკის კი ცოდნის გამიჯვრებლის ფუნქცია ეკისრება. მასალა იმგვარადაა მოწოდებული, რომ ენის შემსწავლელმა ჯერ გითავისოს, შეძლოს კი თავად ააგოს მსგავსი კონსტრუქციები.

ენის სწავლებისას ლექსიკის მეტი ოდენობით შეთვისებას დიდი მნიშვნელობა ენიჭება. მაგრამ არანაკლები მნიშვნელობა აქვს ენის გრამატიკული სისტემისა და სინტაქსური კონსტრუქციების კითავისებას, რაც ენის პრაქტიკული გამოყენებისას უმთავრესია. ეს ორი მიზანი და მიმართულება განმსაზღვრელი გახდა სახელმძღვანელოს შექმნისას – იგი ერთიანი სისტემით აწვდის რიგორც ლექსიკურ მასალას, ისე მზა კონსტრუქციებსა და სიტუაციურ დიალოგებს. რომელთა შესწავლა აიდვილებს მეორე ენის შეთვისებას. სახელმძღვანელოში ნაშრომია მოდებული დავალება, რომ მსმენელმა შესწავლილი მასალის გამოყენებით თავად ააგოს სიტუაცია და ამით განიცდიანოს ზეპირი თუ წერითი მეტყველება შესასწავლ ენაზე. ამ დავალების შესრულებას მასწავლებელმა განსაკუთრებული ყურადღება უნდა მიქცეს. ამას ეხმიანება გრამატიკული სტრუქტურის გაანზრებული ცოდნა, რომლის აღმოჩენა მსმენელს ხელეალური ნაწილი (IV გაკვეთილი) ეხმარება.

სახელმძღვანელოს სტრუქტურა

სახელმძღვანელო 20 **თემას** შეიცავს. თითოეული თემაში შედის 4 გაკვეთილი (მე-4 გაკვეთილი. **გრამატიკული ნაწილი.** სახელმძღვანელოს ბოლოშია განთავსებული). ე. ი. წიგნი მოიცავს **80 გაკვეთილს.** სახელმძღვანელოს ახლავს საკარაოკეშოების წიგნი და აუდიოკასეტა (2 კასეტა).

თემებად დალაგების პრინციპი გულისხმობს ლექ-

სიკეთი მარადის მეტი ხისრულით მიწოდებახ. გარდა იმისა, რომ მსმენელი ამით შეძლებს ამა თუ იმ თემის ლექსიკის საკმაო ოდენობით დაუფლებას, იგი ეცნობა სასაუბრო ტექსტებს, პრაქტიკაში გამოსაყენებელ ფრაზებს, იმახსოვრებს მაი და, აქასთანავე, შესაძლებლობა ეძლევა, თემის ირგვლივ თავად ააგოს თხრობა.

ენის ცოდნა მოიცავს, ერთი მხრივ, მოსმენილის გაგება-აღქმას, შესაბამისად კი - იმ ენაზე მეტყველების (სხვისთვის გაგებინების) უნარს, მეორე მხრივ კი - წერასა და კითხვაში გაწაფვას. ეს ასპექტი გათვალისწინებულია სახელმძღვანელოში. მიზანთა მრავალფეროვნებამ განაპირობა რამდენიმე სხვადასხვა ტიპის გაკვეთილის ჩამოყალიბება, რომელთა ფუნქციური დაკვირვება არაერთგვაროვანია.

თემებისა და გაკვეთილების აგებულება

თემაში შემავალი **გაკვეთილები** ერთმანეთთანაა დაკავშირებული იმაგვ პრინციპით, რა პრინციპითაა აგებული მთელი სახელმძღვანელო, ანუ შემეცნება **მარტივიდან რთულისაკენ**. პირველ გაკვეთილში მოცემულია მასალა, რომელიც მეორე და შესაბამ გაკვეთილებში ივსება თემასთან დაკავშირებული ახალი მინაცემებით (ხდება თანდათანობითი გადასვლა მოცულობისა და ხარისხების მიხედვით). მეოთხე გაკვეთილი გადატანილია სახელმძღვანელის ბოლოს და იგი მთლიანად ეძღვნება იმ მასალის გრამატიკულ ანალიზს, რომელიც გაუგნობიერებლად შეითვისა მსმენელმა სამი გაკვეთილის შესწავლისას. ამრიგად, მსმენელი მასალას ითვისებს პირველ სამ გაკვეთილში, ხოლო ანალიზს უკეთებს მას მეოთხე გაკვეთილით და ამით აქარებს თავის ცოდნას. გრამატიკული მასალა მსმენელს მიწოდება არა ტრადიციული სისტემური კურსის სახით, არამედ იმისდა მიხედვით, რა მასალაზეა აგებული (ანუ, რა ახალი ფორმა შემოდის თხრობისას, დიალოგში, ტექსტში) თემის პრაქტიკული ნაწილი (1-3 გაკვეთილი).

წიგნის თავისებურ მხარეს წარმოადგენს მასალის მიწოდების ახლებური პრინციპი. ყოველ გვერდს ერთვის **ბლოკ-სქემა**, რომელიც მასალას ორ ნაწილად ჰყოფს: მასწავლებელმა და მსმენელმა, უმრავლეს ყოველისა, გაკვეთილის ძირითადი ნაწილი უნდა გააორონ, ხოლო შემდგომ მათ შეუძლიათ ხელახლა მოუბრუნდნენ მასალას და ამჯერად განამტკიცონ იგი ბლოკ-სქემის დახმარებით. აქ მოცემულია **პრაქტიკული დანიშნულების დამატებითი** მასალა. ზოგჯერ მას საკარნიჩის სახე აქვს, ზოგჯერ მოცემულია დამატებითი ლექსიკა ან თემაში განხილული მასალის პრაქტიკული გამოყენების არეალია გაფართოებული. მაგალითად: რიცხვითი სახელის განხილვისას ყურადღება ძირითადად ეთმობა ლექსიკის (წარმოების) შეფასებას, მაგრამ რომელი რიცხვითი სახელი როგორ და სად გამოიყენება ქართულში (პრაგმატული გამოყენების არეალი), ეს საკარნიჩის სახითაა მოცემული ბლოკ-სქემაში: აქაა თარიღები, ტელეფონის ნომრები, საათის მინიშნება, საუკუნის დასახელება და სხვა. თითქმის ყველა ის სფერო, სადაც გამოიყენება რიცხვითი სახელი. მსმენელმა ამით უნდა დამახსოვრის, რომელ შემთხვევაში როგორ უნდა გამოიყენოს მიღებული ცოდნა.

ბლოკ-სქემაში სხვა ტიპის მასალაც გვხვდება: ხურათის აღწერა, ნამონათვალი, გამოსაცნობი რამ, ახალი ლექსიკა, დიალოგები ტელეფონით, ქრისტიდი, რუკები მონაცემებით, რომელსაც ისაუბრებენ მსმენელები მასწავლებლის დახმარებით და სხვა მრავალი.

საკარჯიშოების ნიგნი და აუდიომასალა

ბლოკ-სქემაში მოცემული საკარჯიშოები განსხვავებული ფუნქციური დაკვირვებისაა. ვიდრე **საკარჯიშოების წიგნში** მოწოდებული დავალებები; **საკარჯიშოების წიგნიც** ორგანულად არის დაკავშირებული სახელმძღვანელოსთან და ემსახურება იმ აუცილებელი ენობრივი ნაკლების გამოსწორებას, რომელიც სახელმძღვანელოში მოცემული მასალითაა განსაზღვრული. საკარჯიშოები რამდენიმე ტიპისაა: უმარტივესი საკითხავი მასალა, სახალისო დავალებები, საინტერესო მასალა, რებუსები და კრისტიდები... შეიძლება თქვას, რომ საკარჯიშოების წიგნი, სახელმძღვანელოსთან ერთად, ერთი მთლიანი ორგანიზმის ქმნის.

ენის სწავლებისას მნიშვნელოვანი ფუნქციის მატარებელია **აუდიომასალა**, რამდენადაც იგი აიძულებს მსმენელს იმ ენობრივ საკმარისთან, რომელშიც იგი ცხოვრობა და ცხოვრებით შეიძლ.

ხაუბრის აღქმა და აღქმულის ანალიზი ენის ცოდნის გარკვეულ დონეს გულისხმობს. სახელმძღვანელოში მოცემული აუდიომასალა პირობითად ორ ტიპად შეიძლება წარმოვიდგინოთ. ერთი ტიპის მასალაა სახელმძღვანელოსავე ტექსტები და დიალოგები, რომელიც გახმოვანებულია და დაეხმარება ენის შემსწავლელს ფონეტიკური მასალა აკუსტიკურადაც აღიქვას. მეორე ტიპის მასალაა ე.წ. გამოსაცნობი ტექსტები, რომელსაც მოისმენენ და კითხვებზე პასუხის მეშვეობით გაუკეთებენ ანალიზს. ეს მასალა ნასწავლზე მეტ ახალ ლექსიკურ ერთეულს შეიცავს (ეს ეხება ზმნურ ფორმებსაც). მაგრამ დანაშნულება ამგვარი მასალისა სწორედ ისაა, რომ ხიტყვის მნიშვნელობის არეალის შემოსაზღვრაში მსმენელმა შეძლოს კონტექსტული ხიტუაციის აღქმა და გაგება. ამგვარი ტექსტები პირველ წიგნში საერთო მასალასთან შედარებით მცირეა, სწავლების მომდევნო ეტაპზე კი ამ მასალის მოცულობა გაიზრდება და მას სხვა ფუნქციაც დაეკისრება – კერძოდ, ახალ ენობრივ ხიტუაციაში ორientირული პრაქტიკის განვითარება.

ქართული ენის სწავლებისას მოსალოდნელი სირთულეები და მათი დაძლევის გზები და საშუალებები

სახელმძღვანელოში ამ ეტაპზე განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა **დიალოგებს**. დიალოგის დანიშნულებაა ის, რომ მსმენელმა წარმოიდგინოს ხიტუაცია და თავადაც შეძლოს ხაუბრის აგება. განსაკუთრებული ყურადღება მიექცა **პრაქტიკაში გამოსაყენებელი ფორმების** შეფასებას. მოცემულია ნეგატიური, თავაზიანი და განსაკუთრებული პატივისცემის გამომხატველი ფორმები. ქართულში ზოგიერთ ზმნას ეწარმოება სპეციალური ფორმები ამ ხიტუაციებისთვის. თვალსაჩინოდ მოცემულია არა მხოლოდ ფორმები, არამედ დიალოგები სწორედ ამაზეა აგებული. ყურადღება ექცევა სინონიმებისა და ანტონიმების მოწოდებას, ხოლო მომდევნო ეტაპზე ეს უფრო მნიშვნელოვანი გახდება, იმე, რომ ყოველ სალექციონო ფორმის თარგმანის ნაცვლად მიეწერება სინონიმური ან განმარტებითი ახსნა იმავე ენაზე (ამის მკვეთლობა უკვე მოცემული გვაქვს მე-19 თემაში). ეს აფართოებს თვალსაწიერს და აღრმავებს ენის ცოდნის დონეს.

მეთექვსმეტე თემიდან შემოდის ლიტერატურული ნაწარმოები, რა თემა უნდა, მარტივი და გადამუშავებული სახით. მსაუბრული ნაწარმოების ნორმა განპირობებულია შემდეგი მოსაზრებით: მსმენელმა უნდა შეძლოს, გამოიმუშაოს ლიტერატურული მასალის კითხვისა და თხრობის ჩვეული. ამავე მიზანს ემსახურება **მეცხრამეტე** თემაში მოცემული ლექსიც. ენის შემსწავლელებმა უკვე უნდა შეძლონ მეტაფორული ხედვის აღქმაც.

მეოცე თემა არის ხისტემური გრამატიკა: ის, რაც მანამდე მოწოდებულია არასისტემურად, მეოცე თემაში სისტემის სახითაა წარმოდგენილი. ეს, ვფიქრობთ, უკვე შესწავლილ მასალაზე დაყრდნობით, მსმენელს **გაამეორებინებს** და ამასთანავე უფრო **დააახლოებს** ახალ ენობრივ სისტემასთან, მის გრამატიკულ სტრუქტურასთან.

გარკვეულწილად განსხვავებული სტრუქტურისაა სახელმძღვანელოში **მეთერთმეტე** თემა: ეს არის განმეორება განვლილი მასალისა. შესაბამისად, დაგალებები მიმდინარე ორientირებულია უკვე ნასწავლი მასალის განმტკიცებისა და პრაქტიკულ ათვისებაზე.

განცალკევებით დგას **პირველი** თემა. რომელიც ანბანის შესწავლას ეძღვნება. ამ თემას მხოლოდ ქართველისთვის დამახასიათებელი ბგერების (შესაბამისი გრაფემების) სწავლების ფუნქცია არ ეკისრება: მოცემულია პრაქტიკული წესები სიტყვათა დამარცვლისა და ხაზიდან ხაზზე გადატანისა. გათვალისწინებულია აგრეთვე ქართველისთვის სპეციფიკური ბგერების წარმოთქმაში ვარჯიში, ანბანთრიგი, რაც ასევე, პრაგმატული დანიშნულებისაა (ლექსიკონით სარგებლობის წესები).

სახელმძღვანელოში გრამატიკული მასალის მოწოდების პრინციპი, როგორც ზემით ითქვა, თავისებურია. ბოლომდე გატარებული პრინციპი – **მარტივიდან რთულისაკენ**. ყოველი შემდგომი ნაწილი ლოგიკურად არის დამოკიდებული წინაზე. ქართული ზმნა ფორიანია თავისი წარმოებით, ამიტომ რამდენიმე თემა ერთადერთ - **არის** ზმნის სხვადასხვა ფორმაზეა აგებული (მოცემულია მხოლოდ პირებისა და დროის მიხედვით ცვლა). შემდეგ თანდათან შემოდის ისეთი საკითხი ფორმები, როგორიცაა ობიექტური უღლების **მაქვს და მყავს** ზმნები, მაგრამ ინფორმაცია სუბიექტური და ობიექტური პირების შესახებ გაკვრითაა მოწოდებული.

დიალოგების აგებისას, რასაკვირველია, დაგვჭირდა სხვა ზმნური ფორმების გამოყენებაც, ამ ზმნათა შემოსვლა ხდება ნელ-ნელა, დოზირებულად, შესაბამისი ინფორმაციის მოწოდებით გრამატიკულ ნაწილში.

განსაკუთრებულ სირთულეს არაქართველოელთა ქართული ენის შესწავლის დროს ქმნის ობიექტური უღლება, რომელიც უცხოა ინდოევროპული ენებისთვის. საკითხის გასაოცლებლად, სახელმძღვანელოში სუბიექტური უღლების გვერდით მოცემულია ობიექ-

ბური უღლების ფორმები (ან პირიქით), ისე, რომ ამ ფორმათა დამახსოვრება მსმენელმა თავდაპირველად შეძლოს ზეპირად და მათი გამოყენების შემთხვევებიც გითვალისწინოს. დარღვეულია ქართული ხმნის უღლების ხისტემის მთლიანად მიწოდების პრინციპიც, რაც უმრავლეს შემთხვევაში ხისტემის განყენებულ ცოდნად რჩება და ხალაპარაკო სიტუაციებში გამოუყენებელია. რთული გრამატიკული ხისტემის მარტივად და პრაქტიკული დანიშნულებით მიწოდება არის ამ ხახელმძღვანელის ავტორის ერთ-ერთი საყრდენი პრინციპი და ამ წიგნის ერთგვარი მეთოდიც.

ახლა, სწავლების პროცესში შეფასებულად არის დარღვეული ბრუნვათა ტრადიციული რიგი: მოთხრობითი ბრუნვა (ანუ ერგატივი) რიგითრიც ერთი ურთულესი საკითხი ქართული გრამატიკისა და მეტად თავისებური მახასიათებელი ქართველური ენებისა (ერგატიული კონსტრუქცია), მოცემულია სხვა ბრუნვების შემდეგ (თუმცა იგი ბრუნვათა სისტემაში რიგითი მეთორეა) და ნაჩვენებია, რომელი ზმნის ფორმებთან გამოიყენება ეს ბრუნვა; ე. ი. მსმენელმა უნდა დაიმახსოვროს უპირველეს ეტაპზე, თავად კონსტრუქცია. ჩვენი ხახელმძღვანელის მიზანია, ეს პრობლემა პრაქტიკის გზით გადაიჭრას.

ქართული ენის ზმნის სირთულიდან გამომდინარე, ხახელმძღვანელის ახლავს გამოყენებული ზმნების სია. ეს ზმნები მოცემულია ახლანდელი დროის III პირის ფორმითა და ინფინიტივის ფორმით (ეს უკანასკნელი ხალექსიკონი ერთეულია). ყოველ ზმნას ახლავს პირების კომბინაცია (ქართული ზმნის პოლიპერსონალური ბუნებიდან გამომდინარე). დროის მიხედვით პირთა ცვალებადობის სურათის ჩვენება განსაკუთრებით ეხმარება ხდის ამ დამატებას, რადგან მასში მოა კონსტრუქციის სახითაა მოცემული ქართული ენის გრამატიკის ურთულესი ხერხი – ზმნის პოლიპერსონალიზმი და მისი ცვალებადობის თავისებურებანი.

I

მართლმადიდებლური ხატწერა ორგანული ნაწილია წმინდა გარდამოცემისა. ხატწერის კანონების დარღვევა სულიერ განცდებს შეინარჩუნებს მშვენიერად, ესთეტიკურად, ეკლესიურ-მრწამსებლობითად. ანუ ბიბლიური ტექსტის ილუსტრაციად, ან კიდევ, რაც უფრო ხაში'მია, ხელს უწყობს სულიერი ხამყარის ჭვრეტის ცრუ მისტიკის, დეკორაციისა და დამახინჯების, ხილვა ზეციური შემთხვევაში – ჩვენი ქვეყნიერების დეკორულ ხედვასთან კონტაქტსაც (მიგვრეულის და დადის სურათები რელიგიურ თემებზე).

მართლმადიდებლობა არა მხოლოდ ლიტურგიკის და დოგმატიკის მოიკავს, არამედ მოელს ეკლესიურ ცხოვრებას, როგორც ერთიან ორგანიზმს.

მართლმადიდებლობის ცნებაში, როგორც მისი ორგანული ნაწილი, შედის ხუთეულები კანონიკურ ხატზე და ხატთაყვანისცემაზე. ხატის შეცვლა მიბეური ან აბსტრაქტული სურათით, ისევე, როგორც ხატეულისა ანგელოზის შეცვლა ხაიპური თუ ჯაზური მუსიკით, ან ძველი ლიტურგიკული ტექსტების შეცვლა ახლით – ეს ოხუნჯობის ბრძოლაა ჯაეს ეკლესიასთან.

ხატწერის კანონიკის უარყოფამ შეიძლება მიგვიყვანოს ისეთ შეცდომებამდე, რომლითაც უშეფელი კეშმარი აქვთ ადამიანის სულიერ ცხოვრებასთან:

1. ოცნებასთან, რაც ლოცვიდან გასულია საკუთარი წარმოდგენა-წარმოსახვების ხამყარეში. მართლმადიდებლური ხატი ლაკონურია. მასში იდეა და ხატი, როგორც იდეის გამოხატვა, ერთმანეთს ეშმიხვევა. ხედმეტი დეტალები უარყოფილია.

2. მძაფრ ვნებებამდე, რომლებიც უფრო ხშირად გაუცნობიერებელ, მშვენიერ ალგზნებასა და ეგზალტაციაშია.

მართლმადიდებლური ხატი პირიმეთია. მასში არ არსებობს "მეშველი სხეულის "ხანახანობა". ხატების გარკვეული ასიმეტრია ბუნებრივი ფერფლისაგან განსხვავებული ხალიბანები ეკლ ადარ იძლევა ხაშელების ეფექტი ხატს, როგორც ცოცხალი ადამიანის პორტრეტს.

კანონიკური ხატი თავის თავში შეიცავს ადამიანური სხეულის ხილამაზესა და ენერგიანობას, იგი ენერგიულია, ხშირად ლაბიერულია. მას შეუძლია გამოიწვიოს ფარული ხეშეკალური გრძნობა, რომელიც არამადლმოსილმა ადამიანმა შეიძლება რელიგიურ ენთუზიაზმად მიიღოს.

ხატი არ უნდა იყოს გარეშე ინფორმაციის ხაშუალება, რომელიც მხოლოდ გონებაზე (განს-

არქიმანდრიტი რაფაელი

ხატის ენისათვის

ჯაზე) მოქმედებს. ზოგიერთ პროტესტანტულ კონფესიებში დაშვებულია წმინდა გამოხატულებანი, მაგრამ მხოლოდ რიგორც ტექსტის ილუსტრაცია. აღამიანი მათ წინაშე კი არ ლოცულობს, არამედ განსჯაშია და იხსენებს ან სწავლობს გაკვეთილს. ხატში მოვლენის კონცენტრირება პიროვნებაში ხდება. ხატი კონკრეტული უნდა იყოს. მან ადამიანის გონება სულიერი სამყაროსკენ უნდა წარმართოს, და არა სუბიექტურ-მისტიკურ უმნიშვნელო წარმოდგენებსა და განცდებში გადაქცევის, რიგორც ეს ხდება აბსტრაქტულისა და სიურრეალისტურ ხელოვნებაში. ხატი არ უნდა დაეშვას ზესთა (უმაღლესი) რეალობიდან უმდაბლესისკენ (ქვენასკენ). ქვენა – ეს ადამიანის გამოსახულებაა მის ცოდვიან-გრძნობად მდგომარეობაში. უმაღლესი რეალია – ეს ადამიანია თავის ფერისცვალებაში.

კათოლიკური ხელოვნება ადამიანებს ნატურალისტურად გამოხატავს. ასეთი სახეები ჩვენ ვხედავთ ქუჩებში, ბაზარში. ზოგი კათოლიკე მხატვარი მწვავედ განიცდიდა ნატურალიზმის „ჭიას". მაგ. ელ-გრეკო – იმისათვის, რომ ხორცეული ვნებების ტყვეობიდან გამოსხნილიყო, თავისი ტილოებისათვის ტიპებს საგუშაგოში ეძებდა, ანუ გამოსავალს ეძებდა პათოლოგიაში, ხეგეტში, რიგორც ამქვეყნიურისაგან განდგომისა და თავისუფლების ფორმაში.

პროტესტანტულ ხელოვნებაში ადამიანები არაშეფასებულად სქემატურად არიან გამოხატულნი. ისინი პიროვნებები და ინდივიდუალები კი არ არიან, არამედ მოვლენათა დეტალები და კონსტრუქციები. ტექსტის წახალისთხად საჭირო ნიშნები და ისინი.

საინტერესოა და დამახასიათებელი ფაქტი: მხოლოდ მართლმადიდებელი ეკლესიის ხელოვნებაში არ გამოიყენება ქანდაკებანი და ნაძერწი, სადაც შეიგრძნობა წონა და მასა მატერიალურობისა, რომელსაც არ განუცდია ფერისცვალება, სადაც ხორცი კი არ იშლება, არამედ ვარდება. სადაც შეუძლებელია გამოხატვა ურთიერთგადაბმული და ურთიერთგამქელი პლანებისა: აქ არსებობს მხოლოდ ერთი – მატერიალური პლანი.

ხატი განუყოფლადაა დაკავშირებული ისიხასტებისა და პალამისტების მისტიკასთან, თამაშის შეუჭნელი ნათლის სწავლებასთან.

ხატის პირობითობა მისი ადამიანური ხორცეულის ნახატთან გაიგივების ნაშეალების არ იძლევა. ხატში გამორიცხულია ხმაძმე და მასა, ხორცი და სისხლი. ამიტომ ხატი, სურათისაგან განსხვავებით, არ მოქმედებს ადამიანური ქვეცნობიერის ემოციათა და ვნებათა სიღრმეზე. რიგორც რენესანსული ხელოვნების „ანატომიური აფეთი".

რენესანსული ხელოვნების მწვერვალად შეიძლება ნაითვალის ქრისტეს ჯვარცმის ზოგიერთი ფერწერული და სკულპტურული გამოხატულებანი. ისინი ღრმად შთამბეჭდავნი არიან. დამახასიათებელია ის, რომ ემოციური ცენტრი ქრისტესაგან წმინდა ქალწულ მარიამზეა გადატანილი. ამ გამოსახულებაზე ყველაზე მეტად ეფერს დედობრივი ტკივილის ხმა თავისი ჯვარცმული და დატანჯული შვილის გამო. დედის განცდა თავისი შვილის უსულო ხორცეულის წინაშე ყველაზე მძაფრი გრძნობაა ყველა მიწიერ ადამიანურ გრძნობათაგან, ამიტომ მას ბევრი აღიქვამს რიგორც სულიერებას.

მართლმადიდებლურ ხატებსა და ჯვარცმაზე ქრისტეს სახეზე ღვთაებრივად დიდებული და მშვიდია. ღვთისმშობელი ჯვრისაგან გამოსული ნათლითაა გაბრწყინებული, იმყოფის სინათლით. მართლმადიდებლური ჯვარცმა გამოსახულია ადამიანის მბრწყინავ ფონზე.

II

ინდუისტურ და ბუდისტურ იკონოგრაფიებს ერთმანეთთან ბევრი საერთო აქვთ. აქ არა მხოლოდ ვერბალური წარმოდგენილობა და ერთიანი კულტურული გარემოა, რომელშიც ყალიბდებოდა და იქმნებოდა ეს ტიპური გამოსახულებანი. აქ რაღაც უფრო მეტი რამეა. ეს არის ხელოვნება, რომელიც გამოხატავს განადგურებულ პიროვნების ემოციურ-ტიპიური პანიეიონის ღმერთებს ისევე, რიგორც მრავალფეროვან ბუდებს, არა აქვთ სახე. იქ მკვდარი ნიღბებია. ინდუისტური ღმერთები – ეს პიროვნებები კი არა, არამედ დრეიფთი პერსონიფიკაციები და წარმავალი ფორმებია იმ „ერთისა და უსახისა". რომლის შესახებაც ვერ იტყვი, აქვს მას მყოფობა, თუ არა.

თეორია გარდასახვის შესახებ სიცოცხლის ყველა ფორმას წარმავალად და ილუზიურად წარმოგვიდგენს. ჭეშმარიტ წარმოადგენს უზარმაზარი თეატრის სცენას, ადამიანური ისტორია – ტრაგიკომედიას, უფრო სწორად – ილუზიონისტების წარმოდგენას. აბსოლუტი, მის მიერ გათამაშებული პიესის პერსონაჟების ნიღბებს ირგებს. მას არა აქვს სახე. ეს ერთ ნიღაბს იხდის და მეორეს იცვამს. ნიღაბს თვით მასთან არაფითარი კავშირი არა აქვს. ინდუისტურ იკონოგრაფიაში შეიძლება ითქვას ინდივიდუალურობა, რიგორც სხვა პირთაგან განმასხვავებელი თვისება. მაგრამ პიროვნება, რიგორც „მყოფობის გამართულება", მასში არ არსებობს. მსოფლიო ისტორიის პიესა დასრულდა. ნიღბები კალათაში თავსდება, რამპების შუქები ქრება და დრმა ძილში ეძირება. ბუდა – ეს ისეთივე თეატრალური

პერსონაჟია, იგივე თოჯინაა, რომელმაც სხვათაგან განსხვავებით გაიგო, რომ ქვეყანა თეატრია. იგი სცენაზე შეხტა და გამოაცხადა: „ეს ადარ მინდა თამაში“. მაგრამ სინამდვილეში ისიც პერსონაჟია, „მსოფლიო ისტორიის“ ავტორის მიერ თეატრისათვის შეთხზული. ბრაბას დღე მოიგრდება და მას ხვა ნიღბებთან და თოჯინებთან ერთად იქით მოისვრის შივა – სიკვდილისა და ნგრევის ღმერთი.

ბუდიზმში არ არის მარადისობა და არ არის პიროვნება. იქ დროის ერთი ალტერნატივაა – არყოფნა. ბუდიზმი – ეს სიკვდილის ნიღაბია, ეს ნარკოზანიაა, ეს ოვითგანადგურების სიხარულია.

ინდუიზმში რამდენადმე განცალკევებით დგას კრიშნაიტების იკონოგრაფია. ეს არის კულტი „სექსუალური რევოლუციისა“, როგორც „გარეშეს“ ბორკილებისაგან გათავისუფლებისა, რომელსაც ისინი ეთიკას და ესთეტიკას უკავშირებენ. ენების, როგორც მაინტეგრირებელი ძალის კულტში, რომელიც იქადაგება და ხორცხელდება ასტრალისა და ვენერას, ასევე დიონისეს მსახურებში და ზოგიერთ შავაისტურ სექტაში, შექმნა კრიშნაიტების საკულტო წეს-ჩვეულება. კრიშნას პაქმანი (შვერა) მწვემსებთან, კრიშნას ქორწილი და ა. შ., რაც განსახიერებულია მიმეტურ ხელოვნებისა და წეს-ჩვეულებებში, კრიშნაიტების რელიგიური აღმაფრენის დაუშრეტელ წყაროს წარმოადგენს.

ნინური იკონოგრაფია – კოსმოფილიის ნაყოფია (ნაშიერია). ღმერთის ადგილი კოსმოსს უკავია. ადამიანი – ეს კოსმოსის ლტოლი და ფრაგმენტია. კოსმური პარმონია – ნინური ხელოვნების პრინციპია. ნინური ნახატი – უპირველია და მუსიკალური. ეს არის პანგი ხიტკენებისა და შინაარსის შესახებ.

იაპონელების იკონოგრაფიაც ასევე კოსმოცენტრულია. მაგრამ აქ პირველ პლანზე გამოდის არა პარმონია, არამედ ლინამიკა კოსმოსისა, რომელიც ადამიანშია განხორციელებული. იაპონური იკონოგრაფიის პრინციპი – ეს ადამიანური ძალისა და ნების პიპერბოლიზაციაა. აქ უფრო მეტია ინდივიდუალიზაცია, ვიდრე ნინურ იკონოგრაფიაში, და მასთან შედარებით უფრო მეტია დისციპლინირებული იერარქია. ნინურსა და იაპონურ იკონოგრაფიაში არ არის სულიერი პლანი. ისინი ერთპლანიანია, მაგრამ კოსმოსი გასულიერებულია.

ინდიკულ-ინდური იკონოგრაფია წარმოადგენს მათი რელიგიების შამანურ-ანიმისტური ხასიათის ასახვას. მათი დემონოგრაფიის შინაარსს წარმოადგენენ ქვეცნობიერისა და მოსახლეობის ხითინური სულების ბნელი სახეები. შამანური წარმართობის რიტუალური ნიღბები და ნახატები ჩვენამდე ულოკოვის გამოსახულებებს ქრისტიანებთან.

მაზდეიმში ორი საწყისია, ქვეყნის ორი შემოქმედია: ნათელი და ბნელი, „ყოფილი“ და „ბოროტი“. ეს ალეგორი ურთიერთწინააღმდეგობისა და ბრძოლაშია. მაზდეანების იკონოგრაფიამ შექმნა სასტიკი და დაუნდობელი მეომრის ტიპი. მეფე გამოდის როგორც ორმეზდის განსახიერება. მისი ატრიბუტებია – ძლევამოსილება და ძალაუფლება. მას ნგრევა და სიკვდილი მოაქვს. სამყარო უნდა დაინგრეს იმისათვის, რომ ნათელი საწყისი ბოროტისაგან გათავისუფლდეს. მაზდეიზმის ღმერთები და მეფეები მხეცებითა და ურჩხულებით არიან გარშემორტყმულნი: ზოგჯერ ეს ლომისთავიანი ხარებია, ზოგჯერ ფანტასტიკური ცხოველებია ადამიანის სახეებით. ეს ყველა ისინი ან ღმერთების მოკავშირენი არიან, ან მოწინააღმდეგენი.

მუსლიმანობაში იკონოგრაფია არ არსებობს. ღმერთი ტრანსცენდენტურია. სამყაროსა და მას შორის გადაულახავი უფსკრულია. ისლამის წმინდანები (მოციქულები, მქადაგებლები) სულიწმინდის მოზიარენი არ არიან – ისინი ღმერთის მხოლოდ მონები და მსახურები არიან.

III

სწორხაზოვანი (წრფივი) პერსპექტივა და უკუპერსპექტივა წარმოადგენს არა მხოლოდ ფერწერული ხელოვნების საშუალებას, არამედ, გარკვეული აზრით, მსოფლიაღქმას და, აქედან გამომდინარე, ადამიანის მსოფლმხედველობას (არა დოგმატიკის აზრით, არამედ პირიდანული დამოკიდებულებით იმის მიმართ, რასაც ჩვენ პირიბით ინტელიგენციას ან ხელოვნების ფილოსოფიას დავარქმევდით).

უკუპერსპექტივა, როგორც ფეოდალი, დამახასიათებელია მართლმადიდებლობისთვის, – ესაა ხიბრტყეზე ამოზნექილია და საგანთა გამოსახვა იმგვარად, რომ მათი ზომები დისტანციის გადიდებასთან ერთად კი არ მცირდება. არამედ უფლელი რჩება ან იზრდება კიდევაც. ამ გზით მიღწეულია შესაძლებლობა ხატში აქსიოლოგიური ხედვის (ღირებულისა და მნიშვნელოვნობის ხარისხის) შეტანისა, ფაქტებისა და მოვლენების გაშლილად ჩვენებისა, ანუ შესაძლებლობა ობიექტური აღქმის პოზიციური შეზღუდულობის გადალახვისა, მოვლენის მიზნობრივი იდეის გამოვლენისა, შესაძლებლობა აწმყის ჩვენებისა არა როგორც ავტონომიურისა და თვითკმარი რაობისა, არამედ მისი წარმოსახვისა მარადიულობის ასპექტში, გარდასახვით პროცესში.

ჩვენ ვლაპარაკობთ უკუპერსპექტივაზე ზოგადად ისე, რომ არ გამოვყოფთ მასში პერცეპტიულ და აქსიოლოგიურად პერსპექტივის. პერცეპტიული პერ-

სპექტივა – ესაა გამოსახულება, სადაც სიღიდეები საერთოდ არ არის დამოკიდებული დისტანციაზე. ანუ თავისი თავის იგივეობრივნი რჩებიან. აქსიონომეტრული პერსპექტივა კი ეს – სივრცული პარალელიზმია. მაგალითად, თუ ქვები წყაროს ნაპირებზე ერთნაირი სიდიდისანი ჩანან, მაშინ წყარო ჩანჩქერად გვეჩვენება, რომელიც ვერტიკალურად ეცემა ქვეყით, ან მოხრილ ზედაპირზე ჩამოეღინება. აქსიონომეტრული პერსპექტივა ხატში შედარებით იშვიათად და ფრაგმენტულადაა წარმოდგენილი.

რაც შეეხება პერცეპტიულ პერსპექტივას, იგი ვიზუალურად ისე ადიქმება, როგორც უკუპერსპექტივა. ამიტომ ჩვენ არ განვიხილავთ მას, როგორც ცალკე (დამოუკიდებელ) სივრცულ კატეგორიას. გარდა ამისა, ფერწერულ ხელოვნებაში გეომეტრიულად ზუსტი პერცეპტიული პერსპექტივის არსებობა შეუძლებელია: მაშინ იგი მუდმივ მერყეობაში იქნება ხატოვანსა და უკუპერსპექტივას შორის.

სწორხაზოვან პერსპექტივაში, რაც კათოლიკურობისათვისაა დამახასიათებელი, მანძილის გაზრდისას საგნების ზომები მცირდება. ფილოსოფიური გაგებით სწორხაზოვანი (წრფივი) პერსპექტივა პროტაგორას სოფისტურ პრინციპს წარმოადგენს – „ადამიანი არის ყველა საგნის საზომი". ეს ეგოცენტრული პერსპექტივაა, სადაც ათვლის წერტილს თვით ადამიანი წარმოადგენს. ადამიანისაგან დაშორების შესაბამისად ობიექტური რეალობები მცირდება, ანუ ისინი კარგავენ თავიანთ დირებულებას, ადამიანი იკარგება სივრცულ წრეში, რომლის ცენტრსაც თვითონ წარმოადგენს თავისი რეალური ხელოვნური მდგომარეობით. დროსთან მიმართებით – ეს არის ცხოვრება აწმყოში, სადაც მომავალი, დაშორების შესაბამისად კარგავს თავის დირებულებას. ესაა წამის ჰიპრბოლიზაცია. ხოლო, რადგანაც აწმყო თავისთავად წარმოადგენს მომავლის გადაკვეთას წარსულთან, ანუ დისკრეტულ მიძრაობას წამებისა, როგორც დროის მეკრონიშნებისა, რომელთა სინქრონული დაფიქსირება გონებას არ შეუძლია, ამიტომ თვით აწმყო ხდება არა რეალური სიდიდე, არამედ მომავლის წარსულად ქცევა და ამიტომაც სწორხაზოვანი პერსპექტივა დროის ილუზორულ ადექმას წარმოადგენს. ეს არის კომპენსაცია მყოფობის ორი მეუფის – დროისა და სივრცის წინაშე. იქ არ არსებობს მარადიულობა, ხოლო თუ იგი აბსტრაქტულად მოიაზრება, – მხოლოდ როგორც წრფე, რომელიც ხაზიდან, მოუხილავ სიშორეში მიქმარება, ამიტომ ხაზოვანი პერსპექტივა – ეს სიკვდილის პერსპექტივაა, მუდამ შორს მორბენი წარსულისა და მუდმივად მოახლოებადი დასასრულისა.

პრინციპი – „ადამიანი ყველა საგნის საზომია" და ჰიპერბოლიზებული, გამახვილებული დამოკიდებულება აწმყოსთან, ხელოვნებაში – განსაკუთრებით ეგზისტენციალიზმში გამოვლინდა. სადაც დმერთი და ხატანა მხოლოდ ემპირიული მდგომარეობანია ადამიანის ცხოვრებისა. სარტრისა და კაფკას – ეგზისტენციალიზმის ამ თავისებურად ნიჭიერი ტალანტის მქონე შემოქმედებისა – წარმოადგენენ რაღაც საშუალოს საშინელებების ურაკპარაკსა და სიკვდილის ამოთეოზს შორის. აწმყო მის ემპირიულ აღქმასა და ხატოვან პერსპექტივაში, ილუზორული ხდება. ადამიანი წარსულიდან მომავლისაკენ ადგილზე რბის, თითქოს თავის ჩრდილს მისდევსო მანამ, სანამ არ დაეცემა, სიკვდილისაგან მოკვლილი.

უკუპერსპექტივა – ეს არის არა სიცოცხლე სწორხაზოვან პერსპექტივაში, როგორც ემპირიული პროცესი, არამედ „ეპისქეშეს" (ეპიფორის) ხედვაა მარადიულობის ფონზე. აქ თვით იდეა მყოფობს და სიცოცხლის მიზანი, როგორც ურთიერთობა აბსოლუტურთან და უსაზღვროსთან.

„რბილა მარადისობაში" გადაიქცევა გზად დმერთისაკენ. უკუპერსპექტივა ადამიანისაგან კი არ არის, არამედ ადამიანისაკენაა. ეს არის მარადიულობის პერსპექტივა. ამ პერსპექტივაში ემპირიული, მიწიერი და ამწუთიერი კარგავენ თავისი პირვანდელობის მნიშვნელობას, – იმას, რასაც ჩვენ „პირველ პლანს" დაეარქვეთო; ისინი ველარ ჩრდილავენ მომავლის ნათელს. უკუპერსპექტივა – ეს რწმენის პერსპექტივაა, სადაც სულიერი და მარადიული ზესთაბუნეს წარმავალსა და ეპიფორეზე. ესაა სასოების პერსპექტივა, რომელიც მყოფობს ჭვრეტს, როგორც აწმყოს, და არა მხოლოდ ჭვრეტს. არამედ ცხოვრობს კიდეც მასში. ესაა სიყვარულის პერსპექტივა, რომელიც შორეულსა და ახლომყოფს აერთიანებს ერთ სასიცოცხლო ველში: ესაა პერსპექტივა ფერისცვალებისა და მარადიული ცხოვრებისა. უკუპერსპექტივა – ეს მისტიკური ხედვაა მომავალი ცხოვრებისა, სადაც დრო უნინარდება – და დგება მარადისობა, ხოლო სივრცე ალარ არის ზღვარე და გაბმული. ამიტომაც უკუპერსპექტივა, რომელიც არ ესმის ამა სიფულის, სულიერი სიბრძნე და საიდუმლოა. იგი დაფარულია ამა სიფულისაგან ხატში ისევე, როგორც შემსეფლების დროს ქრისტიანები ტაძრების განძეულობას ფარავდნენ საიდუმლო სამალავებსა და გამოქვაბულებში.

***

კოსმონავტები თავისი ფრენის აღწერისას შემდეგ ფენომენზე ამახვილებენ ყურადღებას: კოსმოსში, სადაც აბსოლუტური იმედენად გაუბშიებულია, რომ

შესაძლებელია პრაქტიკულად ეჰაერი ვაკუუმზე – სივრცეზე ლაპარაკი, ხალებავები მკვეთრ ტონალობახა და კონტრასტულობას იძენენ. კისმისის სურათი მოკლებულია ნახევარტონებსა და ერთი ფერიდან მეორეზე რბილ გადასვლებს. ეს ძველი ხატებისათვის არის დამახასიათებელი. რიცა ხატებიდან ლაქის მუქ საფარს ხსნიან, ხატები სხვადასხვა მკვეთრ ფერებად აელვარდებიან ხილმე. კისმისიდან დანახული დამორეული საგნებისათვის პირდაპირი ილუზიური პერსპექტივა უნინარდება იმეტე. რიგორც ხატში. კისმისში სინათლე და სიბნელე (ნათელი და ბნელი) ერთმანეთისაგან გამოყოფილია. სინათლე კონცენტრირებული და შედედებულია. ხელ თავს ვიკეთებთ რაიმე დასკვნისაგან. მითუმეტეს, ხაზი უნდა გაესვას იმას, რომ ხატი არა კისმური, არამედ სულიერი ხილვაა და ხრეულიდ არ შეესაბამება კისმური ხიმალდიდან საჭარის ხედს. მხილოდ-დამხილოდ აღვნიშნავთ თვით ფაქტს: მართლმადიდებლური ხატი სცილდება მიწიერი ხედვის საზღვრებს.

თარგმნა დავანა ფალიტაშვილმა

ᲞᲐᲘᲜᲪ ᲤᲔᲜᲠᲘᲖᲘ

დედამიწის ვერცხლის შუბლთან

(მოგზაურობა საქართველოში)

(ᲒᲐᲜᲒᲣᲔᲑᲘ ᲬᲘᲒᲜᲘᲓᲐᲜ)

ᲩᲐᲛᲝᲡᲚᲔᲚᲐ

„გამარჯობათ! კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება!" – ისმის ყველგან. ეროვნულ ბალეში ხალხი ირევა.

პირველად საქართველოში!... ავეროპუს ფართო ქუჩებით ნელა მიეკავარი ეროვნულიდან ქალაქისაკენ... ლედაქალაქი ეგვრება ხეებრეს – ქალაქაკარეი ახალი კვარცლებით, თანდათან შეჩერეს ძველ თბილისში და ბოლოს ქალაქის გულშიც – რუსთაველის მოედანზე.

ბევრი რამ შეინიშნა ნაცნობიც და ისეთიც, უცნობიც. ეკლეს ბევრი მსგავსია და წამეკითხავს: ამ ჭვეყნის ზღაბრულ ხალამაზეზე კულტურაში ქართველების დიდ მიღწევებზე. თუმცა წარმოდგენა მაინც ბუნდოვანი და ბურუსით დაფარული იყო. რა სახიერებია ახლა ქართული ლაბარაკის მოსმენა თბილისის ქუჩებში და სანამდელესთან წარმოდგენის დაკავშირება. სულ ეფერი ახლოვდება მიაწინდა. რაზეს ძირშიც ქალაქის ცენტრია გაშლილი... ამაყად აღმართული ტელეკოშკი მთის მწვერვალზე რეტრანის თეთრად მოქთავეთ სვეტებით დარბაზთან, აქეთ კი მთის კალთებს ეკვრის პატარა ეკლესია: იქ არის დიდი ქართველი მთაზრეველების ანთეონი, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, ვაჟა-ფშაველას და სხვა დაფეფერი მწერლების განსასვენებელი. აი, სულ ახლოსაა ძველი ცხენისმაგრის – ნარიყალას ნანგრევები. ავეროპუსი ძველ თბილისში მიდის. ნაცარი მეტეხს, რომელიც მეინარის მწვანე წყალში ირეკლება...

ავეროპუსი ჩერდება. ყველა გადმოდის. მეც სწრაფად მიეჭეთ მათ, თან ჩემიანები მიმაჭეს. მაშ, ესაა რუსთაველის მოედანი! მაღალი, თეთრი კვარცხლბეკიდან შორს ჩაფიქრებული იყურება შოთა რუსთაველი. შეა ხაუკუნეების საქართველოს უდიდესი პოეტი. მის გარშემო მწვანე ფოთლები და გადაშლილი ბალმა ირხევა. ბევრჯერ საქართველოს ავიაკომპანიაა, პირდაპირ – მაღალი კოშკიანი შენობა. ხეებიან თაღებში ეხედავ, როგორ მთრწყვი ხეები ხანგრძლივ გზის ეაეონილი.

ოქტომბრის მხე ჯერ კ�ეც აცხუნებს. აქეთ-იქით ვიხედები. ქუჩა საფეხი ხალხით. მაგრამ რიგორც ჩანს, არავინ შელოდება, ერთიერთ გაშველებს ეკითხები. რიგორ მივიდე უნივერსიტეტამდე. ის ჩემმა ჩაფიქრებულმა შეაცბუნა, უნდობლად შემომხედა, თითქოს იმაში დანაშაულებლად, ხომ არ დამეკარგა. მაგრამ შემდეგ ზუსტად ამიხსნა.

ტროლეიბუსები გადაკეტილია. ძალიან მოვიტეხე ადგილი ჩემი ჩემოდნებით. ასასვლელი უკანია, მაგრამ წინა კარებიდანაც ადიან მგზავრები. „გადაუხეთ რა!" – შეეხმის ქალი ხელში ხურდა ფულს მაჭეროს. მინდა ხელიდან ხელში გადადის კონდუქტორამდე. ოცია ბილეთი იმეტ გზით უკან ბრუნდება, ამაოდ ვეძებ ბილეთს, ის ამასობაში ნახულა.

ტროლეიბუსი რწყეთ მიდის შემდეგ გამეორებამდე. ეს იქნება უნივერსიტეტის! ხურათებით ეიტნის, თვალისმომჭრელ თეთრ შენობას თავზე ლიდი ოქროს ადგას. მიხვედეთ ერთი ავტიკარ შესასვლელთან, ეკეთ რამდენიმე საფეხურიც და მი-

---

წიგნი გამოიცა გერმანიაში 1993 წ. მასში მოთხრობილია 1966-1967 წლების შთაბეჭდილებები

ᲐᲮᲘᲡ ᲙᲐᲠᲗᲐᲜ ᲕᲔᲓᲒᲐᲕᲐᲠ, ᲛᲐᲒᲠᲐᲛ ᲓᲐᲛᲔᲪᲘᲚᲘᲐ. ᲣᲙᲣᲛᲔ ᲛᲐᲮᲡᲝᲚᲔᲑᲓᲐ: ᲓᲦᲔᲡ ᲮᲝᲛ ᲙᲘᲠᲐᲜᲐᲠ ᲣᲙᲕᲔ ᲕᲔᲓᲒᲐᲕᲐᲠ ᲔᲠᲗᲘᲗᲘ. ᲠᲐ ᲕᲘᲪᲘ? ᲣᲙᲣᲛᲔ ᲙᲐᲠᲗᲐᲜ ᲮᲐᲠᲘᲡ ᲔᲮᲔᲓᲔᲑᲐ.

ᲪᲝᲪᲮᲐᲚᲘᲪ ᲓᲐ ᲓᲐᲠᲐᲜᲯᲘ ᲛᲘᲓᲘᲓᲐ. ᲮᲘᲪᲔᲚᲘᲗᲘᲗ ᲙᲘ ᲐᲠᲐ, ᲣᲛᲯᲝᲑᲘᲗᲘᲗ ᲓᲐ ᲨᲔᲮᲔᲑᲘᲗᲘᲗ ᲕᲔᲚᲘᲡᲜᲘ ᲓᲐ ᲕᲔᲒᲔᲑᲘᲗᲘᲗ. ᲠᲝᲛᲚᲘᲗ ᲕᲐᲠ ᲒᲣᲠᲛᲐᲜᲔᲚᲘ, ᲝᲠᲘ ᲬᲚᲘᲡ ᲬᲘᲜᲐ ᲥᲘᲡᲕᲐᲠᲘᲡᲐᲡ ᲗᲑᲘᲚᲘᲡᲘᲡᲘᲡ ᲣᲜᲘᲕᲔᲠᲡᲘᲢᲔᲢᲘᲡ ᲐᲚᲘᲜᲘᲡᲘᲡᲐᲨᲘ. ᲛᲝᲮᲣᲪᲘ ᲛᲝᲓᲘᲡ ᲐᲬᲘᲜᲓᲐ ᲓᲐ ᲒᲐᲛᲘᲠᲒᲔᲑᲓᲐ. ᲙᲘᲠᲐᲜᲐ ᲓᲦᲔᲡ ᲣᲜᲘᲕᲔᲠᲡᲘᲢᲔᲢᲘᲡ ᲪᲝᲠᲜᲔᲚᲘᲐ. ᲛᲝᲛᲔᲚ ᲨᲣᲜᲘᲜᲐᲨᲘ ᲙᲘᲠᲘᲡ ᲥᲐᲠᲘᲐᲜᲘᲡᲐ ᲐᲠᲐᲐ. ᲛᲘᲓᲒᲘᲓᲘᲗ ᲨᲣᲠᲐᲡ. ᲪᲘᲠ ᲚᲘᲠᲘᲣᲜᲘᲡᲐ ᲠᲣᲜᲯᲐᲡ, ᲙᲐᲠᲒᲐ ᲮᲐᲜᲘᲡ ᲬᲕᲔᲚᲘᲡᲐ. ᲜᲐᲮᲣᲠᲐᲠ ᲡᲐᲐᲗᲘᲡ ᲣᲜᲘᲕᲔᲠᲡᲘᲢᲔᲢᲘᲡ ᲗᲐᲜᲐᲛᲨᲠᲝᲛᲚᲘ ᲛᲝᲓᲘᲡ, ᲠᲝᲛᲚᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲪᲝᲠᲜᲔᲚᲘᲐ ᲐᲥᲔᲠᲐᲜᲓᲣᲠᲐᲨᲘ. ᲛᲝᲮᲣᲪᲘ ᲛᲝᲓᲘᲡ ᲐᲬᲘᲜᲓᲐ ᲓᲐ ᲒᲐᲛᲘᲠᲒᲔᲑᲓᲐ. ᲓᲦᲔᲡ ᲣᲜᲘᲕᲔᲠᲡᲘᲢᲔᲢᲘᲡ ᲪᲝᲠᲜᲔᲚᲘᲐ ᲐᲠᲐᲐᲠᲘᲡ ᲐᲥᲔᲠᲐᲜᲓᲣᲠᲘ ᲛᲘᲣᲠᲔᲚᲘ. ᲛᲝᲛᲔᲚᲘ ᲨᲔᲜᲘᲜᲐᲨᲘ ᲙᲘᲠᲘᲡ ᲥᲐᲠᲘᲐᲜᲘᲡᲐ ᲐᲠᲐᲐᲠᲘᲡ ᲛᲘᲣᲠᲔᲚᲘ. ᲛᲝᲛᲔᲚᲘ ᲛᲘᲣᲠᲔᲚᲘ ᲓᲐ ᲒᲐᲛᲘᲠᲒᲔᲑᲓᲐ. ᲙᲘᲠᲐᲜᲐ ᲓᲦᲔᲡ ᲣᲜᲘᲕᲔᲠᲡᲘᲢᲔᲢᲘᲡ ᲪᲝᲠᲜᲔᲚᲘᲐ. ᲛᲝᲛᲚᲘᲗ

ბრიწული. თუ შეგიდგებოდა ხელის ხანაბრი მიეცემა, აქ ხალხისა და ბისტუნელის მიული გიორგი გაბედავს თავის. ლიახვლიები და თუალის მაგები ხიანოვნებია ყიდულობენ ხანოვაგის ბაზარში, რადგან აქ ყველაფერი ახალია. ცოცხალი ქათმები, კურები, პომიდორია და ახალი ყველი ხელ-დამძიმებულნი მიდიან სახლში. ბაზარში ფოფლოვის უამრავი ხალხი ირევა. მხოლოდ ხანეშია ლეის ბიელის წყლება ხმაური.

თვალში მეკა, რომ ბაზარზე ცოცია ქართველი გამყიდველი. სხვა ერიოვნების ხალხი ქართველს. ეს მაშინვე ეტყობა. დიდის, მანაც დამიძახეს: – ხელ, ქართველებს, ეტყობა არ გვეყვარს. ქართველი ბელეი ოდითგანვე აწარმოებს მხოლოდ საკუთარი თუალისა და სუფრისთვის. ის გაყიდვაზე არ ფიქრობს". მახსოვდა, რომ ქართველ მეფეებს შეა საუკუნეებში ქვეყანაში ჩამოსულთან ეტრიელები და ხიმხები ეაკრძალის გამოსაცოცხლებლად. ტრადიციებს ლრმა ფესვები აქვს.

ოთარ ხმალაძე, ალიკ ფერნიხი და ზურაბ

დიდიმ ხელახლის გამყიდველს ეკითხა ფასი.

– ცალი ათი ლარი, – უპასუხა მან.

დიდიმ ამოიღო მუჭანი, ნიგვზით გაბეჭილი ხელახელა და შეაზე გადაეტეხა.

– კარგია, – მკოდნე ეროს ოერით თქვა და ლეკ-ვალტვით გაეგზავნა ქუჩაში.

გარეთ მზე აბიბინებდა. ხრიალები დამოკლდა: შეა ალაგ ლიდა. ერთ სკამზე დაეფარა ეზოელი, რომელიც ეტყობა ეკოვა სამრეცელი გიორგი „ლეკი". დიდის ხელით ვანიშნე და მანაც მხრები ანძრა. ეკითხის მიმაგენი ეიხურში ჩვენც ვიყიდეთ „ლეკი". რაკი თავი გადაეყენებინა, გამოცანაც ამოიხსნა, გაზეთში ოერ ტრანსფორმატორის ხერეთი რომელიც ძალზე თავიანური იყო.

გზა გავაგრძელეთ...

***

ხაერთოდ ქართველებმა ოდონ. რიგორ გაიალამაზონ და გააშენებინონ ლეიქალაქი. გაიალეს ეკეს უამრავი ოდეა და გეზოგნებიანი მიეგება. რითიც ამალეთა ეანეკერებელი ხელა. ხახლებს შორის ცარიელ ადგილებზე გაეშენებია ბაღარა ხეები და მაღრეგები. უხილოცხელი ეკალები მოგრეულია რეალიეტებია და მიზანეკური ხერეთები.

რეგისიორის მეგრის ძირითადი ბაბელ ალიკის ამშენ ნებს ქალაქის პანორამა. ეკალეან შეამჩევა ხალამაზის ხეეკარული და ისტორიულ ლირსების ეგრანი.

გაიეფიბული ქართველი ერის ლირსების ეს ოდითგანვე ბა არეკლილა ადამიანია ხასეებზე. ამშენებს ქალაქის მიული ალბასეგრიდან, ადამიანია მხარეულებია და საეჭვანიანა-ბიკ.

ქუჩებში ბაღარა ხალეი-ეანეკებში წყალი ხეესეებს, ხა-ლაც ხალეებში წყერვილის დაიკება შეიძლება. ეკალა თეა-ზიანია და ერთანეოის წყალის დანალეკად ალეკალს ეიმბენ. ქუჩებში ოერმნიდა ცხალეების მაგიანეკა და ბეკნი ხეესა ქარეკალეებისათვის დამახასიათებელი და ტიპერია. რაკი 8 მარტი ეკალა. ქალია ხაერთაშორისო ალეკ. ქუჩებში ხასხან ალალალეკე ალანან ოების გამყიალეკლები: მათ ეკამრიათ ხამალეკანიათ ქალაქში პაეია ლერეკი და ოეთრი ყვალალები. ქართველები არ ხალეკალებიან ერთ ბაღარა კანის, არამედ ერთანაშიც ეალალეკენ ეამრავ კანის, ხელებში ძალეს რომ ეჭეკეთ. ისინი ცხალეების ბალეიბეკ ეკალეკენ.

ეცხალეკი ალალეკში ხასალეკალი ხეეკარია. მას ეკალალეკ ხალეებია და ყერალალეკი ეკალეკენ. ქართველების ხეეკარამალეკალეობა ხალ პირადაპირ ხაარკვია. ისინი ხალალეკ-ნეთი პაეკალეკ ხეეკრებს. რომ ეკალეობების ერეკში ეკალალეკ ერთანეოის ოაეთანი ბინის ნიბეთი და ხვეკი. ქართველი ალალეკები ალალეკალეთში ცალალია. არკია გასაკვირი. ხაქართველო ხალ ოდითგანვე ეკალეკანეობის ქალეკია. ეკალალეკ ალალეკის ეკალალეკ ხაეკალალეკ. ეკალალეკ ალალეკ ალ.

ქართველები, ხაეხალეკ-ალალ, ხაეკალალეკ ხალალეკის. ეკალალეკ-ალალ ალ ალ ალ ალ. ეკალალეკ ალ ALL ALL ALL

დია. ხახვრავის ხის მორები გეგრილიგეგრილია ნაწყობილი. საკვამურისკენ ვიწროვდება...

***

ქართული სუფრის წესები

თუკი ქართველი წვეულების აწყობს, უმეტესად ბევრი სტუმარი ჰყავს. ისინი ხალხს სიამოვნებით პატივებენ და სწორედ ამ სტუმრამოყვარეობით გითქვეს სახელი. ღვინმოსილ ადამიანებსა და უცხოელებს სამპატიო ადგილას სვამენ.

დაპატიჟებული ხალხი შეკრიბება, თუმცა ხოლოერთი სტუმარი შეიძლება რამოდენიმე საათის დაგვიანებითაც მოვიდეს. ... ვიდაც ფორეტიანისთან ავდება და უკრავს. სანამ ყველა ერთადაა, დრის არ კარგავენ და წაიტორაღებენ კიდეც.

სუფრა უკვე გაწყობილია და, რიგიერც წესი, საუმესლისამუშლის ხელოვნი ინსიტება. ქართველები სწორად აშენობენ, რიცა სუფრაზე მარილი ყველაფერია. ქიცის რეცეპტ არ აკლია". აწყია ტრადიციული ქართული კერძებიც. ხაჭაპური, ხაკეკი, ფანტბილი, ფხალი და სხვ. ქეიფის დროს საუმესლის შეგალაშიც კიდევ ამაღლებენ და ახალსაც ნამოაკერებენ ხოლმე: ხინკალს, შწვადს, ტაბაკს...

სუფრის წესები ძალზე ხანგრძლივია. ეკალრად იკიდებ ტრადიციას: პირველად ინკლენ ე. წ. თამადას, რომელიც წარმართავს სუფრის მსვლელობას და ამზობს საღეგრძელოებს. ის ასახელებს ერთ ან რამდენიმე სტუმარს მოადგილედ, რათა სუფრა აღვილად მართოს. თამადას სუფრაზე შეუხლეველი ძალაუფლება აქვს: რასაც ბრძანებს, ყველანაირად და ამბობენ. მსაურველების მოუფლეთ. წვეულება უმბარად და ოფალმეყალის გარეშე მიდის. ყველაფერში იგრძნობა წესრიგი, თამადის ბრძანებას ხვეული ხმა.

თამადა საღეგრძელოებს გარკვეული თანმიმდევრობით წარმოთქვამს. ჯერ სვამს მასპინძლის ოჯახის საღეგრძელოს. შემდეგ რიგ-რიგობით აღეგრძელებენ ყველა იქ მყოფს და სვამს გარკვეულია მოსაგონარს. ქართველების საშობლისადმი უდიდესი სიყვარული ამაშიც ვლინდება, რომ საქართველოს საღეგრძელოს არაერთი არ გამოტოვებენ. საღეგრძელოებს, რომლებსაც თამადა ეძახეკენებთ ამბობს, აიტაცებენ სუფრები, ამტორებენ და ოდნავ ეკლიან კიდეც. სვამენ ჭეშმარიტ ხალხური წარსულის, დიდი პიროვნების, ფილოსოფოსებისა და გამოჩენილი ქართველი ხელოვნების მოღვაწეების საღეგრძელოებს. ხოკეკებში აქსოვენ მიელ სულსა და გულს და ამცენენ, ჭიდი საქართველოში ერთგვარი ხალოვანებრივი საქმე, რომელიც მიდელ მოახლეებს უკეთებენ.

წარმოდგენილია თამადა, რომელიც არის მამაბერებელი, უხალისო და არ ხეშრობს.

მსაურველების დრის ხიმლეგაც საკრძალია, ქართველები ხიამოვნებით მეგობრობ. ისინი ხრეშავენ ძველ ქართულ ხიმღერებზე, რომლებიც მართლაც საამოა. მრავალხმიანი ქართული ხალური მუსიკა გენეტიკურად მიმიმიზელია და ხიერად მელოდიური. დაეუფლია ხეთური „ლილე" და „ალვარა". ქართული „შენ ხარ ვენახი", რომლის ტექსტიც მეფე ლეონიდეს კალამს ეკუთვნის, ხოლო მელოდია ნამოპეკავს ჩვენს ხაშობაო ხიმღერას „წყნარი ღამე, წმინდა ღამე" („Stille Nacht, heitlge Nacht").

თამადა ბრძანებს, მორიგი საღეგრძელი ჭიქებით უნდა შეეხვას თუ ყანწებით. ვაკეთ ყანწის გამოცალა უკვე ძნელი საქმეა, მაგრამ სმა მაინც არაა აქ ოვიმიზანი. ვინც ქართული სუფრიდან დგება, შეუხარხარებელია, ამაღლებულ განწყობაზე. მაგრამ – არა მთვრალი. ქართველებმა ყოველ ზეკმეტობაში მაინც იციან ზომიერების დაცვა.

ღვინო ლაპარაკის ხალეგრეულს უშლის ხალხს და უკეთ ელისაუბრეს ეს ერთეულად ხასარგებლოც კია. დაუსაბამად. ლაპარაკში ყოველ ნაბიჯზე დაბრკოლდა შეკლიმბინთეს ეერთადეგმიეკვლად. ისწავლა ქართველ. ხალეგრეულებში გამოთორებულ მყარ გამოთქმებში ადამიანს ბევრი რამ ეფერი ამახსოვრდება. ვიდრე ქეიფში ყოველლეფერ საუბარში.

ქართველი სხვას მიმართავს არა გვარით, არამედ ხალეული: ბიეონი ღვინოი, ქალბატონი თინათინ! მიმართვის სხვა ფორმებში არეკლილია ქვეყნის ტანეული წარსული და ქართველთა მსაეეფოება შესაბამად: „ეეფნაცვალე" („ეეფი თავი შენს ნანაცვლად იყოს") და „შენი ჭირიმე" („შენი ჭირი ჩემზე გადმოვიღებ")! ჩვენებრივ, ამ ხეკეკებს არავინ ეეკრეს თანაგრძნობის, თანადგომის გარეშე. იმის გაეაზრებლად, რა ხიმწარეც განიცადეს წინა თაობებმა და რა ხიდიადეც ჩქმნეს.

ყველაფერ ამის ხეკეკარი შეეტანის მაშინ, რიცა ღვინო ხავსე ჭიქას ასკვეს ხალეგრძელის წარმოსათქმელად. რამდენ ეკარ-ხალეს ეეტანი ასეი დროს! და ყოველთვის გეკვრის, რა ხეკეკი იყვან ქართველებმა თავიანთი წინაპრების წარმომავლობა. თანდათან შენც ასერხე ამის გარკვეულ: „შვილსა და „ძეზე დამოკიდებული ეკარეი ქართველი დასახელებებიდან მიდის. „ურეზ ყანდალეული (ინიეური, ეაბეშნური...) საქართველოს ჩრდილო-აღმოსავლეთის მეეკანიშვილს, ხეკსეურელია. „ინი (ხერეანი, მარეანი, ინიანი...) ხეკანური წარმოშობისა, ხოლო „ია, „აეა, „ეაზე დამთავრებული – მეგრული.

ასეი ეკალია წვეულებაზე მიღებული შეაბეკალეულები ნაირეური, ზრაეალფრეი და ხანეკეულია. წარეშალია ხითი და ეკალთაეა, რასაც ისინი ამკაეებენ ხეკეკის მიმართ. თეი ძველ და მალალ კალეურის შეზე ქართველები ძალიან ფეისებენ ეკრამანულ კალეურას და მის თეალსანიო წარმომადგენლებს. ბეთოვენი და ბახი მათთან ისეკ ცნობილი და დაფასებულია, რეეორც ვეეფე და შალეარი. ხოეკეკ ჩვენზე გაეკალებით მეტად და უკეთ იცნობენ ჩვენს ისტორიასა და კალეურას. მთა ეკერი ხამარცხენია ჩვენთეის, რომ ასე ცოტა ვიცით ევროპაში მცხოვრებ ამ ხალხზე.

წვეულების მიდის მიაქეი ხალი. ეს არის ეკალსანიეალი ტანის ეკეკეა. ეკალა ხვამს ბალი ხალხეკრძელის – თამადასა და ნელ-ნელა წამოიწყებიან.

მორიგი წვეულების ხანამაც მალე ბოლეკბენ. თუკი დაბადების დღე ან სხვა მიზეზი არაა, ხაამისად ეკეკებიც კარგია: თამადა, ნინოობა და სხვ. ხოეკეკ ასეი სუფრაზე ხრეულად ეკეხი ადამიანები ხვეეკან ერთმანეთს. მაგრამ

ქართველები ერთი დიდი ოჯახიდან არიან. ტყეილა კი არ ამბობენ, რომ ქართველები, რიმლებსაც მანამდე არასოდეს უნახავთ ერთმანეთი, დაახლოებით ერთი საათის საუბრის შემდეგ აღმოაჩენენ, რომ ბევრი საერთო ნაცნობი ჰყავთ და მომდევნო საათში კი გამხმარდებენ, რომ ნათესავებიც ყოფილან.

ქართველებს წვეულებები აკავშირებს და აერთიანებს და რაღაგანაც ყველა საამოებებით ქეიფობს. ხშირად წვეულება გვიან დამთავრდება. მეორე დილას ჭაბენ ხაშს, რაც აუცილებელი რამაა ნაქეიფარზე. ესაა საქონლის ფეხებისა და თავების ნახარში, რომელშიც გემრიელი ოთოლეკი უმატებენ ბევრ ნიორსა და მარილს. ხაშს ამზადებენ და აცოცხლებენ ადამიანს და ძალზე სახარგებლოა.

ალბეთობის ქართველები ჩვენსავით ზეიმობენ, ალერგიებსაც ისევე ლებავენ. შობას კი თითქმის არ აღნიშნავენ. სამაგიეროდ, დიდის ამბით ხვდებიან ახალ წელს. ხანდახან ისიც ხდება, რომ ახალ წელს ორჯერაც კი ზეიმობენ: ახალი სტილით და ძველი კალენდრის მიხედვით. საახალწლოდ ბინას საზეიმოდ მოაწყობენ და ეკონომიკურ ყოველთა, ნაძვის ხეს რიაღენ. ამგვარად საქართველოში აერძალულია ნამდვილი ნაძვის ხის დადგმა, რომ არ გაიჩეხოს ეს ხეები. ხელოვნურ ხეებზე კიდებენ ბინის ბურთებს, ქალალდის გირლანდებს, ჩვენზე გაკეთებით ნაირფერს და პატარა ფერად ნათურებს.

რიცა საახალწლოდ სუფრაზე მოდის, მასპინძელს ტაბლეულს აწყობს, თან ეუბნება: – ასე ტაბლიდ დამბერდი. 12 საათზე. შეადამისას, რიცა ახალი წელი დგება, ჭიქებს უკანკურებენ და ერთმანეთს ბედნიერებისა და ჯანმრთელობას უსურვებენ.

პირველი, ვინც მეორე დღეს ოჯახს ესტუმრება, არის ე. წ. მეკვლე. მის გამოჩენას ხიბლიანი მნიშვნელობა აქვს და მოული წლის განმავლობაში ოჯახს ბედნიერება უნდა მოუტანოს.

ქართველების ჩვეულებრივი დღე დროის განაწილების მიხედვით შესაბამისად განსხვავდება ჩვენგან: ქართველები ჩვენზე გაკეთებით გვიან დგებიან და დასაძინებლადაც უმრავლესობა გვიან წვებიან. საღამოს ამის გამო ნაშუადღეს 4 საათზე გადაიწევს. მხოლოდ ღამის პირველ ან ორ საათზე ქრება სინათლეები. დღის ასეთ რეჟიმს მარილა სჭირდება მინდვრებ.

***

ყაზბეგში უცნაური რამ მესიზმრა. წინა ხალამის ამირანზე ვლაპარაკობდით. საქართველოს გმირზე. რომელმაც ადამიანებს ცეცხლი მიუტანა და უფალმა მიცა მათთვის ბევრი სასჯელის გარეშე. და აი, მე ზამთრის ნათელ ღამეს რა მესიზმრა: თოვლი ბრწყინავდა მთავრის შუქზე და მე გავქცევ მიეებში ნაკვალევს. ეტყობლად მოვალენე გამოქცეულს. რიცა თვალი შევანიე ხიბნელეს, მი'ა'ზე დავინახე გაწეკეული ვაჟი და ახლოს – უზარმაზარი მახვილის ანაბეჭდი.

სიხარულის თრთოლვამ ამიტანა: ამირანს თავი დაუხსნია ტყვეობიდან!

ვაჟმა ბაგებიანი ღიმილი. გამოქვაბულიდან გამოვედი და ღამეულ მიეებს გავძახე:

– ამირან!... ამირან!...

– ამირან! – გამოძახეს ექვე მიეებმა. – ამირან!

შემდეგ სიწყნარე ნამთოვარეა. მხოლოდ თოვლი ბრწყინავდა ეფრი ტყეზე მთავრის შუქზე. მაგრამ შემდეგ ხალიანდა ქვეის ხიდრმიდან ისევ გაისმა:

– ამირან!

სუფოქვა შემეკრა. არანაირი ბგერა აღარ ისმოდა. ოღონდ გარეკეული ვხედავდი უზარმაზარი ფეხის ნაკვალევს. რომელიც გამოქვაბულიდან გამოდიოდა. ხელ ახალი თოვლ და ეკერდათ ძალლის ნაფეხურებიც ნანდა.

მაშინ მიხვდი ძალიან დაფეთდა:

– ამირანი თავისუფალია!

მიეებიდან ექო გაისმა:

– თავისუფალი... თავისუფალი?...

და შემეკრა ოღნავ გასაგონად, უფრო შორიდან,

– თავისუფალი!

გერმანულიდან თარგმნა რუსუდან ზეძალაშვილმა

ახალი წიგნი

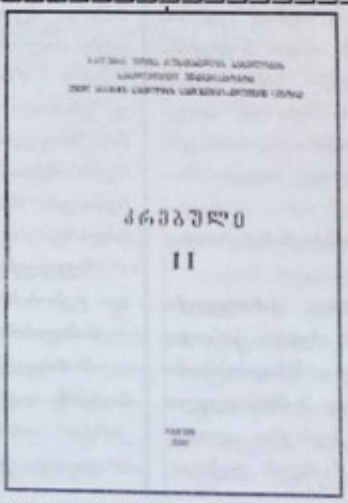

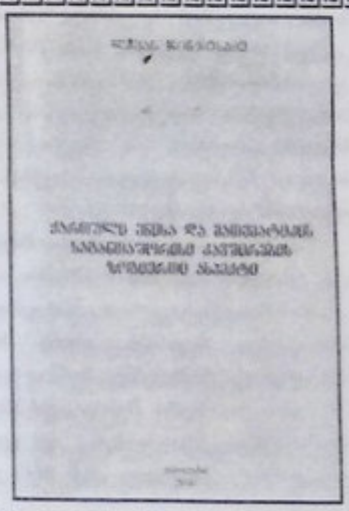

ნორა კოტინოვი

„ვეფხისტყაოსნის“ ენის ძირითადი თავისებურებანი

II. ზმნის უღლების სისტემა. ბმული.

ზმნის უღლების ახალქართული სისტემის ძველისაგან განასხვავებს ორი არსებითი მნიშვნელობის ცვლილება. ერთია -დ და -ულ ხაზოვანთან ზმნათა უღლების გათანაბრების პროცესი და მეორეა გარდავლენა ასპექტის კატეგორიის გამოხატვის პრინციპში. რომელთანაც დაკავშირებულია მყოფადის წრის ნაცვალსახელები I სერიაში. მეორე მოვლენის შესახებ ა.შანიძე წერს: „ამკვარად, ასპექტის კატეგორიამ აღნიშნა, ასე ვოქვათ, დიდი მოხეული ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიაში და ამით გარკვეული მიჯნა დაიდო ძველ ქართულსა და ახალ ქართულს შორის“(1,279)

-დ და -ულ ხაზოვანთან ზმნათა უღლების გათანაბრების პროცესი ძირითადად ძველი ქართველის ბოლო ეტაპზე დასრულდა და „ვეფხისტყაოსნის“ ენაში მისი კვალიც კი არ ჩანს, რაც შეეხება მეორე პროცესს, იგი შედარებით გვიანდელია და ჯერ კიდევ არაა ბოლამდე მიყვანილი. ეერთად, ახალი პრინციპი ასპექტის კატეგორიის გამოხატვისა უკვე თითქმის დამკვიდრებულია, მაგრამ ძველი ჯერ კიდევ განაგრძობს არსებობას. შეფარდება ასეთია: 60 : 40. ე. ი. „ვეფხისტყაოსნის“ ენა ამ თვალსაზრისით გარდამავალ ეტაპს ასახავს. ა. შანიძე აღნიშნავს: „ვეფხისტყაოსანი მსოფლიო მნიშვნელობის ლიტერატურული ქმნილებაა, მაგრამ, პირველ ყოვლისა, ის არის ქართული ენის ლიტერატურული, რომელიც მანვნებულია გარკვეული ეტაპისა ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების ისტორიაში. იგი შეუფარავია, როგორც ძველი, რომელშიც ერთმეორის გვერდით გვხვდება ძველი და ახალი ფორმები და ამის გამო ტიპური წარმომადგენელია ხანგრძლივი ქართველისა“ (2,018).

„ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტში დადასტურებულია მყოფადის წრის სამივე მწკრივის გამოყენების შემთხვევები:

მყოფადი: „ულმრთელ ვერას ვერ **მოიწევ**. (ერთმანეთს) ცუდად მუხანეობს“. (188,3)

„ოვი წახდების, სხვა მოვა ტურფისა ხიბალნარისა“ (35,3).

„ესა კარგად ვერვინ **შესცვლის**. თავსა ახლად ვერვინ აშობს“ (183,4).

მყოფადის ხოლმეობითი:

„დაბეშალა, ვერ **დავშლიდი**, დამბრმეობდა უმეცრობა“ (531,3).

მყოფადის კავშირებითი:

„თუ ლმრთელებრ **შეგვიწყალებდეთ**, იქი ნუ მოვლენ ხანია“ (421,2).

„ვირე **მიმკლვიდეს**, მოკვდეს ხიცოცხლე გასაწყინარი“ (580,3).

„შენი ვიყო, ხალამდისცა დამიყოფდეს მიწა პირსა“ (414, 4).

მყოფადის წრის მწკრივია გამოყენების თვალსაზრ „ვეფხისტყაოსანში“ ს. ჭუმბურიძე ასკვნის: „ახლებური მყოფადის ფორმები ძეგლში იმდენად ვერ ვხვდები, რომ ამ მხრივ მისი ენა ახალ საფეხურს წარმოადგენდეს“. (3,74)

მყოფადის წრის ახალი ფორმების გვერდით „ვეფხისტყაოსანში“ დასტურდება აწმყოს ხმოვნისწინანი ფორმებიც, რომლებიც ახლანდელ დროს გადმოსცემენ და უსრული ასპექტის გაგებას შეიცავენ:

„ამას ლაე **გასცემს** ყველაკანი, ხელგაცა მოგებულსა“ (53,1).

„ო

ირია ,ბილთა **გამოპრობეს** ოეთრი ელვა, ეთია ჭეთრი“ (136,4).

„ვაზირმან თქვა: „შენი ცოცხალი მეცა (ცოცხლად **მომედ-ბის**“ (749,1).

მსგავსი ფორმების გვერდით ძეგლში საკმაოდ ხშირია „ვეფხისტყაოსანი“ ორ ,ოლის ფორმათა გამოყენების შემთხვევები, რომელნიც ოსრობითი ,ოლის მომავალ დროს გადმოსცემენ ძველქართული პრინციპის შესაბამისად:

„ღელითა და ღამით **ვხედვიდე** მზისა ელვათა ,ოთოძასა“ (1299,4).

„ოელა დავრეკ, **გმსახურებდე**. ზენდა მსხეერპლსა **შეგწირვიდე**“ (770,3).

„შენი ვიყო, ხალამდისცა დამიყოფდეს მიწა პირსა“ (414,4).

„ოკოობი და ეფერეკენელი ვარდი **დაგხვდე** დაეჭნარი“ (139,4).

„ესე საქელაე შეიბი, თუ ხეში **გა-და-გვლენოდეს**“ (494,3)

პირისა და რიცხვის აღნიშვნის თვალსაზრისით „ვეფხისტყაოსანს“ ენაში აშკარად დამკვიდრებულ ძველი ქართული ზმნის სისტემა, რაც შემდეგში გამოიხატება: 1) უპირველეს ,ოვლისა, ჭნდა აღინიშნოს ის ფაქტი, რომ ხუთეკნური შესამე პირის ნიშნებად ადარ გვხვდება -ნ და -ენ ხუთეკნები, რომლებიც შესაბამის მწკრივებთან ერთად ძველ ქართულშიც დაიკარგა. მაგრამ აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ პირისა და რიცხვის ნიშნების გამოყენებასთან დაკავშირებული არქაიზმები „ვეფხისტყაოსანში“ საკმაოდ ფართოდაა დადასტურებული:

ა) დინამიკური ენებითის შესამე პირის ფორმებში ჯერ კიდევ მდგრადია მხ. რ. -ს მრ-ში -ან ხუთეკნები. ე. ი. -ების დაბოლოება ამ შემთხვევაში ერთიანდებოდა:

„ვარდია და ნეხეია ,ინიოვან მზე სწორად **მოეფინების**“.

„უხვად **გასცემდი**, ხლეობიაცა შესდის და **გაუდინების**“ (49,1,4).

ბ)სუბიექტური მეორე და ობიექტური მესამე პირის ნიშნები საკმაოდ ხშირად გვხვდება. კერძოდ, **ჰ** და **ხ**-თავსართები:

„მაგრა რაოდენ დამარწმინე, არ **გამოსწნდი** ჩემად მკლეველად“ (413,2).

„შარიი უთხარ: „ნუ **ასდგებით**. მოვალ ხანსა დაუზმელად“ (363,2).

„რა მონანი შესაჭირობლად მიმწიენი, **გაგულოვნდით**“ (290,3).

„თუ არ მიმისმენ, ვერ **ჰპოვებ** რაზომცა ცრუმლსა მოლდენი“ (251,3).

ობიექტური მესამე პირის აღნიშვნისას თანაბარი ძალის შემცველია რიგორც პირდაპირი, ისე ირიბი ობიექტი:

„**გასტეხს** ქვასაცა მაგარსა ერეკული ტკბილისა ლბილისა“ (5,4).

„თქვეს თუ: „რა ეშმის მეფესა. ანუ რა ფერი **პკრთომია**“ (57,4).

საინტერესოა ის ფაქტი, რომ მესამე ობიექტური პირის ნიშანთან ერთად ხშირად პირველი სუბიექტური პირის ვ-თავსართიც დასტურდება:

„ინდოეთი ჩემი არის, არეს **მოსცემ** ჩემად კოდ“ (564,2).

„თმობა **ვსთხოვე** შემოეჭესა, ეპკადრე ხიტელი ხამეურ დარი“ (351,4).

გ) ;ველა ზმნის უ\;ველელსა და \;ველელში მესამე სუბიექტური პირის აღსანიშნავად მრავლობითში მხოლოდ -ენ სუფიქსია გამოყენებული, რიგორც ეს ძველ ქართულშია

„ცხენია მათია ნაკურფალნი მზესა შუქია **წაუბმიდეს**, რა ისარი დაელეფის, მონანი ეგ **მოართმიდეს**“ (75.1-2).

„**ამხანაგობდეს, ლალობდეს**, იქით და აქეთ **დგებოდეს**“ (78,2).

დ) ვერ კოდენ მყარია სახელობითში დასმული პირდაპირი ობიექტის -ენ /-ნ სუფიქსით აღნიშვნის წესი. იგივე -ენ /-ნ ფიგურირებს ფსალმუნის კონკორდიულ ენებიანებში:

„გიხმეთ, არ მოხდეს. ლაშქარნი უკანა **გამოგაკიდენით**. პატრონი ჩემი გაგიწყრა, ჩვენ ხ

ვად **წაგეკიდენით**“ (284, 3.4).

„მერმე **სულთქვნა**, დაიხანა, ცრემლნი ცხელნი **გარდმოაყარა**“ (305.4)

ე) ძველი ქართულის მსგავსად, ზმნაში არ აღინიშნება მეორე და მესამე პირის ობიექტის მრავლობითობა -თ სუფიქსით. ცნობილია, რომ მრავლობა -სთ სუფიქსი ამ ფუნქციით საშუალი ქართულის გვიანდელ ეტაპებზეა დადასტურებული:

„ორნი კაცნი წერილისანია ესე **მოაყვანდა** უწყერელი“ (194,2).

„ნახეს და ნახეა **მოუნდა** უცხოსი სანახაოსა“ (84,4).

მწერლობა შედეგნილობის თვალსაზრისით „ვეფხისტყაოსნის“ ენა ასევე ეთანადება წარმოდგენილს: I ხელნაწერში უკვე ნამოყალიბებულია ორი წრე თავისი 6 მწკრივით, მაგრამ მათ გვერდით ჯერ კიდევ მყარად დგას ძველი ქართულის უ\;ველელის ხოლმეობითი და I ბრძანებითის მეორე პირის ფორმები:

„ხოგჯერ **დაბრუნდის, იკვრეტდის** ლონეკ პატეკეა თმენისაგ“ (830,3).

„ამას **მოსთქმიდის, ილხენდის**. ეთია სანთელი **დნებოდის**“ (835,1).

„მაშინ გწადდეს, **ეხარებდი**. გწადდეს, ჭმენვა გაადიდე“ (934,4).

„უხვად **გასცემდი**, ხლეობიაცა შესდის და **გაუდინების**“ (50,2).

მეორე ხელნაწერში ორი მწკრივია: \;ველელი, მეორე კოშირებითი და მეორე ხოლმეობითი, რომელიც ფარულია გამოყენებული მოცულ პოეტაში:

„ხოესა **გადაპკრის** მაორეხი, ქვე მკრდამდის გასაბიბულად“ (93,4).

„**შეკრთის**, ლიანი **დაიზახნის**, მოი პატეკი ეოცენის“ (140,4).

მესამე ხელნაწერ არსებითად ახალი ქართულის ვითარებას გვაძლევს. გარდამავალი ზმნის I თურმეობითში **-ეს** დაბოლოება უკვე შეცვლილია **-ა** დაბოლოებით. დასტურდება აგრეთვე **-ან** და **-ან** თემისნიშნიანი ფორმებიც:

„ჰეკა ეოკოდი, რაცა ეჭეკ, ეოლმეი არ **წამკიდენა**, ეაბრე. გამოწყრეოდა, ჭმენვა მოი **გამდიდენა**“ (764,1-2).

„რომ ეკეეხი შეკნეკი ხანგ მისად **დამისახავს**“ (654,3).

„ერი დამიც ჩეკ მისლეეა. **მოთქვამს** დადეკა თავისა“ (699,3).

დასტურდება აგრეთვე გარდაუვალ ზმნათა მეშველსიმნიანი ფორმებიც: დაეკრიმილეარ (243,2). გარეკილარ (249,4). გამოეკეარ (ეკეკ). დამეხეკარ (648,4) და მისთ.

ტბილი ძველ ქართულში მიეკუთვნება მორფოლოგიური მოვლენაა. ეგი დოკუმენტურად დადასტურებულია V-XI საუკუნეების რიგორც ნათარგმნ, ისე ორიგინალურ ძეგლებში. სპეციალისტები მიუთითებენ, რომ ეგი ქართულ ნიადაგზე წარმოშობილი მოვლენაა. რამდენიც ზმნისწინის ნამოყალიბების პროცესს უკავშირდება. ს. ჯანაშიას ტბილ ხის თაობაზე წერს: „ზმნისწინთა დამოუკიდებლობის ნაშთია ძველ ქართულში ე.წ. ტბილი, რაცა ზმნისწინსა და ზმნის ფუძეს შორის რაიმე ნაწილაკი ან დამოუკიდებელი მნიშვნელობის მქონე სიტყვა არის ნარეული: მიერაეკედის (მ 12.44), შეოეტკა-ეძლეს (მრ. 13.23ბ), მოეკეიმეკ-ეკეს (მ 12.38) და ა.შ. ასეთივე მაგალითები დასტურდება საშუალი ქართულის ძეგლებში, კერძოდ, „ვეფხისტყაოსანში“: მიეცა-ვედა (582.4), შეეთ-ეაუკეკ და სხვა (3.16-17)

XII საუკუნის სალიტერატურო ენაში უკვე ძლიერ იშვიათია ტბილის გამოყენება, კერძოდ, „ალიკერი ხანის რიგორც ბრძოლაში, ისე პოეტურ ძეგლებში ტბილი სპორადულად დასტურდება. სახელდობრ: „ნუთუმცა მაგარი

გული მისი ნემოვის მი-რე-ლნა" („ვეხრ." 4,46); შე-რახმე-მჭირდების („ამირან". 4,374); და-ცა-ლებულად („თამარ".) (4,457); წ'ამი-ცა-ვიდეს (თამარ. 4,458).

„ვეფხისტყაოსანში" ტეხვის მიღლეულის საკმაოდ დიდი ადგილი აქვს დამტკიცილი. იგი ლასტურდება რიგორც ზმნებში, ისე სახელზმნებშიც ჩვეულებრივ. ზმნის'ინსა და ფუძეს ნაფილაკები: **-ცა, -ვე, -ლა, -რე, -მცა**; აგრეთვე, ვითა კავშირი და ეს ნაკვალსახელი:

„ცხენი მიმბეარე. **შე-ცა-ვეალე**. ბრეე ჩემია ბეალეულია" (264,4).

„მანვე ჭმნან და გამიმარეალეს. ოქმენი ოქმენ **და-ვე-ბრუნდეს**" (738,3).

„ამია კარგი ლაღობა, ლაღსა **შე-ვე-იქს** ლაღობად" (1370,4).

„ოეალა ოდეს **შე-ლა-გეოდო**. მაშინ მიმკალ ბეკა გინა" (470,3).

„ბეკეს: „ნეკერ მიკნერია არ დამანდეს, **და-მცა-ვარე**" (726,2).

„მი-ვითა-ბალავ ამა კალსა" (1103,2);

„წ'ი ეხე ბალეე ბეკეა, **შე-ვან-ვიდოდეს** ეარეო" (739,2).

ტეხვის გამოკვლევის შემოკლეთია ანალიზმა გვიჩვენა, რომ რეფორეალეთან მას გარკვეული სტილისტური 'დაცვრეთა ეამნია. ეერძოდ, ავტორი მას იყენებს ძალ-ბური ეფექტეთის გაძლიერების მიზნით ან რიტმისა და რითმის საჭირეთებისათვის.

ამრიგად, შეიძლება დაეასკვნათ შემდეგი:

1. „ვეფხისტყაოსნის" ენა ასახავს გარდამავალ ეტაპს ასოციაციის კლასიკურის გამოხატვის პრინციპის გამოყენების თვალსაზრისით: თუმცა მასში დომინირებს ახალი პრინციპი და შესაბამისად ნამოყალიბებულია I ხერეის ორი წრე. მაგრამ პარალელურად მოქმედებს ძველი პრინციპიც. შეფარდება 60:40.

2. პირისა და რიცხვის გამოხატვის მხრივ „ვეფხისტყაოსანში" დომინირებს ძველქართული ხასტემა: ჯერ კიდევ მეგრადია მეორე სუბიექტური პირისა. და მესამე ობიექტური პირის **ჰ-** და **ს-** პრეფიქსების სმარება: სახელობითში დასმული პირდაპირი ობიექტის მრავლობითობის აღნიშვნა **-ენ / -ნ** სუფიქსით რიგორც გარდამავალ ზმნებში, ისე მათ შესაბამის კონტურულ ენტეეეებში: აგრეთვე, მეორე და მესამე ობიექტური პირეთ მრავლობითობა ზმნაში არ აღინიშნება.

3. მწკრივთა შედგენილობის მხრივ სურათი ასეთია: დაფასტურებულია სულ 12 მწკრივი: პირველ ხერიაში ხანი ახალი მწკრივის გვერდით ჯერ კიდევ მყარად დგას უმ'ეეტესის ხოლმეობითი და I ბრძანებითის II პირის ფორმები. II ხერიაში მეგრადია მეორე ხოლმეობითი, რაც შეეხება III ხერიას, აქ ახალი ქართულის ეფექტი დომინირებს.

4. ტეხვი „ვეფხისტყაოსანში" ფართოდაა გავრცელებული. მაგრამ ავტორი მას გარკვეულ სტილისტურ დატვირთვას ანიჭებს: იგი გამოიყენება ტექსტის ექსპრესიულობის გაძლიერების მიზნით ან რითმისა და რიტმის საჭიროებისათვის.

სანამ არსებობს ქართული ენა თავის სასწაულმოქმედი, იდუმალი არსებით, იგი თვითონ, თავისი წიაღიდან აღმოაცენებს პოეზიას – მის იდუმალ თრთოლვას, „რამეთუ ყოველი საიდუმლო ამას ენასა შინა დამარხულ არს."

ბურამ ასათიანი

ეკატერინე დგებუაძე

პოეზია მათთვის ბედის-წერა იყო (ტერენტი გრანელი და კოსტას კარიოტაკისი)

საგანგებო განმარტებას არ საჭიროებს ის ფაქტი, რომ ლიტერატურისმცოდნეობის განყოფილების თანამედროვე დონეზე თუ რაოდენ მნიშვნელოვანია სხვადასხვა ქვეყნის მწერალთა და, საზოგადოდ, ხელოვანთა ტიპოლოგიური თვალსაზრისით შესწავლა. ამ მხრივ ერთნაირად საინტერესოა რიგორც წმინდა შემოქმედებით ასპექტთა შეპირისპირება-დაახლოებაება, ასევე მათი პირიდნულ თავისებურებათა კვლევა.

ცნობილია, რომ ხელოვანის ტემპერამენტი და ხასიათი დიდად განსაზღვრავს შემოქმედის დამოკიდებულებას გარე სამყაროსადმი. ხასიათთა ტიპოლოგიას შესახებ არსებული თეორიებიც სწორედ პიროვნულ-ინდივიდუალურ მიმართებებს ანიჭებენ განსაკუთრებულ მნიშვნელობას. (1)

მოცემულ შემთხვევაში ჩვენი ყურადღება მიექცია XXსაუკუნის ორი კოლორიტული ბერძენი და ქართველი პოეტის – კოსტას კარიოტაკისისა და ტერენტი გრანელის ფენომენმა.

პირველყოვლისა, აღსანიშნავია ამ შემოქმედთა უცნაურობის ნიშნით აღბეჭდილი პიროვნული თავისებურებანი. უცნაურობა კი ოდითგანვე ნიჭის სპეციფიკად აღიქმებოდა. ჯერ კიდევ ძველბერძენი ლაპარაკობს პოეტთა „ღვთაებრივ უგონობაზე“. (2) ახალ დროში უკვე სპეციალური შრომებიც ჭკვნდება ხელოვანთა გენიალობისა და შეშლილობის, რიგორც ნიჭის სპეციფიკურობის მაუწყებელ მოვლენათა შესახებ. (3)

მართლაც, პიროვნულ-ბიოგრაფიული მასალა ეხებოდა და ასაზრდოებს მრავალი ხელოვანის წარმოსახვისა და ფანტაზიას.

ამ მხრივ თანამედროვე მეცნიერებაშიც სათანადო ყურადღება მიექცია ბევრ ისეთ შემოქმედს, რომელიც თავის დროზე მოუწყობელი და უცნაურად შერაცხული იყო. ამგვარ შემოქმედთა რიცხვში არიან შესულები ბერძენი და ქართველი პოეტები: კოსტას კარიოტაკისი და ტერენტი გრანელი.

ორივენი XX საუკუნის დასაწყისის მოღვაწენი არიან. ბიოგრაფიულადაც კი თითქმის ენათესავებიან ერთმანეთს. დაახლოებით ერთი ასაკისანი არიან. კარიოტაკისი დაიბადა 1896 წელს, ტერენტი გრანელი კი 1897-ში.

ცნობილია, რომ ნებისმიერი მწერლის შემოქმედება ტრანსფორმირებული ფორმით მისი თანამედროვე ეპოქის უკუფენაა, რელიგიურ და ფილოსოფიურ თვალსაზრისებთან ერთად. ამ მხრივ არც კოსტას კარიოტაკისია გამონაკლისი. იმდროინდელმა რთულმა პოლიტიკურმა ვითარებამ მასზეც იმოქმედა. XX საუკუნის პირველი მეოთხედი ძალზე მძიმე პერიოდია საბერძნეთის ახალი ისტორიაში, კერძოდ, პირველი მსოფლიო ომი, ერიონული დაპირისპირება ვენიზელისის მომხრეებსა და მოწინააღმდეგეებს შორის, მცირეაზიული კატასტროფა. განსაკუთრებით აღსანიშნავია 1919 - 1922 წლებში საბერძნეთის დამარცხება თურქეთთან, რასაც მოჰყვა იმ ილეზიის გაქრობა, რაც ბიზანტიის იმპერიის ფარგლებში საბერძნეთის აღორძინების იმედად ჰქონდა.

რიგორც კოსტას კარიოტაკისისათვის, ასევე ტერენტი გრანელისთვისაც ბოლოა. მართლაც რომ ბედის-წერა იყო. მათი ტალანტები, რიგორც პიროვნული, ისე ერიონული, ემთხვევა ერთმანეთს. ვერ ვიტყვით, რომ ერიონული ტალანტი კარიოტაკისის მთელ პოეზიას წითელ ხაზად გასდევს. მაგრამ მაინც შეიმჩნევა ის განცდა, რომელიც გამოიწვია საბერძნეთის თურქეთის უღელქვეშ მოქცევამ:

„ერთი გულით და ერთი იმედით
ენდა ვიმეორებთ ხაშმიმლისათვის,
რათა შევიდეთ აია-სოფიაში“. (4)

ტერენტი გრანელიც მძაფრად განიცდის საქართველოს ყოფნას რუსეთის ტოტალიტარული რეჟიმის ქვეშ. ამის თვალსაჩინო და ნათელ მაგალითს წარმოადგენს მისი ერთ-ერთ ლექსი, რომელიც ოცდან წლებშია დაწერილი და რომელსაც თავისი მნიშვნელობა არა თუ დაუკარგავს, არამედ, პირიქით, საოცრებისად უფრო დიდ დაბეგვრთვა მიიღო:

„რალაც მინდა სიტყვა ცხლეზე მეტი.
ეუსკრელია და შენ მარტო ქალი.
მე მაფიქრებს საქართველოს ბედი,

მე განვიცდი საქართველოს ტკივილს".

ერთი ბერძენი ლიტერატურათმცოდნე წერს: „კოსტას კარიოტაკისის პოეზია და მთელი მისი ცხოვრება პრიოვნული ტრაგედიის ისტორიაა. მისთვის მიულებელი იყო რეალობა, კარიოტაკისს მუდმივად თან სდევდა სიბედისწერო სიკვდილის წინათგრძნობა"...

კარიოტაკისი იმ შემოქმედთა ბუდს იზიარებს, რომლებიც აღიარებენ სიკვდილის მშვენიერებას. მას არაფერი ახარებს, ყველაფერში სიკვდილს ხედავს:

„ირგვლივ სამყარო დღენიადაგ ჩვენს
სიკვდილს ელის,
სიკვდილს ითხოვენ ყვავილების ძოწის ბაგენიც".

სიკვდილის თემა ტერენტი გრანელისთვისაც ახლობელია. იგი ხომ დიდი მწუხარების პოეტია. მის პოეზიაში გაისმის საშინელი გულის დამდრეკელი არარაობა, სიკვდილი, ვით უდაბნოში ხარეების რეკა.

სამყარო აძოეცნობი რამაა, ყველა მისი არსის შემეცნებას ცდილობს. ამას მიულტვის ტერენტი გრანელიც. ეს ლტოლვა იქცა მისი ცხოვრების ყოველწამიერ წესად. იგი ხომ ხელზე მცოცავ ჭიანჭველასაც ისე უმზერდა, ვით უცხო არსებას, არამიწიერს, ცდილობდა მის არსებაში ამოეცნო ყოფიერების აზრი და მიზანი. ადამიანის ყოფიერება სიზმარია, წამიერებაა. ეს ყველაფერი პოეტს კარგად ჰქონდა გათავისებული. ამიტომაც ლოცულობდა დღენიადაგ და ეძიებდა მხნეულს, რომელიც ამ ყოფიერებას თავიდან ააცილებდა და სხვა გზაზე გაიყვანდა. ერთადერთ ხსნად კი სიკვდილი მიაჩნია, რადგან ყველაფერი რაც იბადება, ხომ კვდება კიდევაც.

ტერენტი გრანელის სულიერ ცხოვრებას ზუსტად გამოხატავს პოეტისადმი მიძღვნილი ვერლენის რუბაის ლექსი:

„დადიხარ მუდამ თავშიშველი და ნამოვრალყვი,
გაფიფრებული ისე, რიგორც გარდაცვალება...
ფენს ღრმა თვალებში სიკვდილი ზის ჩიჩქნად ქმული
და მღერი მუდამ საფლავების ბნელ მისტერიას,
და მე მგონია, შენი სული არის სნეული
და თვითმკვლელობით დასრულდება ეს
ისტორია".

თავადაც წინასწარმეტყველებდა საკუთარ სიკვდილს. განა ზუსტად არ აუხდა ათი წლის წინანდელი ნათქვამი: „ქალაქი ლეჩრეთ.. მე მოვკვდი ლაბით, გაფენებისას, ათ ოქტომბერს, ათასცხრაას ოცდათოთხმეტს.. მე დამასაფლავეს შუადღის ორ საათზე, თბილისის ახლო. პანაშვიდი გადამიხადა უბრალო მღვდელმა, რომელსაც არ ჰქონდა წაკითხული ჩემი სისხლიანი წიგნი".

ტერენტი ხშირად ესწრებოდა ნაცნობი თუ უცნობი მიცვალებულების პროცესიას. როგორც მისი თანამედროვენი იგონებენ, მას ხშირად ხედავდნენ სასაფლაოებზე ხვედიანად მოსიარულეს, უცხო ადამიანების საფლავებთან ქანდაკებასავით გაქვავებულს. (6)

დაახლოებით იმავე აბმოსფერის ვხვდებით კარიოტაკისთანაც. სასაფლაო მისთვის სიმშვიდისა და ხიწარის მიმასწავებელია:

„აქ რიგორი ხიწარეა ირგვლივ!
ალიმიან საფლავები, ამბობ,
და მხედრული ასოებით მკვდრები
ჩურჩულებენ სულეთიდან ნელა". (7)

სიკვდილი იყო ის პირველი საკვირველება, რომელიც ტერენტი გრანელმა ყველაზე მძლავრად განიცადა. „პირველად მა'ინ შეეგრძნო სიკვდილის საშინელება, დედას რომ შეეხო თავისი უხილავი „ყვერთხი და ხადღაც უცხო ქვეყანაში გადახვეწა. მისი გაოცებული ბავშვური თვალები ისე შეჰკერდნენ სიკვდილს, ვით ჭიხში უცერად შემოფრენილ ზემოწიერ უზარმაზარ უცხო ფრინველს..

მკირე ხანში მამაც დაელეგა, მოუკლეს უახლოესი მეგობრებიც (პეტრე კვლია, იასონ ხარია, მელიტონ ნარიშვილი, გრიშა ჯიქია). ეს ის მეგობრები იყვნენ, რომლებიც იბრძოდნენ საქმრობლის თავისუფლებისთვის, ტერენტი გრანელმა მთელი არსით შეიცნო სიკვდილის საშინელება. აი, რას ამბობს ჯერ კიდევ ოცდაორი წლის ჭაბუკი: „უცნაურია ადამიანის ბუნება. რიდესაც ადამიანს გაწყრია სიცოცხლე, რიცა გსურს დაეწაფო ამქვეყნიურ ტანჯვით სავსე ცხოვრებას. –აი, სიცოცხლის ასეთ აუკეკების და განახლების ხანაში ადამიანს სიკვდილის შაგი ანრდილი ნელი ნაბიჯით გიახლოვდება და.. გისაბამს ჯერ კიდევ გაუფურჩქნელ სიცოცხლეს".. (8)

კოსტას კარიოტაკისმაც და ტერენტი გრანელმაც აღიარეს სიკვდილის გარდუვალობა, რითაც დაძლიეს სიკვდილის შიში და შეხედეს იმ აზრს, რომ იგი მარადიული ხვედრია ადამიანისა და საერთოდ ყოველი სულდგმულისა და რომ ამაში არაფერია საშინელი და საზარელი.

კარიოტაკისის მთელ შემოქმედებაში იგრძნობა ხვედა, ტრაგიკულობა. ბუნებაც კი, რომელიც თავშესაფარია ყოველი სულიერისა, ვერ კურნავს პოეტს იმ აკეთიტებული იდეისგან, რასაც სიკვდილს ეუწოდებთ:

„ვარდთა მტვირთველნო პატარა ხელებო,
გამთბარნო კოცნის სიხარულისგან,
ვარდთა მტვირთველნო პატარა ხელებო,
დააკაკუნეთ სიკვდილის კარზე". (9)

ტერენტი გრანელმა გაითავისა ყოველივე და შეურიგდა კიდევაც სიკვდილის კანონზომიერებას, ისე იწამა მისი გარდუვალობა, როგორც გარდუვალობა სიცოცხლისა და დაბადების. სწორედ ამით იმშვიდებდა თავს და ელოდებოდა სიკვდილს, ვით ბუნების უცვლელ კანონს:

„დაწოლილია თბილისი დაბლა,
(ბედი მძიმეა და ულმობელი)
ვხედავ ქვეყანას, ვხედავ შენს ხაყლავს
და ნვენც, ძვირფასო, ეს დღე მოგველის"..

დროის ერთფეროვნება მასში მხოლოდ თვითმკვლელობის განცდას იწვევს. სიკვდილი მისთვის გადაწყვეტილებაა, რათა გადაეშვას იმ უსასრულობაში, სადაც სიმუნე და სიმშვიდე იქნება. ამიტომაც ესწრაფვოდა სიკვდილს, ამიტომაც მდგარა თვითმკვლელობის საბედისწერო ზღურბლთან:

„ქრიან ფიქრები –ფიორი და შავი,
და ეს დღეები სახეს მიცვლიან.
ახლა ხომ დრია მოვიკლა თავი.
მეტის მოთმენა არ შემიძლია".

როგორც კარიოტაკისის პოეზიის კრიტიკოსიც (იორდის საკიდისი) აღნიშნავს: „ამ ტრაგიკულმა, უბრალო მოხელემ, რადგან ვერ მოახერხა ადამიანის არსებობის მიზნის ახსნა, ამიტომ გარემომცველ საგარეოსთან მუდმივ ჭიდილში იყო და საბოლოო ხსნად თვითმკვლელობადა დარჩა" (10)

როგორც კარიოტაკისის, ისე ტერენტი გრანელის განწყობილებები, როგორც ეს მათი პოეზიიდან ჩანს, მწუხარე და სევდიანია. ესაა წმინდა წყლის ადამიანური განცდები და ამითაც ჰგვანან ისინი ერთმანეთს. მათი უპირველესი დირსება კი ისაა, რომ სევდა და მწუხარება, წარმოდგენილი მათ შემოქმედებაში, პირადული კი არაა, არამედ ესაა მათი პოეტური შემეცნებიდან გამომდინარე განწყობილებები, რაც შემდგომ მსაღვრელ სახეებში აქვთ განზოგადებული.

ორივე პოეტი შემეცნების პროცესში ჭეშმარიტებას ეძიებს, ისინი ღრმად იხედებიან საკუთარ თავში, საიდანაც ახდენენ გარესამყაროს პროექციას.

ორივე პოეტთან ვხვდებით ლტოლვას მიწიერებიდან გასვლისა, მიტოვებული სამყაროს დაძლევისა:

„შენ მსურს გასვლა აქედან შორს,
უცნობ და ახალ ადგილას მსურს.
ჰაერში მსურს რომ ოქროს მტვრად ვიქცე,
თავისუფალ და მამაც არსებად". (11)

ტერენტი გრანელთან უფრო მძაფრადაა ეს აზრი გატარებული:

„ლამპა ჩემი და მაღლა ნისლია
და შენზე ფიქრით ბევრჯერ ავუნთები.
რა ვქნა, გაფრენა მე არ შემიძლია,
რომ ვნახო ქვეყნის ყველა პლანეტები".

სწორედ ამ მიუღწევლობითაა გამოწვეული მათში ტრაგიკული გრძნობები.

კოსტას კარიოტაკისიც და ტერენტი გრანელიც ფაქიზი განცდის პოეტები არიან. ამითაც ჰგვანან ერთმანეთს. ამიტომაც ყოფიერების ყოველ უხეშ გამოვლენას მწვავედ განიცდიან. ამ პოეტების იდეალი, რომელიც არის მშვენიერება, ხალამაზე. ხათნიერება თითქოს მათ თვალწინ ნადგურდება, რაც ფაქიზი განცდის პოეტებში იწვევს ტრაგიკულ განწყობილებებს:

„თითქოს ამქვეყნად არასოდეს
დავბადებულვართ,
თითქოს ჯერ კიდევ არ ვარსებობთ.
ირგვლივ შეკუნი სუფევს მხოლოდ, უსინათლობა
და არსებობად ჩვენ ვიქცევით წარმოსახვაში".
(12)

რიგორ პირდაპირ ეხმიანება კარიოტაკისის ამ სტროფებს ტერენტი გრანელის შემდეგი სტროფები:

„შენ, დედამიწავ, უფრო მაშინებ,
რიცა ოცნებით ზეცას მოვიარ,
წმიდაო დმერთო, რად გამაჩინე,
მე ხომ სიცოცხლე არ მითხოვია".

ტერენტი გრანელიც არაერთხელ მდგარა თვითმკვლელობის ზღურბლთან.

თავის ლექსებშიც მიუთითებს: „მე თვითმკვლელობის გარდა რა მიხსნის"..

კარიოტაკისმა კი თავი მოიკლა საწყვრის ამოებიდან გამომდინარე და არა სულიერი სიცარიელის გამო. როგორ შეიძლება ისეთი პოეტური სამყარო, როგორიც კარიოტაკისმა და გრანელმა შექმნეს, სულიერი სიცარიელიდან მომდინარეობდეს.

ზოგი უფრო ფაქიზია და იოლად იმსხვრევა. ასეთებად ითვლებიან, ასეთები მალევე იმსხვრევიან, ვერ უძლებენ, თუმცა მდიდარი სულიერი სამყაროს მატარებელნი არიან, რასაც მათ მიერ დაბოლოებული პოეზიაც ადასტურებს კიდეც.

ორივე შემოქმედისათვის პოეზია იყო თავშესაფარი. გზა ხსნისა. აი, რიგორ გამოხატავს ამ აზრს კოსტას კარიოტაკისი:

„ბვტკოვა სხეული, მოგონებანი,
პოეზიაა თავშესაფარი
მაშინ, რიდესაც საგნები გვკრიან". (13)

პოეტისათვის ყოველივე ამაოებაა, პოეზია კი ერთადერთ თავშესაფრად ეჩვენა, მხილოდ აქ გრძნობს თავს კარგად.

პოეზია ტერენტი გრანელისთვისაც გზაა ხსნისა. მას არ სურდა „არა სიკვდილი, არა სიცოცხლე, არამედ რაღაც სხვა". ეს რაღაც სხვა კი პოეზიაა, რომელიც თავისი იდუმალი და მაგიური ძალით შეძლებს მოხსნას მის არსებაში ყოველი დაბრკოლება.

რიგორც კარიოტაკისის ერთ-ერთი ლექსის ეპიგრაფში ვკითხულობთ: „არსებობენ ადამიანები, რომლებიც, უბედურების შედეგ თან დაატარებენ". (14) აქ ნათლადაა ასახული ამ ორი დიდი შემოქმედის მთელი ცხოვრება. ორივენი ტრაგიკული ბედისანი არიან.

ასეთია ამ საინტერესო შემოქმედთა მსგავსი ნიშნების შემცველ ავტობიოგრაფია ზოგიერთი შტრიხი.

ვფიქრობთ, ამგვარ მსგავსებათა მაუწყებელი ფაქტების აღნუსხვა-კლასიფიკაცია და საგანგებო ანალიზი კი უფრო ჩაღრმავებულ კვლევა-ძიებას მოითხოვს.

1. А. Фулье, Темпе амент и ха акте , пе евод с ф анцузского, М., 1896.

2. ბლეიკი, ოთხი, დიდი პოეტი, ბ. ბრეგვაძის თარგმანი, თბ. 1974, გვ. 29-36

3. . Лоб озо, Гениальность и помешательство, пе евод с Италянского, С-П.Б. 1898.

4. 7. 9. 11. 13. ავტორის თარგმანი

5. 10. 12. „ოქტო", №3, 2002, გვ. 130-131

6. ლ. ალიმინაკი, კვრის წიგნები ანუ ცხოვრება ტერენტი გრანელისა, მითგრიფული რომანი, თბ., 1980.

გ-ლეტერეშელი, ეროვ. დრო მოვა ნეტა გიგეის, ლიტერატურა მოთხრობა, თბ., 1990

ლ. ხორავა, უკანასკნელი ხეტალი, ხიზანი, 1992

7. ლ. ალიმინაკი, დასახელებული ნაშრომი

8. ტ. ლ. კარიოტაკისი, ლექსები (ბერძნულ ენაზე).

ეთერი – ღია თუ პირდაპირი?

ამ საბეჭდავზეი გადაცემებს, რომლებიც ნაწერის გარეშე, პირდაპირ გადის ეთერში, ქართული საბეჭდავზეი არხები „პირდაპირ ეთერს" უწოდებენ: „პირდაპირ ეთერში შეშაობდა...", „გისმენთ, თქვენ პირდაპირ ეთერში ხართ...", „პირდაპირ ეთერში ჩვენი სტუმარია..." დამსახურებული. ზოგჯერ ცალკეული რესპონდენტის (მაგ. ბ-ნი დავით თევზაძის) საუბარში გაიელვებს ხოლმე სიტყვათშეთანხმება „ღია ეთერი" სწორედ „პირდაპირი ეთერის" მნიშვნელობით („ღია ეთერში რისი თქმაც შეიძლება..."). მთავარი რადიოს ზოგი მუშაკიც (მაგ. გ. ნოკოშვილი, თ. ხმალაძე...) „ღია ეთერს" გამოიყენებს. რომელია უფრო სწორი, კარგი ქართული?

ეთერი ლექსიკონებში ასე განიმარტება (ჩვენთვის საინტერესო მნიშვნელობა): „გარეშემოცველი საჰაერო სივრცე. ჰაერი, სადაც ვრცელდება რადიოტალღები" („უცხო სიტყვათა ლექსიკონი", თბ., 1989).

სივრცის მსაზღვრელად რომელი ლექსემა უფრო ბუნებრივია (ქართულია) **პირდაპირი** (ან არაპირდაპირი, ირიბი) თუ **ღია** (ან დახურული)?

ცხადია, სივრცე შეიძლება იყოს ღია ან დახურული (ჩაკეტილი) და არა პირდაპირი (თუ ირიბი). შესაბამისად, **ეთერის** მსაზღვრელი უნდა იყოს **ღია** და არა **პირდაპირი**: „ღია ეთერში თქვენთვის შეშაობს...", „გისმენთ, თქვენ ღია ეთერში ხართ..." და მისთანანი.

პირდაპირი შეიძლება იყოს **ჩართვა, გადაცემა**: „პირდაპირი ჩართვა", „პირდაპირი გადაცემა", მაგრამ – „ღია ეთერი". ჩვენი ტელეკომპანიისტები თუ ამ ჩვენს შენიშვნას გითვალისწინებენ, ამით ხელს შეუწყობენ სწორი, კარგი ქართული სიტყვათშეხამების დამკვიდრებას...

გვაქვს იმედი ამისა!

ბ. ბოგოლაშვილი

როგორ გვიყვარდით, გვეიმედებოდით!...

რიცა ადამიანი დაშორდა ღმერთს, ღმერთისა და ადამიანს შორის შეიქმნა მანძილი, რომელსაც ამქვეყნიურ ცხოვრებას ვერ ეცილება. ჩვენ ყველა კარგად ვიცნობდით ადამიანს, რომელმაც ეს მანძილი ღირსეულად, ამაყად, საქმისადმი უზომო თავდადებით, უფლისის შექმნის უსახრელი ხერხვილითა და დიდი სიყვარულით საქმე გულით განვლო.

მიუხედავად მძიმე ავადმყოფობისა, **ზურაბ სარჯველაძის** ბევრი ადამიანის ოჯახის ნაწილი ხელოვნებ. მისი ენერგია, შრომის უნარი, მოძრაობის დაუოკებელი წყურვილი ოჯახის გვიოცებდა და ჩვენც თვითანვითარების დიდ ხერხვილს გვინერგავდა, ჩვენი სიზარმაცის კი ძალიან გვრცხვენოდა. ბატონი ზურაბი ოჯახის გვასწავლიდა – შრომისმოყვარეობა ყველაზე დიდი ნიჭია – ამ ნიჭით იგი უზომოდ იყო დაჯილდოებული. სიმამაცის ვარქმევდი ბატონი ზურაბის საქმისადმი დიდ სიყვარულს, რიცა გაფიორებული, ხაოვადმყოფობის ახალი გამოხული, მძიმე სენიქნით ამოვიდა ძველი ქართული ენის კათედრაზე, მესამე სართულზე და ასპირანტურის ლექცია ნაკვეთარა. ჩვენ ჩვენთვის ახალ-ახალ ინფორმაციას ვიღებდით და დიდი სიამოვნებით ვეზიარებდით ერუდიციას. ურთიერთობის ამ ფორმას ძნელად შეიძლება ეწოდოს ლექცია – ჩვენთვის ეს ლექსასწავლი იყო, ეს იყო ფიქრის, განსჯის და, რაც მთავარია, ბატონ ზურაბთან ერთად ცხოვრების ლექსასწავლი.

ბატონი ზურაბის მოსწავლეობა ბედნიერება და დიდი მოვალეობაა. საქმე, რომელსაც ერთად ვაკეთებდით, უნდა დასრულდეს. ბატონი ზურაბის ხსოვნა გამჭვრეტის უფლებას არ გვაძლევს.

ბატონმა ზურაბმა ყველაზე დიდი გაკვეთილი სიცოცხლის ბოლო დღეებში ნაგვიტარა: ავადმყოფობა ხშირად ახსენებდა თავს, ის კი გამოოცნობა ხიბრეოდით უყურებდა თავის მძიმე მდგომარეობას. მხოლოდ წამოწყებული საქმეების ბოლომდე მიყვანა ხელდა.

რა თავდადებით ეშზიანებოდა ბატონი ზურაბი გიგი მაჭავარიანის ოუბილეანოვის. ეს განსაკუთრებული წუთები იყო. როგორ ელოდა, რომ ყველაფერს კარგად ნაყველი, თვალზე ცრემლი ადგებოდა, თითქოს გრძნობდა, რომ ეს მისი უკანასკნელი დიდი საქმე იქნებოდა. ამიტომ ძალიან ჩქარობდა, არ ზოგავდა თავის ჯანმრთელობას, რომ საყვარელი მოსწავლეებისათვის უკანასკნელი პატივი მიეცა. გიგი მაჭავარიანის სალექციო კურსის მიხედვით, მისი სტუდენტების ნანაწერებით, ხაოვადმყოფობაში ადგენდა ქართველურ ენათა შედარებით გრამატიკას. რა წარმოუდგენელ ძალისხმევას მოითხოვდა ეს და მაინც მოასწრო... ამას ეკუთვნის ვარქმევი. ღირსეული მოსწავლეების ღირსეული მოსწავლე!... ჩვენთვის ოჯახის ძეგლად იქნება ზურაბ სარჯველაძესთან გატარებული ოჯახი წუთი, იმდენ რიგორც იგი ეფერთხილებოდა გიგი მაჭავარიანთან დაკავშირებულ ყოველ მოგონებას. გვახსენდება, როგორი სიყვარულითა და დაუფარავი აღტაცებით ხაუბრობდა თავისი დიდი მასწავლებლების შესახებ.

მასთან ერთად ჩვენც ხასიათოცხლე ენერგიით გვავსებდა, თავდაუზოგავი მუშაობის სურვილს გვინერგავდა... ჩვენი მასწავლებლის გვერდით ბედნიერები და ამაყები ვიყავით...

თავზარდამცემი იყო მისი გარდაცვალება. კიდევ რამდენი რამის შექმნის შეძლებდა და კიდევ რამდენ რამეს გვასწავლიდა. ჩვენ ჩვენს შემდგომ თაობებს გადავცემთ ბატონი ზურაბისაგან ნასწავლს, მის რჩევა-დარიგებებს და, ამ დროს, ყოველთვის გაგვახსენდება ადამიანი, რომელიც ძალიან გვიყვარდა, რომელსაც უზომოდ დიდ პატივს ვცემდით და, რომელიც ყოველთვის იმის მაგალითად დარჩება ჩვენთვის, თუ როგორ უნდა ვიცხოვროთ – უშიშრად და ღირსეულად.

თავისი გამორჩეული პრიორიტეტული თვისებებით, ცხოვრების წესით, მორალით ბატონი ზურაბი ხალხური მაგალითი იყო მათთვისაც, ვისი უშუალო მასწავლებელიც იგი არ ყოფილა.

სანამ ცოცხალი იყო, ვერ შეგვეფასებინა, ვერ გავეგებინეთ, რიგორ გვიყვარდა, რიგორ გვეიმედებოდა.

ახლა, რიცა ჩვენ გვერდით აღარა ხართ, ბატონო ზურაბ, გვინდა, საქმეებით გაგიმხელოთ, რომ ძალიან, ძალიან გვიყვარხართ. იქნებ სულიდა, ხალხცოცხლეში მუდამ მოგვეფერებოდით.

მოსწავლეები,
უფროსი კოლეგები

გივი მაჭავარიანის გახსენება

გასული საუკუნის 50-60-იან წლებში ქართულ ენათმეცნიერებაში მოვიდა ძლიერი ტალღა არაჩვეულებრივად ნიჭიერი ახალგაზრდებისა, რომელნიც გატაცებულნი იყვნენ იმ დროის დასავლეთიდან შემოსული დესკრიფციული ენათმეცნიერებით და რომელთაც ახალი სუნთქვა შესძინეს ქართულ ლინგვისტურ აზროვნებას. მათ შორის პირველობდა გივი მაჭავარიანი - ნრეულიად ახალგაზრდა დოქტორი, პროფესორი.

ამ დროისათვის მას უკვე გავლილი ჰქონდა ისტორიულ-შედარებითი ენათმეცნიერების დიდი ქართული სკოლა და თავისი მასწავლებლებისაგან მიღებული ღრმა ცოდნითა და გამოცდილებით, ამ მეთოდით შეიარაღებული, ქართველური და კავკასიური ენების ხლეა მასალაში ისე გრანობდა თავს, როგორც თევზი წყალში.

იგი V კურსზე შემოვიდა ჩვენთან, ქართველური ენების ფაკულტეტში. მანამდეც ბევრი გვსმენოდა მასზე და ხამეცნიერი ხელოვნებისა და კონკურენციებზე მომსწრეთაგან ვიცოდით მისი ცხარე კამათისა, ამბიციან დიდი ინტერესით მოველოდით მის ლექციებს და აი იმედი არ გაგვცრუებია: ერთი შეხედვით მშვიდი და აუღელვებელი, მაგრამ შინაგანად დამუხტული და ემოციური დიდი გატაცებით გვეკითხავდა ქართველური ენების გრამატიკას.

კომპარატივისტიკის მიღწევების ნრეულიფოფილი ათვისება და ამ მეთოდის ფაქტი შერწყმა ნრეულიად აღწერის პრინციპებთან. მის არაჩვეულებრივად ლოგიკურ და თანამიმდევრულ მსჯელობასთან ერთად ნებისმიერი საკითხის ენობრივი (რეფორმა დაკრონიული, ისე სინქრონული) სისტემის ფონზე განხილვის შეტად დამაჯერებელ და ნათელ შეხედულებამდე მიგვყავდა ყველა. ლექციის შემდეგ ძალიან გვიჭირდა დერეფანში მასთან კამათისა და მსჯელობის გაგრძელება და ვიტოკებდი, მასაც არანაკლებ ხიამოვნებდა ახალგაზრდა კოლეგებთან თავისი აზრების გაზიარება.

ჩვენ აღტაცებულები ვიყავით მისი ერუდიციით, იმით, თუ რაოდენ თავისუფლად ფლობდა ემპირიულ მასალას - ხალხურსტრატული მაგალითები ქართველური ენებიდან ნანსტერიული მოდიოდა. ისე, რომ ვერც კი ასწრებდა დაფაზე წერას.

ასპირანტურაში სწავლის წლებში მე კიდევ მომეცა საშუალება დავსწრებოდი გივი მაჭავარიანის ლექციებს ახალ უკვე სტრუქტურულ და გამოყენებითი ლინგვისტიკის განყოფილებაზე, სადაც იგი ქართული ენის სტრუქტურულ ანალიზს კითხულობდა.

მისი ლექციები იყო არა მარტო საგნის, არამედ ლოგიკური აზროვნების სწავლების, დასაბუთების ხელოვნების დემონსტრირების პროცესი, რომელსაც, ამაზე დროის, ახლდა ფაქტი ენობრივი ალღისა და ინტუიციის გამოვლინება.

განსაკუთრებით მინდა გავისსენო მისი ერთი ლექცია, რომელიც, თითქოს ისევ მარტივ საკითხს ეხებოდა, როგორც არსებითი სახელის ბრუნვის სისტემაა თანამედროვე ქართულში. როგორ ანდენა, რომ ერთი და იმავე მოვლენის სხვადასხვა პრინციპით აღწერა შესაძლებელია. მაგრამ მოიყვანა ერთი პრინციპის დაკვა და ისე, ფაქტი და ფილოგენეზული ანალიზით, სტრუქტურული აღწერის პრინციპების მკაცრი დაკვით მივიდა იგი ბრუნვის ნიშნისა ვარიანტების გამოყოფამდე. (ანდენა ადგილობრივ ბრუნვითა გამოყოფის უსაფუძვლობა და ვარიანტებად გამოყენ -ში და -ზე თანდებულთან მიცემითში - 0, -ზეე თანდებულთან ვითარებითში -ა, ხოლო -დან თანდებულთან მოქმედებითში -ი ვარიანტები).

ხაზგასმით მას არ დასრულდა ამ ლექციის კურსის გაგრძელება... მოულოდნელი ეფექტი იყო მისი ასეთი ახალგაზრდის და ასეთი დიდი პერსპექტივის მქონე მეცნიერის წასვლა ამ ქვეყნიდან..

სამეცნიერიოდ, დამრნა მისი ლექციის ჩანაწერები ქართველური ენების შედარებით გრამატიკაში. რომელთაც სხვა. ნებისა ძვირფას რელიკვიებთან ერთად სათუთად ვინახავ...

P. S. ჩვენი დიდი ხნის სურვილი, დაბოლოს, განხორციელდა: გივი მაჭავარიანის „ქართველური ენათა შედარებითი გრამატიკა", შედგენილი 40 წლის წინათ ნაწერილი ლექციების მიხედვით, გამოქვეყნდა მისის ერთგული მოწაფისა და მიმდევრის, ჩვენი ძვირფასი თანაკურსელის - ზურა სარჯველაძის დიდი რუდუნებისა და ძალისხმევის წყალობით, რისთვისაც მისთვის გულითადი მადლობა გვინდოდა გეთქვა, მაგრამ... უწყალოდ და მუხთალი ყოფილა მართლაც ეს წუთისოფელი! ალბათ გრძნობდა, ზურიკო, რომ მალე შეეცრებოდა თავის საყვარელ მასწავლებელს და ამიტომ ისწრაფოდა, ამ ქვეყნად მოეხადა მის წინაშე ვალი...

და კიდევ: ადიშის ოთხთავის ტექსტის კორექტურას ჩქარობდა... ეს ორი რამ უნდა მოესწრო...

მადლობა ღმერთს, რომ მან დირსეულად აღასრულა თავისის თანანადები და პირნათელი წარდგა ყოველთა მსაჯულის წინაშე იქ, სადა არ არს ფერი, არცა ურვა და მწუხარება, არამედ ლხენა და ნათელი დაუსრულებელი...

ადამანა მელიქიშვილი

ბესარიონ ჯორბენაძეს მიეძღვნა

...

2002 წლის 15 ოქტომბერს **ა. წერეთლის სახ. ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში** გაიმართა სამეცნიერო სესია, მიძღვნილი საქართველოს მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის, პროფესორ ბესარიონ ჯორბენაძის 60 წლისთავისადმი.

სესია შესავალი სიტყვით გახსნა უნივერსიტეტის რექტორმა პროფესორმა ავთანდილ ნიკოლეიშვილმა.

სესიის დღის წესრიგი ასეთი იყო:

დოც. მ. ქაცარავა – სიტყვა პროფ. ბ. ჯორბენაძის შესახებ.

პროფ. ჯ. ფეიქრიშვილი – ბ. ჯორბენაძის ცხოვრება და მოღვაწეობა

პროფ. მ. მიქაძე – ბ. ჯორბენაძე – ქართული ენის მორფოლოგიის მკვლევარი

პროფ. ტ. შუბერაძე – ბ. ჯორბენაძე – ქართულური დიალექტების მკვლევარი

ბ. ჯორბენაძის შესახებ მოგონებებით გამოვიდნენ დოც. ი. გვეტაძე, დოც. ზ. კიკვიძე, დოც. რ. ხალინაძე. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მესხეთის ფილიალის დირექტორი მ. ბერიძე.

სამეცნიერო სესიაზე მოხსენებები წაიკითხეს ქუთაისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სტუდენტებმა: ბ. უშვერიძემ, ნ. გოგოლაძემ, თ. ოფრიდონიძემ, ქ. ჯერბულაშვილმა, ზ. ნიშნიანიძემ.

...

2002 წლის 5-6 ნოემბერს **არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში** გაიმართა **XXII რესპუბლიკური დიალექტოლოგიური სამეცნიერო სესია**, რომელიც მიეძღვნა პროფ. ბ. ჯორბენაძის დაბადების 60 წლისთავს.

სესია შესავალი სიტყვით გახსნა ენათმეცნიერების ინსტიტუტის დირექტორმა პროფ. გუნა კვარაცხელიამ, რომელმაც ზოგადად ისაუბრა ეუბლარის დამსახურებაზე. პროფ. თედო ფალავანდიშვილმა წაიკითხა მოხსენება "ბესარიონ ჯორბენაძე და ქართული დიალექტოლოგია".

სესიამ ორ სექციად იმუშავა. მასში ტრადიციულად მონაწილეობა მიიღო საქართველოს სამეცნიერო დაწესებულებებისა და უმაღლესი სასწავლებლების თანამშრომლებმა. სულ წაკითხული იქნა 60-მდე მოხსენება.

სამეცნიერო სესიის მასალები გამოქვეყნდა.

...

2002 წლის 17-18 დეკემბერს გაიმართა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის მორიგი სამეცნიერო სესია, რომელიც მიეძღვნა ინსტიტუტის ყოფილ დირექტორს, აქ. მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტს, პროფესორ ბესარიონ ჯორბენაძეს.

სამეცნიერო სესიაზე ვრცელი შესავალი სიტყვა წარმოთქვა ინსტიტუტის დირექტორმა, აქ. მეცნ. აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა, პროფესორმა გუნა კვარაცხელიამ. მოხსენება – "ბესარიონ ჯორბენაძე – 60 წელი" – წაიკითხა პროფ. გ. ბერგულავამ. ფილოლ. მეცნ. დოქტორის გ. ბეჟანიშვილის მოხსენების თემა იყო "ბესარიონ ჯორბენაძის "ონომასტიკური გუნდანი" – მნიშვნელოვანი თეორიული გამოკვლევა".

გარდა ამისა სესიაზე წაკითხული იქნა 20-ზე მეტი სამეცნიერო მოხსენება ზოგადი ენათმეცნიერებისა და ქართველური და კავკასიური ენების სტრუქტურისა და ისტორიის შესახებ.

სამეცნიერო სესიის მასალები გამოქვეყნდა.

ახალი წიგნი

***

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ფილოლოგიის მეცნიერებათა დარგის სადისერტაციო საბჭომ (P. 10. 09 №6. თავმჯდომარე პროფ. გ. კვარაცხელია)

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი მიანიჭა:

ბურამ ბედოშვილს.

დისერტაციის თემა: ქართული ტოპონიმიის ისტორიულ-ეტიმოლოგიური კვლევის ძირითადი საკითხები

ოფიციალური ოპონენტები: ფილოლ. მეცნ. დოქტორი პროფ. ზ. ჭუმბურიძე.

ფილოლ. მეცნ. დოქტორი პროფ. მ. შანიძე

ფილოლ. მეცნ. დოქტორი პროფ. მ. ქურდიანი

ისტ. მეცნ. დოქტორი პროფ. რ. თოფჩიშვილი

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **2002 წლის 26 ნოემბერს.**

ვლადიმერ ლეკიაშვილს

დისერტაციის თემა: ენის სისტემური ანალიზის სემანტიკური ასპექტები

ოფიციალური ოპონენტები: ფილოლ. მეცნ. დოქტორი პროფ. ი. ქობალავა

ფილოლ. მეცნ. დოქტორი პროფ. გ. ლეონიძე

ფილოლ. მეცნ. დოქტორი პროფ. რ. ქურდაძე

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **2002 წლის 3 დეკემბერს.**

***

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი მიანიჭა:

ნინო გაბულდანს

დისერტაციის თემა: ქრისტიანული ტერმინების სემანტიკური ცვლის ზოგი ტენდენცია ქართულსა და სხვა ქართველურ ენებში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი – დოც. შ. ოფრიდონიძე

ოფიციალური ოპონენტები: ფილოლ. მეცნ. დოქტორი მ. სუხიშვილი

ფილოლ. მეცნ. კანდიდატი ლ. ბაბლეანი

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **2002 წლის 10დეკემბერს.**

ზიძრია აშხაიძეს

დისერტაციის თემა: კაუსატივის კატეგორია სალაპარაკო სინტალაში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ფილოლ. მეცნ. კანდიდატი დოც. მ. მაჭავარიანი

ოფიციალური ოპონენტები – ფილოლ. მეცნ. დოქტორი პროფ. მ. ქურდიანი

ფილოლ. მეცნ. კანდიდატი ლ. ბაკურაძე

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **2002 წლის 10 დეკემბერს.**

***

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის შ. რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის სადისერტაციო საბჭომ (P. 10. 08. №8. თავმჯდომარე პროფ. გ. ბენაშვილი)

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის სამეცნიერო ხარისხი მიანიჭა

სოსო მახარაშვილს.

დისერტაციის თემა: თეიფილე ხუციშვილი

ოფიციალური ოპონენტები: ფილოლ. მეცნ. დოქტორი ნ. სულავა

ფილოლ. მეცნ. დოქტორი რ. სირაძე

ფილოლ. მეცნ. დოქტორი ე. ქელეძე

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **2002 წლის 11 დეკემბერს.**

***

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სადისერტაციო საბჭომ (P. 10. 01. №7. თავმჯდომარე აკად. თ. გამყრელიძე)

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი მიანიჭა:

ივანე სეხნიაშვილს

დისერტაციის თემა: რეპორტაჟის ენის ლინგვოსტილისტიკური თავისებურებანი.

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ფილოლ. მეცნ. დოქტორი პროფ. ი. მისიძე

ოფიციალური ოპონენტები: ფილოლ. მეცნ. დოქტორი პროფ. მ. ჯაიანი

ფილოლ. მეცნ. კანდიდატი. დოც. ნ. გოგოლაშვილი

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **2002 წლის 13 ნოემბერს**

***

სულხან-საბა ორბელიანის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტთან არსებულმა ჰუმანიტარული სადისერტაციო საბჭომ (P.d13.00 C. №1)

ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხი მიანიჭა:

ლევან ჯინჯიხაძეს

დისერტაციის თემა: ქართული ენისა და მეტყველების სიგანისაპირისა კუშირების ზოგიერთი ასპექტი

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ჰუმანიტ. მეცნ. კანდიდატი დოც. ტ. სულაბერიძე

ოფიციალური ოპონენტები: ჰუმანიტ. მეცნ. დოქტორი პროფ. გ. ხანანიძე

ჰუმანიტ. მეცნ. კანდიდატი დოც. მ. რეხვიაშვილი

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **2002 წლის 10 ოქტომბერს**

ჯულიეტა ძაძუას

დისერტაციის თემა: ქართული მარილწყლისა და მარილმჟავიანების სწავლება არასაკალიალურ ფაკულტეტზე

სამეცნიერო ხელმძღვანელი: ჰუმანიტ. მეცნ. კანდიდატი. დოც. ტ. სულაბერიძე

ოფიციალური ოპონენტები: ფილოლ. მეცნ. დოქტორი, პროფ. გ. გოგოლაშვილი

ჰუმანიტ. მეცნ. დოქტორი, პროფ. ვ. მიქაძე

დისერტაციის დაცვა გაიმართა **2002 წლის 14 ნოემბერს.**

აბიტურიენტთა საყურადღებოდ!

ივ. ჯავახიშვილის სახ. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტმა გამოაცხადა მიღება 2003-2004 სასწავლო წლისთვის. ვთვალისწინებთ ჩვენი მკითხველის ინტერესს და ვაქვეყნებთ ქართულ ენასა და ლიტერატურაში წერითი **გამოცდის ჩატარების წესს** და ტესტირებული ფაკულტეტებისთვის **ინდივიდუალური ბილეთის ნიმუშს.**

4. ქართულ ენასა და ლიტერატურაში წერითი გამოცდა ჩატარდება შემდეგი ფორმით:

ა) ტესტირებულ ფაკულტეტებზე აღრეული სპეციალობებზე „სტრუქტურული და გამოყენებითი ლინგვისტიკა" შემსვლელ აბიტურიენტებს წერითი გამოცდაზე მიეცემთ ინდივიდუალური ბილეთი სამი საკითხით, ამათგან:

პირველი არჩევითია – ორი დასახელებული თემიდან აბიტურიენტი ირჩევს ერთ-ერთს.

საგამოცდო თემატიკა შეეხება საპრიზერამო მასალის მიხედვით და გულისხმობს: რეფერატ ცალკეულ ნაწარმოებია განხილვას, ასევე მათი საერთო პრობლემატიკისა და მხატვრული თავისებურებების ანალიზს, ცალკეული ტერმინების დახასიათებას და სხვა.

მეორე ასევე არჩევითია – ორი დასახელებული ეპიზოდიდან აბიტურიენტი ირჩევს ერთ-ერთს.

ეპიზოდი შეეხება რომელიმე საპრიზერამო ნაწარმოებიდან და გულისხმობს მისი შინაარსის გადმოცემას.

მესამე საკითხად გათვალისწინებულია 10 შეკითხვა ქართული ენიდან.

აბიტურიენტს მოეთხოვება წერილობითი ფორმით სრული პასუხი გასცეს ათივე შეკითხვას.

ბ) სპეციალობებზე და ეკონომიკურ ფაკულტეტებზე კი აბიტურიენტებს მიეცემთ სამი პროგრამული თემა (ორი – ნაწარმოების, ან მისი ნაწილის შინაარსი, ერთი – განხილვა, ან პერსონაჟის დახასიათება და ა. შ.) აბიტურიენტი საჭიროებს ერთ-ერთ მათგანს.

5) ჟურნალისტიკის ფაკულტეტზე შემსვლელ აბიტურიენტებისთვის ტარდება ქართული ენა და ლიტერატურა (წ) – შემოქმედებითი კონკურსი, 10-ბალიანი შეფასებით.

გამოცდაზე აბიტურიენტებს მიეცემთ ორი საპრიზერამო თემა და ორი თავისუფალი თემა, საიდან უნდა გამოიყენოს თანამედროვე საზოგადოებრივ-პოლიტიკური და კულტურული ცხოვრების აქტუალურ პრობლემებსა თუ მოვლენებზე აბიტურიენტის თვალთახედვა. აბიტურიენტი სწორად ირჩევს ერთ-ერთ მათგანს.

ამასთან ერთად აბიტურიენტს ეძლევა ტესტი 30 კითხვით, რომლის მიზანია შეამოწმოს აბიტურიენტის ზოგადი განათლება (ძირითადად საშუალო სკოლის პროგრამის ფარგლებში)

ბილეთი №

I. შეარჩიეთ და დაწერეთ ერთ-ერთი თემა:

1. „შუშანიკის წამების" ისტორიული მნიშვნელობა

2. პოეტის და პოეზიის დანიშნულება ილიას შემოქმედებაში

II. შეარჩიეთ და დაწერეთ ერთ-ერთი ეპიზოდი:

1. ნესტანი გულანშარიაში

2. გიორგი მეფის სიკვდილი

III. უპასუხე შეკითხვებს

1. ნამოთვლილთაგან რომელია დასავლეთ საქართველოს დიალექტი:

ფერეიდნული, ხევსურული, მთიულურ-გუდამაყრული, ლეჩხუმური.

2. ქვემომოყვანილი სიტყვები დაყავი სიტყვის სტრიქონიდან სტრიქონზე გადატანის წესების შესაბამისად:

მარანი, ვარდი, აუდია.

3. ნამოთვლილი არსებითი სახელები ნახე წიდებით ბრუნვაში:

მთა, ქვეყანა, ითარი

4. ხაზგასმული სიტყვები ჩაანაცვლეთ ნაცვალსახელებით:

<u>მამიდებმა</u> ეერიც არ შეიბერტყეს <u>ეტერის</u> სიტყვებზე.

5. ერებითი არსებითი სახელი ჩაანაცვლე არაერებითი სახელით და გამართე წინადადება:

აღელვებული ხალხი ქუჩაში გამოიშალა.

6. შეარჩიე და ნახე II თურქულობითის სწორი ფორმა:

ეს ამბავი ყველას უნდა (სცოდნოდა, ცოდნოდა, ცოდნოდეა, სცოდნოდეა).

7. შეცვალეთ ქვემდებარის რიცხვი და გამართე წინადადება:

მე შენ სახელად ანი დაგარქვი.

8. პირდაპირი ნათქვამი გადააკეთე ირიბად:

ტეტრემ მწვანილი მოიტანა? – იკითხა ლუარსაბმა.

9. გაასწორე დაშვებული შეცდომები:

მე-X-ე საუკუნეში ყველა საამთავრიოები გაერთიანებული იყვნენ ერთ საბჭოთ.

10. დასვი სასვენი ნიშნები:

ბიჭო რას აკეთებ იქიერა აღშფოთებულმა დარიჯამ.

მოვუსმინოთ პატარებს

ირიურაჯა პატარა ნინომ თეთალი გაიხილა და ბებო გაალვიძა:

– ბებო, აგდგეთ, დილდება.

4 წლის ნინო ციციაშვილი

***

კარტოფილი!.. კარტოფილი!.. – მოისმა ქუჩიდან.

– დედიკო, კარტოფილი გვაქვს? – იკითხა პატარა ელენემ.

– რად გინდა?

– იმ ძიას უნდა...

3 წლის ელენე ძარღვაძე

ახალი წიგნები

ძვირფასო მკითხველო!

გასრულდა ჟურნალ „ბურჯი ეროვნებისას“ არსებობის ხუთი წელი – მძიმე, რთული და პრობლემებით დატვირთული ხუთი წელი... თუ ამას გაზეთ „ბურჯი ეროვნებისას“ სამ წელს მივუმატებთ (1995-1998) სიმძიმე, სირთულე და პრობლემები კიდევ უფრო გაიზარდება...

„ბურჯი ეროვნებისამ“ გაუძლო ამ რვა წელს... თავის ქუბაში ნუ ჩამოგვართმევთ და არც პრინციპებისთვის გვიღალატია; არც წინააღმდეგობები დაგვკლებია და არც მტერ-მოყვარე... ენთუზიაზმს – დედაენის სიყვარულზე დამყარებულს – ბევრი რამ შესძლებია... თანადგომა, გამხნევება, წაქეზება კეთილი ადამიანებისა მუდმივად გვქონდა; ეს გვაძლებინებდა.

და კვლავაც ამის იმედად ვიქნებით.

ვინატრებდით – ქართულ ენას პრობლემები შემცირებოდეს, მოყვარული გამრავლებოდეს, ნიადაგი განმტკიცებოდეს... და ყოველივე ეს აგვესახოს ჩვენს ჟურნალში...

მომავალ შეხვედრამდე, ძვირფასო მკითხველო...